

47333

Deželni zbor goriški.

Prvo zasedanje leta 1895-96.

(Važniši predlogi, sklepi, interpelacije in govori)

Izdalo slov. narodno politično društvo
«SLOGA».

V GORICI.

Tisk in zal. „Goriška tiskarna“ A. Gabršček.

1896.

Deželni zbor goriški.

Prvo zasedanje leta 1895-96.

(Važniši predlogi, sklepi, interpelacije in govori)

Izdalo slov. narodno politično društvo
«SLOGA».

V GORICI.

Tisk. in zal. „Goriška tiskarna“ A. Gabršček.

1896.

47333

IN 2 030005879

Prva seja.

Dne 28. decembra 1895. je bil otvorjen deželni zbor. Pred sejo je bila slovesna sv. maša, katere so se udeležili vsi slovenski poslanci, deželni glavar in dva Italijana.

Ob 11. uri je bila prva seja. Navzoči so bili vsi poslanci razun zbolelega Benardelli-ja, deželni glavar grof Coronini ter knezonadškof dr. Zorn. Vlado je zastopal c. kr. dvorni svetnik vit. Bosizio.

Vladni zastopnik vitez Bosizio je naznanil imenovanje deželnega glavarja grofa Franca Coroninija in njega namestnika dr. Antona Gregorčiča najprej v italijanski potem v slovenskem jeziku.

Deželni glavar grof Franc Coronini je storil na to slovesno obljubo ter govoril otvoritveni govor, v katerem je poudarjal, da je navajen ubogati ukazom Nj. Veličanstva, zato je sprejel tudi zdaj to častno nalogo. Njegova naloga bo težavna iz raznih vzrokov,

zató prosi podporo gg. poslancev. Žal, da ni več stare složnosti; časi so se spremenili, ali on je ostal tak, kakoršen je bil početkom svojega političnega delovanja. Poslanci so raznega mišljenja, ali edini so v čuvstvu do Njegovega Veličanstva, kateremu naj zbor zakliče trikratni „Evviva“ in „Živio“.

Vladni zastopnik vitez Bosizio je pozdravil na to poslance v imenu vlade v obeh deželnih jezikih.

Deželni glavar grof F. Coronini je prečital zatem v obeh jezikih slovesno obljubo, katero so storili poslanci po abecednem redu v njegovo roko.

S tem je končala prva seja.

* * *

Druga seja.

Ob 5.45 popoldne je bila druga seja. Poslanci so bili navzoči vsi razun Bernardelli-ja. Knezonadškofa ni bilo.

Deželni glavar grof Franc Coronini je prečital na to razne na deželni odbor prispele prošnje, katere se izročé odsekom.

Predno se je prešlo k razpravi dnevnega reda, so bile prečitane te interpelacije:

Interpelacija

posl. **Blazija Grče** in tovarišev do Njegove Vzvišenosti gospoda ministra za notranje stvari radi izleta tržaških Slovencev na Sv. Goro.

Dne 15. septembra t. l. priredilo je tržaško „delavsko podporno društvo“, kateremu se je pridružilo telovadno društvo „Sokol“ v Trstu, izlet ali romanje na Sv. Goro pri Gorici.

Gostom pripravljalo je tukajšnje telovadno društvo „Sokol“ vsprejem in veselico v Solkanu, torej izven Gorice. Izlet na Sv. Goro in ljudsko veselico je tukajšnje c. kr. glavarstvo dovolilo — kakor se kaže, sporazumno z mestnim županstvom — z omejitvijo, da izletniki ne smejo v sprevodu skozi mesto Gorica ne z odkritimi znamenji in v društveni obleki, in da se prihod ne vrši po glavnih ulicah.

Tržaški društvi, ki ne poznati goriških krajevnih razmer in ne domnevajoči si nikake protivnosti od strani javnih oblastij, zanašajoči se na zdravi in mirni razum goriškega prebivalstva, sprejeli sti dovolitev v dani obliki.

Zastopnik tukajšnjih društev trdil se je, odgovoriti voditelja c. kr. okrajne oblasti v Gorici od take dvoumne dovolitve — a zaman. Ker pa se je upalo, vspored prehoda po mestu še zadnji čas oblažiti, se izleta ni hotelo odložiti.

Po prehodu — ali bolje obhodu okolo mesta — še le ovedeli so se tržaški izletniki, kako dovolitev je c. kr. politična oblast v Gorici dala od sebe, dovolitev, katera je bila povsem osnovana takó, da je morala žaliti vsakega udeleženca v narodnem čutstvu in bi utegnila provzročiti slabe posledice, ko bi ne bili reditelji izleta napeli vseh močij, da je ohranila množica mirno kri.

Tukajšnja politična oblast privoljuje romarjem na Sv. Goro tudi za časa najštevilnejšega udeleževanja od Rožnice (15. VIII.) vsakega leta naprej celim stotinam, dà, tisočinam, brez posebnih varstvenih priprav, svoboden prihod skozi Gorico po vseh delih mesta, ter je treba še manj opazati, da je ogromna večina božjepotnikov slovenske narodnosti s Krasa iz Trsta, tržaške okolice in Istre, ne da bi se dogajali neredi ne od strani prebivalstva goriškega mesta, ne od strani dohajalcev.

Tukajšnja c. kr. politična oblast mora biti dobro poučena, da so prebivalci goriš-

kega meta, kolikor so pristnega slovenskega, furlanskega, in italijanskega rodu, mirne nravi in ni od njih strani nobene nevarnosti.

C. kr. politična oblast mora biti dobro poučena, da je v goriškem mestu le neka mala svojat, sestavljajoča se po večem iz priseljencev mešane krvi ali odpadnikov različnih narodnostj, ki seje zavist proti vsemu, kar je slovenskega;

c. kr. politična oblast mora vedeti, da stanujejo ob cestah in potih, katere je odkazala tržaškim izletnikom, večinoma ljudje nižih slojev prebivalstva, katerih ni težko nahujskati proti vsakomur, da so te poti deloma tesne in po nekod skoro nič razsvitljene;

c. kr. politična oblast mora vedeti, da je privodna cesta od goriške železniške postaje do glavnega trga v mestu in odtod gosposka ulica široka in prostorna, razmerno goriškim okolnostim dovoljno razsvitljena, da stoje ob njej večinoma ljudje iz imovitiših in razumniših krogov:

c. kr. politična oblast morala je torej vedeti, da je bilo nevarno puščati množico ljudi po temotnih, ozkih ulicah, kjer se prebivalstvo lahko ščuva k nasilstvom, nikari pa ne po poti, ki vede naravnost in katero

je bilo prav lahko zastražiti proti — četudi — nahujskanim rogoviležem :

c. kr. politična oblast se je torej morala zavedeti, da nje prepoved ne le ni bila utemeljena, ampak je bila izdana le na željo one združbe goriškega mesta, katera izvan sebe odreka obstoj vsakemu, posebno pa z zaničevanjem taji bivanje in bitek slovenske narodnosti v goriškem mestu, torej le na dobro prikrito željo nestrpnih, državi nepokornih življev, z namenom žaliti narodnostno čuvstvo slovenskih izletnikov iz Trsta, še bolj pa slovenskih meščanov goriških.

Vsled tega si podpisani usojajo vprašati Njegovo Vzvišenost gospoda ministra za notranje stvari :

1. ali je visoka c. kr. vlada voljna storiti konec izzivljanju slovenske narodnosti v Gorici po nepremišljenih činih lastnih organov ?

2. ali misli poklicati na opravičenje osnovatelja znane neobrazložne prepovedi ?

V G o r i c i, dne 28. decembra 1895.

Slede podpisi vseh članov slov. kluba.

Interpelacija

poslancev **dr. Gregorčiča** in tovarišev do Njegove Vzvišenosti gospoda c. k. namestnika v Primorju radi slovenske ljudske šole v Gorici.

Deželni šolski zakon z dne 6. maja 1870., dež. zak. št. 30, določuje v §. 7, kakor sledi: „Vse okoliščine, ki so za ustanovljenje šole in za nje uravnanje merodajne, ima določiti komisija, sestavljena iz vseh udeležencev, ter jih, če je treba, na mestu samem pregledati; komisijski zapisnik je podlaga daljnim določbam“. Rzsodba upravnega sodišča z dne 17. maja 1894. šteje med okoliščine, ki so za ustanovljenje šole merodajne, kraj, na katerem se ima postaviti šolsko poslopje. Rzsodbe z dne 28. junija 1880., 4. februarja 1881. in 8. julija 1885. pravijo, da šolski prostor se ima določiti po komisiji le tedaj, ko se ustanavlja nova šola, a tedaj brezpogojno, in sicer tako, da se udeležijo komisije vse prizadete stranke. Ko se je določevala kosarna v Podturnu kot šolsko poslopje edini slovenski šoli, ki se ima ustanoviti v Gorici, ni bilo nič slišati o komisiji, katere bi se bili udeležili oni, ki so zahtevali to šolo in ki so pri tej stvari gotovo prizadeti.

Ministerska naredba z dne 9. junija 1873. in 20. maja 1885. določuje v §. 2., odstavku 1. in 4., da šolski prostor se ne sme za stalno izbrati, dokler ni privolil v to okrajni, oziroma v Gorici mestni šolski svet, in da se mora izbrati po možnosti v središču šolskega okoliša. Katinelijevo kosarno je pa odobril deželni šolski svet kot šolsko poslopje 13. novembra, predno je mestni šolski svet v to privolil, na podlagi spričeval raznih odsekov mestnega starašinstva, ki se nikakor ne morejo identifikovati z mestnim šolskim svetom, in sicer ob robu (periferiji) mestne občine, dasi je bilo možno dobiti šolske prostore v središču okoliša.

Ta formalni pogrešek — poleg neodpustnega stvarnega greha — je moral čutiti tudi deželni š. svet, ker drugače ni umeti, zakaj je zapovedal komisijo mestnega šolskega sveta, ki se je vršila 16. novembra. Pri tej priliki sta sestavila učiteljska strokovnjaka, ki sta se je udeležila, ostro poročilo proti temu, da bi se kosarna rabila kot šolsko poslopje slovenski šoli. Ali to poročilo ni prišlo v roke višjim šolskim oblastim, ker, ko se je imel pisati 18. novembra zapisnik o oni komisiji, naznanil je predsednik, da od dež. š. sveta je došel med tem dopis, ki pravi, da ni treba, da bi se komisija izjavila o tej zadevi.

Dne 27. novembra bila je že druga komisija v Podturnu, poslana od dež. šol. sveta, kateri je bila baje dana naloga, izraziti se o rabljivosti kosarne za šolsko rabo brez ozira na njeno daljavo od mesta, dasi je ta daljava sama na sebi zadosten uzrok, da se kosarna ne more sprejeti kot šolsko poslopje edini slovenski šoli v Gorici.

Po vsem tem je dež. š. svet ostal pri svojem sklepu, da slovenski otroci v Gorici, ki hočejo biti deležni šolskega pouka, morajo hoditi v Podturen, poldrugi kilometer iz mesta, na mejo proti Št. Petru. Goriški otroci, ki hodijo zdaj v „Slogino“ šolo, bi imeli v Podturen skupne poti 3426 kilometrov, tako, da bi prišlo na enega otroka povprek 7.73 km poti na dan. Mnogi otroci bi morali prehoditi po 10, 12, 15, celo 19 km na dan. Naravno je, da vsem tem bi bilo nemogoče hoditi v šolo, kajti ni očeta, ki bi pustil otroka po zimi in po leti po 3, 4, 5 ur na dan na poti v šolo in iz šole, kjer se mu prav gotovo telesno in dušno pokvari. Take poti more odobravati le on, ki noče, da bi otroci hodili v šolo in da bi šola uspešno delovala, ki hoče, naj bi šola hiralala in zamrla.

In vendar pravi §. 6 zgoraj omenjenega šolskega zakona: „Šolske oblasti imajo paziti na to, da se potrebne ljudske šole, kjer

jih še ni, brez nepotrebneга odkladanja ustanove, in da se zagotovijo vsi potrebni pogoji zatrdnega in blagonosnega njih obstanka“. Ta določba se je popolnoma prezirala, ko se je izbrala Katinelijeva kosarna kot šolsko poslopje edini slovenski šoli v Gorici.

Ob enem se je preziral odlok dež. š. sveta z dne 24. junija 1894., kateri nalaga mestnemu šolskemu svetu, naj poišče središče šolskemu okolišu z ozirom na to, da stanujejo slovenski šolski dolžnosti podvrženi otroci po raznih krajih mestnega ozemlja, na tak način, da bo mogoče vsem otrokom, ki so v Gorici všolani, doseči šolo s pomočjo poti od 4 km. Katinelijeva kosarna ima pa ob mestni meji tako lego, da mnogo otrok bi imelo nad 4 km do 5 km poti v šolo. Tem in mnogim drugim je nemogoče obiskovati šolo, ki bi se ustanovila v Katinelijevi kosarni.

Obiskovanje šole je državljanska dolžnost za otroke od 6. do 12., oziroma 14. leta, katero jim nalagajo državni in deželni zakoni, kateri žugajo stroge kazni roditeljem, ki ne bi pošiljali svojih otrok v šolo. Namesto, da bi šolske oblasti, kolikor mogoče, olajšavale izpolnovanje državnih zakonov, obtežujejo v tem slučaju izpolnovanje in je delajo celo nemogoče. Komu na ljubo? Stranki,

ki žuga z nemiri in izgredi, ako bi vlada hotela pravilno izvajati šolske zakone. Ta stranka je dandanes višja inštanca nego deželni š. svet v zadevi slovenske ljudske šole v Gorici.

Z ozirom na vse to stavljajo podpisani do Njegove Vzvišenosti gospoda c. kr. namestnika v Primorju naslednja vprašanja :

1. Kako more Njegova Vzvišenost zagovarjati okoliščino, da se je določil kraj slovenski ljudski šoli, ki se ima ustanoviti v Gorici, ne da bi se bila sklicala komisija, katero zahteva §. 7. zakona z dne 6. maja 1870., dež. zak. št. 30, katere se imajo udeležiti vsi, ki so pri stvari prizadeti?

2. Kako je mogla Njegova Vzvišenost predlagati, naj deželni šolski svet sklepa za stalno o prostoru, kjer naj se otvori nova slovenska šola, ne da bi se bil izjavil v tej zadevi mestni šolski svet goriški, kakor to zahteva §. 2., odstavek 4. ministerske naredbe z dne 9. junija 1873. in 10. maja 1885.?

3. Iz katerih razlogov je Njegova Vzvišenost odredila, naj se ne piše zapisnik o komisiji, li je bila 16. novembra v Podturnu, oziroma naj komisija ne izreče svojega mnenja gledé na Katinelijevo kosarno, vsled česar ni prišlo do višjih šolskih oblastij poročilo šolskih izvedencev, ki sta se udeležila komisije, katero se je izreklo odločno proti

temu, da bi se rabila omenjena kosarna kot šolsko poslopje za slovensko šolo?

4. Ali je res, da je Njegova Vzvišenost naložila komisiji, ki je bila 27. novembra v Podturnu, naj se izreče o rabljivosti Katineli-jeve kosarne za slovensko ljudsko šolo brez ozira na to, da je zunaj mesta in oddaljena od središča? Ako je to res, zakaj je Njegova Vzvišenost izločila iz naloge, dane komisiji, oziranje na ti okoliščini in izjavo o rabljivosti kosarne za šolske namene z ozirom na ekscentrično lego in oddaljenost kosarne od mesta?

5. Kateri razlogi so nagnili Njegovo Vzvišenost, da je odločila slovenski ljudski šoli, ki se ima ustanoviti v Gorici, tak prostor, ki direktno nasprotuje njenemu uspevanju in obstanku?

6. Kako more opravičiti Njegova Vzvišenost to, da je odločila slovenski ljudski šoli v Gorici tak prostor, ki je za mnoge v šolski dobi stoječe otroke tega šolskega okoliša oddaljen nad postavno daljavo 4 km., dasi je bilo možno dobiti primerne prostore blizu središča šolskega okoliša?

7. Kaj je napotilo Njegovo Vzvišenost, da je odločila slovenskim, šolski dolžnosti podvrženim otrokom goriškim tako šolsko poslopje, ki dela mnogim otrokom obisko-

vanje šole, to je izpolnovanje postavne dolžnosti, nemogoče?

V Gorici, 28. decembra 1895.

Interpelacija

poslancev dr. **Al. Rojca** in tovarišev do Njegove Vzvišenosti gospoda predsednika ministrskega sveta radi slovenske ljudske šole v Gorici.

Goriški Slovenci se borijo že od leta 1891., da bi dobili ljudsko šolo na mestne stroške, kakor določujeta državni šolski in temeljni zakon.

Ta zahteva goriških Slovencev je popolnoma opravičena, kajti večina šolski dolžnosti podvrženih otrok na ozemlju goriškega mesta je slovenske narodnosti, ki morajo obiskovati italijanske mestne ali slovenske zasebne šole ali šole zunaj mestnega ozemlja, ako hočejo biti deležni javnega šolskega pouka.

Opravičeni zahtevi goriških Slovencev se trdovratno upira mestni zastop goriški, ki je italijanskega mišljenja, in smatra kot

svojo glavno nalogo, varovati italijanski značaj mestu goriškemu.

Po dolгих pravdah razsodili so: deželni šolski svet 24. junija 1894., naučno ministerstvo 25. oktobra 1894. in upravno sodišče 26. junija 1895., da mesto goriško je dolžno ustanoviti štirirazredno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom s 15. septembrom 1894. Z odlokom od dne 15. februarja 1895. št. 1796 podaljšalo je naučno ministerstvo ta rok do 15. sept. 1895.

Uprava mesta goriškega se je trdovratno ustavljala mnogoštevilnim ukazom višjih oblastij, da bi ustanovila potrebno ljudsko šolo, in pogosto se je čul glas, da mestni zastop se uda le sili, to je eksekuciji, češ, da drugače mu ne dopušča narodna čast in ponos. Zato je c. kr. namestnik delal vsled višjih ukazov priprave, da izvede razsodbo upravnega sodišča eksekucijskim potom.

To je bila njegova dolžnost, kajti kot najvišji uradnik v deželi mora čuvati in izvršiti zakone in naredbe, če tudi so v prilog Slovcem in neprijetne kateremu Italijanu. Slovenci so se eksekucije veselili, ker so prepričani, da po drugi poti ne pridejo do take šole, kakeršno potrebujejo, in ker se pričakovali, da cesarski uradnik, kot zastopnik

in izvrševalec zakonov, ustanovi le d o b r o šolo, mej tem ko nasprotniki šole je sploh nočejo, ali pa dopuščajo, ako že mora biti, le kolikor mogoče s l a b o.

Cesarski namestnik ni ustanovil šole s 15. septembrom, kakor je bila njegova dolžnost in kakor mu je bilo lahko mogoče, marveč se je začel pogajati z nasprotniki šole, z mestnim zastopom goriškim. Ta je hitro razumel, da ako se ustanovi šola eksekucijskim potom, se mora ustanoviti d o b r a, a da njemu bo dovoljeno ustanoviti s l a b o šolo, ako hoče prostovoljno k nje ustanoviti pripomoči, ter rešiti cesarskega namestnika dolžnosti in neprijetnosti eksekucije. Naravno je in lahko umljivo, da s l a b a slovenska šola je manj nevarna italijanskemu značaju mesta nego d o b r a šola, ako je sploh nevarna: zató se je mestni zastop brez težave odločil za s l a b o šolo, a ob enem za pozitivno sodelovanje pri nje ustanovitvi.

Načelnik deželne vlade je sporočil ta sklep mestnega zastopa osrednji vladi kot veliko pridobitev svojega modrega postopanja nasproti italijanskemu zastopu ter kot znamenje in dokaz mirnega in zmernega mišljenja v mestni hiši, kakor je bilo to že prej trobljeno v tržaškem oficijoznem listu z dne 8. junija. Slovenci so pa smatrali ta

sklep kot to, kar je v resnici, kot oškodovanje šole, ki se ima ustanoviti, otrok, katerim je namenjena, in roditeljev, ki so za njo prosili, kot kršenje razsodbe c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 24. junija 1894., v kateri je rečeno, da nova šola mora zadostovati šolskim potrebam slovenskih šolski dolžnosti podvrženih otrok na ozemlju goriškega mesta. S l a b a šola, za katero se ogreva cesarski namestnik, ne zadostuje rečenim potrebam, ne ustreza šolskim zakonom, ne odgovarja naredbam višjih oblastij v tej zadevi.

To priznava cesarski namestnik sam, ko pripoveduje, da Slovenci naj bodo zadovoljni, da so načelno zmagali, da je mesto obsojeno vzdrževati slovensko šolo, če tudi ta ni taka, kakor si jo Slovenci želijo. Ti pa ne morejo biti zadovoljni z načelno zmago, marveč zahtevajo, naj se razsodba izvrši, kakor ni upnik zadovoljen, da se dolžnik samo obsodi, da je dolžan plačati, marveč po pravici zahteva, naj plača kar je dolžan. Slovenci morajo toliko bolj zahtevati, naj jim mesto da, kar je dolžno, namreč dobro šolo, ker je ta njihovim otrokom neobhodno potrebna, kakor vsakdanji kruh, ako hočejo, da se izobrazijo in da ne bodo vedno „podlaga tujčevi peti“.

Mestni zastop je dolžan skrbeti z enako očetovsko ljubeznijo za svoje slovenske, kakor za italijanske občinarje ter deliti obojim, kakor so si tudi po številu in po razmerju davka enaki, enaka sredstva za pouk in izobrazbo. Cesarski namestnik nima pravice odvezovati mestni zastop od njega dolžnosti na veliko škodo slovenskim občinarjem in njih otrokom. To pa je storil, ko je dopustil, da sme mestni zastop ustanoviti slabo šolo na mesto dobre, do katere imajo goriški Slovenci pravico in katero potrebujejo, kakor riba vodo, ne da bi bil pa odpustil davke, katere plačujejo. Tako postopanje cesarskega namestnika bodo nekateri Italijani in poitalijančenci hvalili; ali Slovenci tega nikakor ne morejo odobravati, marveč oporekajo odločno proti takemu postopanju.

Slabost omenjene šole obstoji v tem, da se ima naseliti v nekem nepripravnem, slabem poslopju zunaj mesta, na periferji, kamor bi imeli otroci tako dolgo pot, da večina jih bi nikakor ne mogla hoditi v šolo, kamor bi jih roditelji ne mogli pustiti, ako nočejo postati krvniki svojih otrok in sokrivci velikih telesnih in dušnih nevarnostij in gotovih nesreč na daljnem potu. Uradnik, ki potrjuje tako poslopje kot šolsko poslopje za edino slovensko

ljudsko šolo v Gorici, ne postopa kot izvrševalec zakona in prijatelj šole, marveč kot pristaš in pokrovitelj nasprotnikov slovenske šole v Gorici.

Cesarski namestnik nima niti enega pedagoškega razloga za to, da je potrdil Katinelijevu kosarno v Podturnu kot šolsko poslopje za slovensko šolo, marveč vsi pedagoški razlogi so odločno proti njemu. Ostanajo mu torej le politični razlogi, ki v šolski zadevi nikakor ne morejo biti mero-dajni in ne smejo odločevati. A tudi politični razlogi niso v prilog njegovi pogubni politiki v Primorju, kajti resnično avstrijska politika ne more nikoli zahtevati, naj se kratijo Slovencem ob državni meji proti Italiji po državnih zakonih zajamčene pravice, zato, da se ugotovi italijanskim nemirnim in nestrpnim življenjem.

Dne 16. novembra je bila v Podturnu komisija mestnega šolskega sveta goriškega. Šolska izvedenca, ki sta se udeležila, sta sestavila ostro poročilo proti temu, da bi se ona kosarna rabila za slovensko šolo. Ali cesarski namestnik je odredil, naj se ne piše zapisnik o tej komisiji, češ, da njena izjava ni potrebna, in tako ni prišlo ono poročilo na znanje višjim oblastim.

Dne 27. novembra bila je druga komi-

sija, katere se je udeležil tudi deželni šolski nadzornik. A tej komisiji je bilo baje naloženo, naj se izreče o rabljivosti kosarne za šolske namene brez ozira na njeno oddaljenost. To pa je znano, da velika oddaljenost poleg slabih, ozkih, nevarnih, smrdljivih* dohodov, je glavni pogrešek na onem poslojju, in da radi tega bi ne bilo sposobno za šolsko rabo edini slovenski šoli v mestu, če tudi bi se premenilo v šolsko palačo.

Vidi se torej, da namestnikova poročila o sposobnosti Katinellijeve kosarne za rabo edini slovenski šoli v Gorici so, kolikor zadeva pedagogično stran, nepopolna; — da namestniku so služili politični razlogi pri razsodbi o kulturnem vprašanju velikega pomena, kakeršno je vprašanje, ali naj se dá goriškim Slovencem d o b r a šola, kakeršno zakoni in naredbe zahtevajo, ali pa s l a b a, ničvredna šola, kakeršno so pripravljene dati sovražniki slovenske šole; — da cesarski namestnik se ni potegnil za izvršitev zakona in vladne naredbe, marveč da se je oziral na upitje in pretenje neke stranke v Gorici, ki ima široka usta, a nikake moči, ako ji je vlada ne dá; da je torej šel na roko razdirajoči stranki ter pustil v veliko škodo državne koristi in državne avktoritete, da se

kršijo Slovincem, v državnem temeljnem in šolskem zakonu zajamčene pravice.

Zato stavljaajo podpisani do Njegove Vzvišenosti gospoda predsednika ministerskega sveta nastopna vprašanja:

1. Ali hoče Njegova Vzvišenost odrediti, da se mu direktno in neposredno predloži poročilo šolskih strokovnjakov, ki sta se udeležila komisije 16. novembra, ter natančno poročilo deželnega šolskega nadzornika, ki se je udeležil komisije 27. novembra, da se do dobra prepriča o popolni nesposobnosti Katinellijeve kosarne za namene slovenske ljudske šole v Gorici?

2. Ali hoče Njegova Vzvišenost naznaniiti politične razloge, katere je navedel cesarski namestnik v Primorju, da bi visokemu ministerstvu dokazal, da treba sprejeti Katinellijevo kosarno kot šolsko poslopje slovenski šoli, a da ne kaže sprejeti niti začasno šolskih prostorov zasebne šole, ki so se ponudili brezplačno za namene nove slovenske ljudske šole?

3. Ali hoče Njegova Vzvišenost naročiti cesarskemu namestniku v Primorju, da naj napne vso svojo moč in veljavo v izvršitev zakonov in naredb državnih oblastev tudi tedaj, ko so v prilog slovenskemu prebivalstvu v Primorju, kakor n. pr. v zadevi

ustanovitve slovenske ljudske šole v Gorici, ter opozoriti ga, da nikakor ne gre, da bi z napačno izvršitvijo to pokvaril, kar določujejo pravoveljavne razsodbe v prilog slovenskim, šolski dolžnosti podvrženim otrokom v namen, da se izvršijo obstoječi šolski zakoni?

4. Ali hoče Njegova Vzvišenost opozoriti c. kr. namestnika v Primorju na to, da Slovenci v Gorici imajo z Italijani enako pravico, da se varuje in goji njih jezik in narodnost, da se varuje njih čast, imetje in življenje, da uživajo državljanske in politične pravice, da dobivajo potrebna sredstva za pouk in izobraževanje, da vladni organi z njimi blagohotno ravnajo, in da tedaj popolnem različno postopanje vlade nasproti Slovincem in Italijanom v Gorici je neopravičeno, nepravično in državi kvarno?

5. Ali hoče Njegova Vzvišenost zapovedati cesarskemu namestniku v Primorju, da kot načelnik deželnemu šolskemu svetu, kateremu pripada pravica in dolžnost ustanovljati nove šole, poskrbi slovenski ljudski šoli v Gorici, ki se ima ustanoviti, v najkrajšem času primerne in spodobne prostore, da se zatre opravičena in rastoča razdraženost, ki je nastala mej slovenskim ljudstvom radi i z z i v a j o č e g a p o s t o p a -

nja cesarskega namestnika v tej šolski zadevi?

V Gorici, 28. decembra 1895.

Interpelacija

poslancev **dr. H. Tume** in tovarišev do Njegove Vzvišenosti gospoda naučnega ministra radi slovenske ljudske šole v Gorici.

Deželni šolski svet je razsodil z odlokom z dne 24. junija 1894., da je mesto goriško dolžno ustanoviti za slovenske otroke v Gorici ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom s početkom šolskega leta 1894/95. t. j. z dnem 15. sept. 1894. Mestni zastop goriški se je odločbi uprl in je ni zvršil.

Visoko c. kr. naučno ministerstvo je z odlokom z dne 25. oktobra 1894. potrdilo zgore navedeno razsodbo deželnega šolskega sveta in ta je z dne 1. novembra 1894. pozval mestni šolski svet goriški, naj radi otvorenja te šole nemudoma ukrene, kar treba, ter naj poroča o tem v štirih tednih deželnemu šolskemu svetu. Mestni šolski svet goriški se je uprl odloku ter ni ničesa storil.

Visoko c. kr. naučno ministerstvo je z odlokom z dne 15. februarja 1895. zavrnilo prošnjo mestnega zastopa goriškega, da bi se odložila ustanovitev slovenske ljudske šole v Gorici, dokler bi upravno sodišče ne izreklo razsodbo v tej zadevi, rekoč, da v slučaju odložitve bi bila slovenskim otrokom v Gorici le zasebna šola društva „Sloga“ na razpolago, katere obstoj, kakor je iz aktov razvidno, ni zagotovljen, da torej ozir na javne koristi ne dopušča odložitve.

Vsled tega je deželni šolski svet goriški pozval z odlokom z dne 25. februarja 1895. načelnika mestnega šolskega sveta goriškega, naj nemudoma ukrene vse, kar treba, da se šola začne s početkom šolskega leta 1895/96., t. j. s 15. septembrom 1895., ter naj o svojih ukrepih prav gotovo in natančno poroča v štirih tednih. Mestni šolski svet se je tudi temu uprl in ni ničesa storil.

Dne 26. junija 1895. je upravno sodišče zavrnilo pritožbo mestnega zastopa goriškega ter spoznalo, da mesto je dolžno izvesti, kar je bil deželni šolski svet razsodil gledé na slovensko šolo. Sledilo je na to mnogo ukazov deželnega šolskega sveta, ki so zahtevali ustanovitev slovenske ljudske šole. Mesto se je vsemu temu uprlo in ni ničesa storilo.

Zdaj se zopet govori, da visoko c. kr.

naučno ministerstvo je ukazalo, naj mesto goriško brez odloga sezida novo poslopje v sredi mesta za slovensko ljudsko šolo, in vladni organi zagotavljajo Slovence ter jih tolažijo, da to se prav gotovo zgodi. Slovenski roditelji v mestu mislijo pa pri takih zagotovilih in tolažbah na to, kar se je do zdaj godilo, ter so prepričani, da se novi ukaz ne izvrši, kakor se prejšnji niso izvršili, ker vladni organi sploh nimajo resne volje, da bi zahtevali izvršitev svojih ukazov, marveč jim zadostuje vsak piškav izgovor neprijateljev slovenske šole, da jim prezrejo očiten in ostentativen upor proti jasnim naredbam državnih oblastij.

Enkrat se je bil vendar popel goriški mestni zastop do pozitivnega dejanja, ko je namreč odločil slovenski šoli v Gorici kot šolsko poslopje staro podrtijo zunaj Gorice, na občinski meji, v stari kosarni, katere niti vojaki niso mogli rabiti, zidovje, ki nasprotuje v obeh ozirih določbam ministerskih naredb z dne 9. junija 1873. in 20. maja 1885. o uredbi šolskih poslopij za javne ljudske in meščanske šole. Do tega poslopja vodijo poti po dolгих, ozkih, nezdravih in smrdljivih ulicah, po katerih se odceja gnojica v odprtih kanalih, kakor spričuje italijanski goriški list, „Corriere di Gorizia“, ne

da bi mu kdo ugovarjal. Okolo poslopja so gnojišča, stoječa voda in svinjski hlevi. Poslopje je od mesta oddaljeno in v taki legi, da bi imela polovica šolskih otrok po 2, 3, 4 in celo 5 kilometrov do šole. Šolski izvedenci so se brez izjeme izrekli proti temu, da bi se to poslopjo rabilo kot šolsko poslopje za edino slovensko javno šolo v mestu goriškem. Šola na tem mestu postavljena, je uničena, predno dobro začne svoje delovanje, ker nosi kal smrti v svoji oddaljenosti, in ker je večini otrok popolno nemogoče, da bi jo obiskovali.

Ali vladni organi so bili tako presenečeni od enega pozitivnega koraka mestnega zastopa, da so staro podrtijo potrdili kot sposobno za šolsko rabo, ne da bi jo bili videli ali dali preiskat. Še le na ministrovo zahtevo odposlal je deželni šolski svet komisijo, ki naj bi potrdila kot dobro, kar je deželni šolski svet že 14 dnij prej odobril.

Zdi se, da visoko c. kr. ministerstvo je spoznalo po vrednosti pre nagljeno in nepremišljeno postopanje podrejenih mu organov, ali skrb za njih avtoriteto, ki je splošne in javne važnosti, nagnilo je kakor se zdi, najvišjo učno oblast, da je potrdila ono razpadajoče zidovje vsaj za začasno rabo

oni šoli, ki se ima ustanoviti za slovenske otroke goriške.

Ponudilo se je sicer visoki c. kr. učni upravi po vseh pravih zdrave pedagogike in uradnih določb zidano šolsko poslopje skoro v sredini mesta goriškega, ki naj bi se rabilo za slovensko ljudsko šolo, dokler ne bo zidano za njo novo poslopje, ne da bi se zahtevala za to kaka odškodnina, ali visoka vlada, čuvarica in izvrševalka šolskih zakonov, ni našla poguma, da bi bila sprejela to ponudbo, ki bi bila šoli v veliko korist, a v veliko jezo mestnemu zastopu goriškemu, izrecnemu nasprotniku slovenske šole, čegar glas velja več nego zakon in uradna rzsodba.

Z ozirom na vse to stavijo podpisani na Njegovo Vzvišenost gospoda naučnega ministra naslednji vprašanji:

1. Kakih sredstev se hoče poslužiti Njegova Vzvišenost, da se točno izvrši minister-ski odlok, ki nalaga mestu goriškemu, naj brez odloga sezida novo posloje za slovensko ljudsko šolo, ki se ima ustanoviti v Gorici?

2. Kaj je napotilo njegovo Vzvišenost k temu, da je odločil kot začasno šolsko poslopje slovenski ljudski šoli v Gorici kossarno v Podturnu, ki je po spričevanju

pedagogov popolnoma nepripravna za šolsko rabo, ter da je odklonil popolnoma pravilno zidano, z vso šolsko opravo preskrbljeno šolsko poslopje v sredi mesta, ki se je ponudilo v brezplačno porabo za omejeno šolo?

V Gorici, 28. decembra 1895.

Interpelacija

dr. Rojca in tovarišev na Njegovo Vzvišenost gospoda ministra notranjih zadev radi rabe nemškega jezika pri pol. oblastih.

Na dan 22. jan. 1895. nameravali so občanje v Renčah obhajati god sv. Vincenca, zavetnika zidarjev, kakor po navadi še iz prejšnjih let, tudi s streljanjem s topiči. Župan, kot krajevni oblastnik, dovolil je streljanje po starem običaju na trgu pred cerkvijo. Dne 21. jan. 1895. došel je županu dopis tukajšnjega c. kr. okrajnega glavarstva, pisan v nemškem jeziku, da naj streljanje prepové, ako se mu zdi (streljanje) nevarno. Župan, ne znajoč nemškega jezika, razumel je glavarstveni dopis kot prepoved ter je vsled

tega odločenemu streljalcu velel, naj se ne strelja pred cerkvijo ampak zunaj vasi.

Dne Sv. Vincenca odpotoval je župan v Gorico po nujnih opravkih. Ker se je prepoved streljanja razširila že pozno in se vsled tega ni verjela, lotili so se zidarji streljanja.

Istega dne je bil eden c. kr. orožnikov na ogledovanju v okolici in tudi v Renčah. Občinski tajnik čutil je dolžnost, sporočiti mu prepoved županovo. Dotični orožnik ni vešč slovenske govorice, marveč rabi neko zmes, ki je več ali manj razumljiva, vsaj prostemu tukajšnjemu ljudstvu. Naravno je tedaj, da je svojo nalogo: ustaviti streljanje, slabo izvršil in se pri tem pa še čutil po obnašanji zidarjev menda osebno žaljenega. Kajti, dasi je zabeležil imena upornikov, — kar bi bilo zanj čisto dovolj — pisal je poleg tega še po izdatno pomoč na orožniško postajo v Gorico. Le-ta je dospela že popoldne, ko je bilo streljanje že pri kraji, tedaj c. kr. orožništvo ni imelo nikakega posla več, tudi ni bilo nikakor umestno kakor-sibodikoli posegati med ljudstvo, ki je bilo vsled godovanja in pitja razgreto in nejevoljno vsled prepovedi streljanja.

Že vsled radovednosti, in tudi vsled razpoloženja se je ljudstva ob prihodu orožništva nabralo na stotine. Manj razumljivo

bilo pa je obnašanje orožnikov, ki so vkljub ogromni množini že nekoliko opitih zidarjev začeli preiskovati in zapisovati še drugih prestopnikov prepovedi streljanja in žaljenja c. kr. orožnika. Kakó neprevidno in netaktno je bilo postopanje c. kr. orožnikov, pokazalo se je na licu mesta s tem, da so se c. kr. orožniki z ljudstvom spoprijeli, rabili orožje in razmesarili več ljudij tako, da sta dva od njih umrla.

Vse to dognano je kot neutajljivo dejstvo po sodni javni obravnavi, ki se je vršila dne 20. in 21. decembra t. l. pred. tuk. c. kr. okrožnim sodiščem.

Posledek onega dogodka bila je tedaj — kakor rečeno — žrtev dvoje življen in posledek obravnave pa še obsodba trojih do sedaj poštenih Renčanov na težko ječo radi hudodelstva javnega nasilstva.

Ker se sicer c. kr. orožništvu v naši deželi ne more ne le ničesar očitati, marveč uživa isto med deželami slovenske narodnosti dovolj spoštovanja; ker se sploh naše slovensko ljudstvo s prijazno besedo dá lahko krotiti in miriti; pripisati je nesrečo zgolj ter neposredno neznanju deželnega slovenskega jezika od strani c. kr. orožnika, posredno pa tukajšnji c. kr. politični oblasti, katera, dobro vedé, da nemški jezik ni tukaj

niti deželni, niti po deželi umljiv, vendar ne neha dopisovati našim slavnim županstvom v nemškem jeziku. Iz neopravičenega strahu sprejemajo naša slavna županstva take nerazumljive dopise, iz katerih izvirajo našemu ljudstvu take in druge nesreče.

Goriški politični okraj obljuden je, izvzemši deloma občino Ločnik in mesto Gorico, le s Slovenci. Nastavljajo se pa vkljub temu politični uradniki, ki slovenščine ali do cela ne znajo, ali pa se niso nikedar potrudili naučiti se je; če jo pa znajo, ali ne smejo, ali nočejo rabiti je

Da je to istina, kaže gorenji dogodek. Gledé na to, da tukajšnja politična oblast prezira naravne in ustavne zakone, in gledé tudi na dejstvo, da občuje in dopisuje ista politična oblast ž nižjimi oblastvi po Furlaniji, v mestu Gorici in v občini Ločnik jedino le v laškem jeziku, vprašajo podpisani c. kr. vlado:

1. Je-li resne volje, nastavljati v političnem okraju goriškem le take uradnike, ki so slovenščine ne le popolnoma zmožni, ampak tudi kot deželnemu jeziku v občevanju ne protivni?

2. Je-li misli pozvati na odgovor onega, ki je posredno zakrivil smrt dveh ljudij in

ostro obsodbo onih do sedaj poštenih Renčanov?

V Gorici, dne 28. decembra 1895.

(Podpisi vseh članov slovenskega kluba).

Potrjenje volitev.

Za postavljenimi interpelacijami so sledila poročila o volitvah. Poročila o volitvah na Krasu, proti katerim je bil podan utok, je imel poslanec dr. P a j e r, ki je priporočal potrditev.

Poslanec dr. Anton **Gregorčič** je govoril gledé na to volitev tako-le:

Visoka zbornica! — Hvaležen sem gospodu poročevalcu o volitvi na Krasu, da je sprejel v svoje poročilo vse glavne pritožbe, katere navajajo volilci in volilni možje v protestu, ki so ga vložili proti tej volitvi; kajti iz tega bo častitim gospodom poslanecem mogoče spoznati, kako živahno in kako neopravičeno se je vtikala c. kr. vlada v to volitev. Gospod poročevalec meni, da volilni zapisniki prvotnih volitev in glavne volitve, ki se je vršila 16. septembra v Sežani, so pisani v najlepšem redu; da iz njih ni raz-

vidna, še manj pa dokazana kaka nepravilnost ali nezakonitost; da pritožbe, ki so navedene v protestu, niso nikakor spričane, izvzemši morda jedno točko, katero pričata dva moža z posebno izjavo, a s tako težkima podpisoma, da je dvomiti, ali sta umela vloženi protest; da se ima torej volitev smatrati kot popolno pravilno izvršena v vseh svojih delih. S temi trditvami in izvajanji gospoda poročevalca se ne ujemam popolnoma, marveč moram v marsičem oporekati mu.

Da so bili zapisniki prvotnih volitev in glavne volitve pravilno pisani, je znamenje probujenosti našega ljudstva in čuječnosti c. kr. vlade, ki je morala pričakovati, da njeno nenavadno, javno in odločno zanimanje na Krasu, da ne govorim o onih v veleposestvu slovenskem, bo zanimalo tudi tiste kroge, katerim pridejo zapisniki postavnim potom v roke. Da pa volilni zapisniki pri vsem tem niso popolni, razvidno je iz tega, da spričani dogodki pri nekaterih volitvah, n. pr. ustni protest volilne komisije proti naredbam vladnega zastopnika v Komnu, se niso zapisali. Ko se naše ljudstvo bolje pouči in ojači, skrbelo bo, da se tudi taki dogodki zabeležijo v pismih, katerim je odločen prostor v deželnem arhivu. V nekaterih slučajih je po

spričevanju mož, ki so bili člani volilne komisije, ne da bi se bilo sprejelo v volilni zapisnik, odločeval vladni komisar, kdo sme voliti in kdo ne, dasi ima po volilnem redu izključljivo le volilna komisija o tem razsojevati, kajti vladni zastopnik je sicer pri volitvi navzoč, pa ni član komisije. Ko se bodo naši volilci popolno zavedali svojih pravic, tedaj bodo v volilni komisiji sami odločevali in zapisovali in si ne bodo pustili narekovati zapisnika ali posameznih njega točk po vladnem zastopniku.

Ni opravičena trditev gospoda poročevalca, da iz zapisnikov ni posneti nikake nepravilnosti pri volitvi, o kateri govorim. Iz imenikov prvotnih volilcev v občini komenski je razvidno, da jeden volilec je bil pisan v volilnem imeniku za deželni zbor z drugim krstnim imenom, nego v volilnem imeniku za zadnje občinske volitve. Radi tega ni bil pripuščen k volitvi vsled ugovora vladnega zastopnika, dasi je volilna komisija priznala njegovo identiteto in opravičenost k volitvi. Radi formalnega pogrška, katerega je zakrivil vladni komisar, ki ni pazljivo primerjal deželnozborskih volilnih imenikov z onimi za občinsko volitev, se ni dopustil opravičen in na svoje ime vabljen volilec k volitvi; in to je uplivalo na izid volitve, kajti izmed dveh

borečih se strank je zmagala ena proti drugi z nekaterimi volilnimi možmi samo za en glas. Iz volilnih imenikov je dalje razvidno, da v komenski občini so bili sprejeti med volilce štiri občinarji na podlagi §. 1., odstavek 2., črka a in b občinskega volilnega reda, katerih o času zadnjih občinskih volitev ni bilo še v občini; a neki drugi občinar s popolnoma enakimi znaki ni bil sprejet v volilni imenik. Volilni zapisnik sam mora torej, ako je popolen, pričati o dvojni meri, s katero se je v Komnu merilo.

Iz volilnega zapisnika prvotne volitve v tej občini in dotičnih aktov je razvidno, da prej navedeni štirje volilci niso bili klicani pri prvi volitvi, a da tudi niso prišli k volitvi, in da niso ugovarjali ne proti zamolčanju svojih imen, ne proti volitvi, ki se je vršila brez njih. Iz zapisnika in k njemu spadajočih pisem je tudi razvidno, da ti štiri občinarji bi ne bili nič premenili na izidu volitve, če tudi bi se je bili udeležili. Vkljub temu je okrajni glavar razveljavil prvo volitev ter razpisal drugo, ki je dolgo časa razburjala duhove v občini. Z razveljavljenjem prve volitve in s podvojeno agitacijo od stranke, za katero se je okrajni glavar odločil in potegoval, dosegel je, da je imela druga volitev njemu dovoljen izid.

Iz volilnega zapisnika, pisanega v Sežani dne 16. septembra, je razvidno, da dva volilna moža, učitelja, se nista udeležila volitve. Iz spričevanja moža, ki je posredoval med okrajnim glavarjem in učitelji, iz pisane spričevala enega teh učiteljev, ter iz ustnega in pismenega priznanja okrajnega glavarja samega, je pa znano, da ta moža se nista udeležila volitev vsled pritiska okrajnega glavarja na nje. Enako je pritiskal okrajni glavar na dva druga volilna moža, učitelja, ki se mu nista udala. Z boljšim uspehom pritiskal je na razne druge volilce s spodnjega in gornjega Krasa, katere je vabil v svojo pisarno ali obdeloval jih po svojih odposlancih. Cesarski namestnik je vedel za vso to organizacijo okrajnega glavarja ter jo je odobral, kakor jo je brez dvoma tudi ukazal.

Iz istega volilnega zapisnika bi moralo biti razvidno, ako je res pravilno pisan, da pri glavni volitvi je okrajni glavar, ki ni član volilne komisije, sam čital imena volnih mož ter te s prodirajočim pogledom, kjer se mu je zdelo potrebno, spremljal do mesta, kjer so se oddajali glasovi, dasi volilni red odločno pravi, da član volilne komisije kliče volilce, da oddajo svoj glas.

Vse to se čita v zapisnikih in iz za-

pisnikov, ako se pazljivo čitajo in ako čitatelj pozna podrobne okoliščine, v katerih so se vršile letošnje deželnozborske volitve v okraju sežanskem.

Gospod poročevalec pravi, da pritožbe onih, ki so vložili protest, niso spričane. A tu treba opomniti, da protest so podpisali člani volilnih komisij in volilni možje, ki so na svoje oči videli in na svoja ušesa slišali, kar se je godilo, katerim gre torej popolna vera. Če sta dva moža podpisala svoji imeni s težko roko, je treba opomniti, da v odvetniških pisarnah in pred sodnijo ta okoliščina nikoli ne manjša veljave podpisa. In kaj pripovedujejo ti možje?

Pravijo, da okrajni glavar je razglasil početkom volitve štiri volilne može kot člane volilne komisije, ne da bi se bilo o njih glasovalo! Da tem je dodal tri volilne može iste volilne stranke, tako da ona izmed borečih se strank ni bila v komisiji po glavarjevi krivdi prav nič zastopana; da okrajni glavar je postavil volilne može v eno sobo, volilno komisijo v drugo, a sam sebe med obe; da je volilce enega po enem klical in spremljal pred volilno komisijo, ne da bi bilo volilcem mogoče slišati, kako posamezniki glasujejo; da je bila torej v Sežani volitev, kakeršne niso še imeli.

Pravijo tudi, in to bi moralo biti razvidno iz zapisnika, ako je povsem pravilno pisan, da predno je začela volitev, je okrajni glavar zbranim volilcem naznanil, da eden kandidatov nima pasivne volilne pravice, dasi je bil v volilnem imeniku, ki je imel že pravno moč, in je še dandanes podžupan sežanski. Pri drugi prvotni volitvi v Komnu ni bil dopuščen jeden volilec k volitvi, ker je bilo njegovo krstno ime napačno pisano v imeniku, dasi so njegovo materijalno volilno pravico priznavali vsi člani volilne komisije, torej samo radi formalnega pogrška. V sežanskem volilnem imeniku bilo je gledé na omenjenega kandidata v formalnem oziru vse v redu, ker sežanski podžupan je bil s pravim imenom in priimkom upisan v pravnomočni imenik prvotnih volilcev; ali okrajni glavar ga je razglasil kot nesposobnega kandidata, češ, ker nima materijalne volilne pravice. Torej v Komnu je veljal pogršek v obliki, v Sežani stvarni pogršek: a vedno v prilog isti stranki.

Gospod vladni zastopnik bo morda ugovarjal, da vladnemu komisarju je naloga, poučiti volilce, da ne bodo volili neveljavno in torej brezuspešno. V tem mu ne oporekam. Ali se kako strinja s to vladino nalogo ono, kar so vladni komisarji razkladali prvotnim

volilcem na mnogih krajih, da namreč učitelj, če opralja ob enem začasno službo občinskega tajnika, nima pasivne volilne pravice? Taka trditev je v nasprotju z zakonom in z razsodbami deželne vlade; tak poduk je popolnoma kriv in je zapeljal volilce, da niso volili volilnih mož, za katere so se bili namenili.

Možje, ki so podpisali protest, pričajo, kako je vlada po svojih organih uplivala na volilce, jemala jim častno besedo ter na nje pritiskala, da so volili v njenem smislu, kar se nikakor ne more odobravati.

Nočem spuščati se v nadaljne podrobnosti; le to bodi rečeno, da se čudim, kako je prišla c. k. vlada do tega, da je na slovenski, torej na šibkejši strani, skušala pridobiti katerega poslanca za se, med tem, ko med Italijani, to je na močnejši strani, se ni vtikala, kolikor meni znano, v letošnje deželnozborske volitve. Ali tudi na slovenski strani se jej poskus ni posrečil. Moža, za katera se je bila vlada ogrela in vpregla, je spravila sicer v neprijeten položaj, da se je o njih domnevalo, kakor bi imela ž njo kako zvezo, ter jima je tako škodovala pri volilcih; a sama se nista udeležila vladne gonje in je nista odobraval. Jeden izmed njih je izrečno izjavil, da ni imel in nima opravila z vlado;

a oba sta s svojim postopanjem koj, ko sta stopila v deželni zbor, pokazala, da hočeta kot prosta zastopnika svojega naroda zastopati po svojem prepričanju in po svoji vesti koristi svojih volilcev in dežele. Pokazala sta, da imata odprtih očij za to, kar se godi, ter široko srce, ki objema z enako ljubeznijo vso deželo; a da nista taka, kakoršna jih je hotela pokazati vladna agitacija. Zato izjavljam v svojem in svojih somišljenikov imenu, da bomo glasovali za potrditev te volitve, a da ob enem obsojamo označeno vladno vtičkanje v naše volitve ter to odločno zavračamo kot nezakonito in nevredno vladnih organov.

Po tem govoru je bila potrjena volitev na Krasu.

Poslanec P a j e r je poročal o začasnem proračunu ter predlagal neomejeno dovoljenje.

Poslanec dr. R o j i c je stavil predlog, podpiran po slovenskih poslancih, da se dovoli le za en mesec. Po nekaterih pojasnilih dra G r e g o r č i č a so bili za ta predlog tudi italijanski poslanci.

Za tem je sledila volitev dežejnih odbornikov. Glasovalo se je z glasovnicami. Izvoljeni so bili: za veleposestvo dr. V e r z e g n a s s i, namestnikom dr. L o v i s o n i; za

mesta in trge dr. Pajer, namestnikom dr. Marani; za kmečke občine dr. Tuma, namestnikom dr. Gregorčič, iz celega zbora dr. Abram, namestnikom profesor Berbuč.

Deželni odbor je predložil sklep računov za l. 1894. in proračun za l. 1896. Izroči se posebnemu odseku sedmih članov.

Prešlo se je k volitvi dveh odsekov. V finančni so bili voljeni: Berbuč, Gregorčič, Marani, Locatelli, Ritter, Rojic, Verzegnassi (predsednik). V peticijski: Dottori (preds.), Abram, grof A. Coronini, Klančič, Lapanja, Michielli, Venuti. S tem je bil dovršen dnevni red druge seje in seja zaključena.

* * *

Tretja seja.

Dne 9. januarja 1896. je bila po dolgem prestanku tretja seja ob 5. uri popoldne.

Deželni glavar grof F. Coronini je najprej naznanil, da je cesar potrdil začasni proračun z odlokom 6. t. m., potem, da je odložil poslansko čast poslanec Benardelli, volitev da je razpisana za 18. januarja 1896., a poslanec Klančič da se je

odpovedal peticijskemu odseku. Prečital je dolgo vrsto raznih prošenj, mej temi prošnje za podporo slov. obrtni šoli in odseka za vzdrževanje slovenske šole v Gorici.

Predno se je prešlo na dnevni red, prečitale so bile te-le interpelacije:

Interpelacija,

poslancev **Alfreda Coronini-ja**, **Blazija Grče** in tovarišev na Njega Prezvzišenost gospoda pravosodnega ministra in na Njega Prezvzišenost gospoda ministra notranjih poslov radi nepravilnosti pri sodiščih na Primorskem sploh in radi sestavljanja porote posebej.

I.

V politično zvezo poknežene grofovine Goriške in Gradiške spada celo obsežje c. kr. okrožnega sodišča v Gorici in c. kr. okrajni sodišči v Komnu in Sežani.

C. kr. okrožno sodišče v Gorici obsega okrajna sodišča v Boleu, Kobaridu, Tolminu, Cerknem, Kanalu, Ajdovščini, Gorici, Korminu, Gradišči, Tržiču in Červinjanu. C. kr. okrajni sodišči v Komnu in Sežani spadati pod c. kr. deželno sodišče v Trstu.

V obsežju imenovanih sodišč biva po zadnjem ljudskem štetju od dne 31. decembra 1890. po repertoriju c. kr. osrednje statistične komisije pod :

	Slovencev	Italijanov	Nemcev
Bovec	6078	9	16
Tolmin	21906	19	17
Cerkno	8845	1	—
Kanal	12968	9	11
Ajdovščino	13160	28	10
	Slov.	Furlanov	Nemcev
Goriško okolico	34990	2099	143
Komen	13779	206	48
	Slovencev	Italijanov	Nemcev
Sežano	13880	33	75
	Slov.	Furlanov	Nemcev
Kormin	4173	11695	155
	Slov.	Furl. in Ital.	Nemcev
Mesto Gorica	3567	14860	1497
Tržič	1372	13587	70
Gradišče	280	10751	85
Červinjan	22	23217	68
vsega	135020	76514	2195

Kobariško sodišče, ki ni stopilo še v delovanje, všteto je med sodiščema Tolmin in Bovec ter ne spreminja ničesar v tem razmerju.

Po gorenjem številnem razmerju prištevati je k sodiščem s stalnim slovenskim prebivalstvom Bovec, Tolmin, Cerkno, Kanal, Ajdovščino, okraj Gorica, Komen, Sežano; s stalnim furlansko-italijanskim prebivalstvom Červinjan in Gradiško; s stalnim mešanim slovenskim - furlanskim - italijanskim prebivalstvom mesto Gorica, Kormin in Tržič.

Etnografična meja med sodišči slovenskega in furlansko-italijanskega značaja je popolnoma razločna. Izvzemši mesta Gorica ni enklav.

Ako se izključi iz Goriške okolice furlanska občina Ločnik, izvzemši severni del vasi Gradišče, ki je slovenski, ter jo priključi okraju gradiščanskemu;

ako se izključi iz okraja korminskega občine Biljana, Medana, gorenji in zahodni del Dolenje, ter priključi okraju goriškemu;

ako se izključi Zdravščina in severni del Zagrada, na levem bregu severno nad mostom Soče, iz okraja gradiščanskega ter priključi okraju goriškemu;

ako se izključi občini Devin in Doberdob iz okraja tržiškega ter priključi okraju komenskemu, dobi se kot etnografično mejo popolnoma odločno geografično črto, ki strogo deli Slovensko od Furlansko-Italijanskega po Tržiškem močvirju, Krasu, Soči in Brdih tako,

da tvorijo slovenske pokrajine eno, furlansko-italijanske drugo skupino z glavnim mestom ob etnografski - geografski meji — Gorico.

Furlansko-italijanska skupina razprostira se na obeh bregovih dolnje Soče — po furlanski nižavi do Tržiškega močvirja, Krasa, Brd in avstrijske politične meje.

Slovenska skupina deli se na štiri geografsko različne pokrajine :

K r a š k o p l a n o t o (sodišče Komen, Sežana, občini Devin, Doberdob) ;

B r d a, (občine Biljana, Medana in Dolnje in del sodiškega okraja goriškega na desnem bregu Soče) ;

V i p a v s k o d o l i n o (sodišče Ajdovščina, okraj goriški na levem bregu Soče, vas Zdravščina in gorenji del Zagrada na levem bregu Soče) ;

S o š k a d o l i n a, Trnovska planota in Planine (sodišče Kanal, severni del okraja Gorica. Tolmin, Bole, Cerčno).

Tako je narava sama opredelila bivališče obema plemenoma.

Politični-justični upravi ni treba nego posneti obris posameznih sodiških okrajev po naravnih mejah, in etnografskem značaju.

Ravno ta uprava pa, zapeljana po krivo razlagani zgodovini grofovine Goriške-Gradišanske, po uplivu nemško-italijanske-se-

mitske zveze, po pristranskih, **nezvestih** poročilih dotičnih opraviteljev, je kljubu tem naravnim mejam razkosala slovenske pokrajine med furlansko-italijanske okraje ter ob enem ukrenila kot uradni jezik slovenski skupini **nemški**, furlansko-italijanski po italijanski.

Kot sodni jeziki veljajo v celi grofovini: nemški, italijanski in slovenski.

V poslovanju in dejanski rabi in celo v mnenju višjih sodnih oblastev pa se često zamešava ali vedoma skuša zamešavati pojme: notranji uradni jezik in jezik strank, deželni ali sodni jezik, seveda edino le na korist italijanskem jeziku.

Takó, da se sodišča slovenske skupine kolikor le mogoče poslužujejo italijanskega jezika ne le kot sodnega, ampak tudi uradnega jezika, kar je očitno proti min. ukazu od 15. marca 1862. št. 868.

Poudarjati je še posebej da prebivalstvo le v obližju etnografične meje in v mestu Gorici dovoljno umé po dva jezika.

II.

V obeh opisanih skupinah veljajo isti avstrijski zakoni, naredbe in propisi, med tem posebej §§. 163, 198. kaz. post., §. 13. obč. sod. reda, §. 2. razpravnega patenta, za

slovensko skupino posebno min. ukaz. od 15. marca 1862., št. 868. in od 11. julija 1886. št. 2088.

V obeh skupinah sto iti ima v kratkem v veljavo novi civilno-sodni red.

Po teh propisih posluževati se je v občevanju s strankami, spisavanju dotičnih spisov, pri obravnavah in razpravah onega jezika, kateri je v okraju v navadi ter ga rabi stranka, priča, obtoženec, varovanec.

Rabiti je slovenski jezik v slovenskih pokrajinah ne le ako se razlaga gorenje propise po njih bistvu in se ne iskuša izpodbijati njih veljave z golimi sofizmi, ampak ako se razlaga naše avstrijske zakone sploh z zdravim razumom, z dobro voljo, razumeti je — po njih celoti in nagibih zakonodavca.

Obravnava pred sodiščem je javna in ustna ;

sodniki sodijo po notranjem najboljšem prepričanju in prostem preudarku ;

iskati je pred vsem istine, resnice ;

poučevati je v neprepirnem postopku stranko uradoma ter ščititi uradoma koristi varovancev in skrbovancev.

Obravnava naj se vrši pred obtožencem, ljudstvom in sodniki, očitno za njih oko in uho.

Na tožečo in obdolženo stran jemati je voditelju obravnave enake ozire, obtožencu, tožencu, varovancu dajati je vsa sredstva, da se zaščiti pred krivico, storiti je uradoma vse, da pride resnica na dan.

Ali pa je obravnava javna, ustna, očitna, kedar je ne razume občinstvo, stranke, porotniki, sodniki?

Ali so otožencu, tožencu in varovancu dana na razpolaganje vsa sredstva, da se ščitijo, ako ne vedó, kaj se pred njimi godi, ako uradniki, obtožitelji, zagovorniki ne vedó in ne umejo, kar oni govore?

Ali more sodnik-jurist in sodnik-porotnik spoznavati krivdo in resnico, ako vidi, kako se obravnava sicer vrši pred njim po strogih formalnostih, a mu ostaja več ali manj temna stvar, bistvo obravnave?

Ali ne stopa na mesto prostega preudarka porotnika-neveščaka le gola fantazija, ko je pol in pol razumel to, za kar gre iz tolmačenja sodnika-strovnjaka ali učenega tolmača?

Ali ne zapada učeni sodnik in priprosti porotnik rutini državnega pravdnika, odvetnika, preiskovalnega sodnika ali prvomestnika

obravnave, ako s a m ni razumel, kar se je govorilo pred njim?

Ali ne postaja sodnikom-pravnikom, ki sodnega jezika do cela ne umejo, pravda več ali manj pismena na podlagi zapisanega v smislu davno preteklih dob postopka?

Kje ostaja ona čista resnica, ona slepa pravica, katero zahteva zakon?

Vsako zlodejstvo izvira po našem avstrijskem kazenskem zakonu edino le iz hudobnega naklepa; kazen meriti je po več ali manj odločnem naklepu.

Kako pa naj sklepa sodnik porotnik po individualnosti, po narodnih šegah in nagonih na hudoben naklep, na večjo ali manjšo odločnost naklepa, ako ne pozna naroda, kateri sodi, niti ne pozna jezika, kateri ta narod govori?

Kako pa bode sodil to ljudstvo, kedar stopi med njega s predsodkom, da je to ljudstvo slabše od njega, da je to ljudstvo nižje vrste, vstvarjeno od Boga po človeški podobi kakor njegovo, a vstvarjeno le, da hlapčuje narodu, izmed katerega je on prišel?

Kako naj sodi v razžaljenji časti, kedar mu niso znani navadni še manj tanjši odtenki govornice, kedar ne zna izluščiti pravega pomena besede iz cele govornice?

Zlodejstva p o g u m a so po našem avstrijskem zakoniku in po mnenju kazensko-pravnih teoretikov manj kaznjiva od zlodejstev iz k o r i s t o l j u b j a. Med Slovenci prevladujejo slučaji zlodejstev poboja in tepeža, tedaj z l o d e j s t v a p o g u m a.

Prve sodi Slovenec milejše, druge Italijan. Ako je že ta razlika vplivna na izrek, kako odločilna postane, ako sodnik niti ne pozna jezika ni nravi sojenca?

Ali more konečno država po justični upravi vzgajati krepke, odkritodušne narode, ako v krajih, kjer ste si narodnosti vprek nasprotni, postavlja sodnikom moža, ki je protiven po narodni svoji vzgoji onemu narodu, katerega člene naj sodi?

III.

Dasi je po etnografičnem razmerji popolnoma mogoča razdelitev uradniških močij, po znanju sodnih jezikov in poznanju narodnosti, dasi zakon odločno zahteva rabo deželnega kot sodnega jezika, kako razpostavljajo se sodniki, kako izbirajo se porotniki, kako razlaga in izvaja se zakon v istini!

Izmed vseh v uvodu naštetih sodišč s slovenskim prebivalstvom, le eno vrši svoje posle po duhu zakona, na korist naroda in

države. Edino sodišče v Tolminu rabi kot izključni sodni jezik oni, kateri govore stranke, obdolženci, priče in varovanci, z eno besedo: **l j u d s t v o**.

Edino to sodišče je v rokah moža in voditelja, ki pozna in spoštuje ljudstvo, ki je ne le sam pravičen ljudstvu, ampak ima tudi srca in odločnosti dovolj, da to zahteva od podrejenih mu uradnikov.

Sodišča v Kanalu, Bovcu, Ajdovščini, Komnu in Sežani proizvajajo v kazenskih zadevah le nemške ali laške zapisnike. V civilnih zadevah pišeta slovenski sodnika v Kanalu in Ajdovščini. Sodišče v Cerknem menjava nemško in slovensko pisavo. Ena sodišča pišejo nadpise zapisniku v uradnem notranjem jeziku, izjave strank in izpovedbe prič v slovenskem jeziku.

Okrajna sodišča v Gorici, v Korminu, Tržiču, Gradiški, okrožno sodišče v Gorici in deželno sodišče v Trstu poslujejo le italijanski, **za nje Slovenec sploh ni na svetu.**

In vendar je sodnik v Bolcu usposobljen za slovenščino, sta sodnika v Kanalu in Sežani slovenskega rodú, ima pristav v Kanalu potrdilo znanje slovenskega jezika, je pristav za kazenske zadeve tukajšnjega okrajnega sodišča slovenskega pokoljenja, je drugi pristav, dokler je bil v Tolminu, slovenski posloval,

so na razpolaganje pri tržaškem sodišču svetniki Slovenci in vešči deželnih jezikov.

Od kod to različje v poslovanju, v pokrajinah, kjer prebivajo izključno Slovenci, ako ne od vodstva justične uprave na Primorskem?

Ni skoro govoriti ob okrožnem sodišču v Gorici in deželnem v Trstu. Te dve čutite se nekako vzvišene v neznanju in preziranju vsega, kar je slovenskega, v zanikovanju temeljnih resnic naših zakonov, opiraje se na pravni nimbus, da sta uradovala doslej izključno le laški, da umeta le jezik Dantejev in njega avstrijskih potomcev.

Preiskovalne sodnike v Gorici in Trstu obhaja mraščalica pri goli misli, da bi utegnili zapisati slovenski zapisnik. Kaj poreče predsednik, kaj državni pravdnik! Kaj poreče na pritožbo zvestih avstrijskih podanikov mesta tržaškega višje sodišče in visoko ministerstvo? Res, da preiskovalna sodnika v Gorici in Trstu deloma opravičuje sicer važna okolnost, da ne umeta družega deželnega jezika. Saj justična uprava na Primorskem skuplja pri okrožnem sodišču v Gorici in Trstu le uradnike, ki imajo v mestu rodbinske zveze in so zgolj si-

novi „avite colture“, tako, da je neznanje slovenskega jezika celó neko priporočilo za odličniša mesta sodnih pristavov.

Pristav v Komnu, dasi biva že leta med Slovenci, ni v stanu zapisati neutegoma rek v slovenščini. Justična uprava na Primorskem ima uradoma v svojih tabelah izpričane morda druge kvalifikacije. Slovensko ljudstvo v navedenih okrajih pa je priča in porok za to, da so one kvalifikacije neistinite in le formelne.

IV.

Stopimo kot poslušalci javne kazenske obravnave v sodno dvorano okrožnega sodišča goriškega ali tržaškega!

Razvija se nam sledeči prizor:

Slovenskemu obtožencu čita se celoma laška dobro utemeljena obtožnica. Obtoženec, ki od vsega ni umel besede ter mu zveni v neumljenih glasovih že bodoča obsodba po ušesih, izvé po končanem čitanju le toliko, da je obtožen radi tega ali onega hudodelstva. Potem izprašuje se njega in priče, govoreč neko mešanico besedij iz slovenskega književnega jezika, očividno priučeni, iz slovenskega narečja iz goriške ali tržaške okolice, nemških, furlanskih in laških.

Kedar obtoženec in priča ne razumeta precej prečudnega golča, opominjata se kričé ali prigovarjaje, naj javljata resnico tako, kakor je zapisano v laških in nemških zapisnikih tekom poizvedovanj in predhodnega preiskavanja. Osupnjena obtoženec ali priča, ki izpoveduje pod prisego, vsled tega jame v novič pripovedovati tako, da vedno bolj zmešava ali sebe ali poslušalce, ali pa obmolkne ne vedoč, kako obnašati se. Predsednik in prisledniki umeli so več ali manj izpovedi. Na to beró se spisi v nemškem ali laškem jeziku, katerih pomen obtoženec čisto nič ne razume.

Zopet zine nekaj predsednik ter vstane obtožitelj govoreč laški, njemu odgovarja odvetnik-zagovornik laški, ter skušata menda oba obrniti po svoje ustanovljajoče se prepričanje sodnikov. Obtoženec o vsem ničesar ne razume, ni priča, ni občinstvo, kolikor je slovenske narodnosti. Predsednik proglašá obsodbo, dobro utemeljevano z razlogi — vse laški, le končavši pové obtožencu: dobili ste dva ali tri ali več mesecev težke ječe s tolikim postom ter imate čas premišljati o tem tri dni za „rekurš“. — Orožnik uklene obtoženca in avstrijskim zakonom, javni obravnavi, prostemu prepričanju sodnika, slepi pravici je zadoščeno — po laški.

Ista podoba vtiska se pred poroto, le da je vse bolj slovesno. Sestavljanja porotne klopi poslušalec seveda ne gleda. Vstopivši vidi može italijanske fizijonomije, redko kedaj moža iz domačih krajev in še tistega-le, če lomi poleg materinega jezika tudi nekaj laščine. Le redko kedaj vidi može iz svojih krajev. V tem slučaju vidi poleg sodnega dvora tudi tolmača, kateri porotnikom na kratko ponavlja slovenski, kar se je točno razložilo italijanski.

Resumé predsednika, ki često in često obudi pravo spoznanje v porotnikih, zveni v ptujem jeziku obtožencu in delu porotnikov, tolmač površno posname za njim, kar je rezkejšega. Pravega duha predsednikovega govora v naglici ni moč podati, podaja se le odmev, ali — že oslabeli ali — še ojačeni. Kaj se med porotniki tuje narodnosti ali mešane narodnosti in mešanih jezikov godi, tega poslušalec ne more vedeti, to pa sliši, da se sodba in govori izrekó in sliši refrain: „dobili ste dve ali več let težke ječe“.

Pred tržaško poroto je od goriške leta razloček, da ondi sploh porotnikov slovenske narodnosti politična ni justična uprava ne pozna, tedaj tudi ne občinstvo in obsojenci.

Kako daleč sega žalostna doslednost in

ob enem brezobzirnost državnega pravnika pred porotnim sodiščem proti slovenski narodnosti in na korist nasprotne italijanske, kažejo slučaji iz porotnega zasedanja pred c. kr. okrožnim sodiščem v Gorici tekom meseca novembra 1895.

Posebno eklatantna je poleg drugega kazenska pravda proti nekemu Mlakarju radi ponarejevanja državnih papirjev. Obtoženec priče niso umeli laški, kazenski spisi, zapisani pred c. k. okrajnim sodiščem v Tolminu bili so slovenski, — cela obravnava bila je laška, — izžrebali so se porotniki tako, da je ostalo devet Slovencev, trije Italijani — ker je državni pravdnik, sam slovenskega rodu, odklonil tri Slovence **z očitnim namenom**, onemogočiti čisto slovensko porotna klop. To ponavljalo se je v pravdi proti županu Kadenaru iz Breginja v Tolminskem okraju. Obtoženec izjavil je, da ne zna laški, priče bile so tudi Slovenci — sodni dvor, državni pravdnik pa so ostali trdi Lahi, porotna klop sestavila se je posredstvom javnega obtožitelja tako, kakor že v povedanem slučaju.

Justična uprava trudi se očitno odlikovati predsednika porotniških obravnav ter izbira najboljše svoje moči za ta posel. Zah-teva pa od njega še posebej, da ugledno

govori italijanski, slovenski je dovol
da — l o m i.

Gledé na vse te žalostne, istinite raz-
mere ;

gledé na to, da se Furlanom in Ita-
lijanom povsod v njih pokrajinah in koder
bivajo, tudi v slovenskih pokraji-
nah, daja pravica po njih narodnosti v
polni meri in čez mero ;

gledé na to, da so tudi za slovenske
pokrajine dani vsi predpogoji za izvajanje
ravnopravnosti pred sodiščem ;

gledé na to, da se iz obnašanja
uradnikov da sklepati, da se ne upajo ali
nočejo rabiti slovenskega sodnega jezika, da
se jim, ako ga res ne znajo tudi ni treba
učiti, da posebej državno pravniki-
tvo ali ne sme **ali noče** vlagati sloven-
skih obtožnic, da predsedniki sodnih dvorov
ne smejo ali nočejo voditi obravnave v slo-
venskem jeziku ;

gledé na to, da ni verjetno, da bi se
sodni uradniki od leta 1862. in 1886. do
danes ne mogli naučiti deželnega slovenskega
jezika, ako bi hoteli oni, in hoteli njih pred-
stojniki ;

gledé na to, da vsled takih nepravilnih
odnošajev pred sodišči gineva v sloven-
skem prostem ljudstvu spoštova-

nje do sodnikov in zaupanje na pravico da uvidevajo v sodnih uradnikih od dne do dne bolj le privržence političnih voditeljev laške nasprotne stranke, stranke, ki avstrijskih ustanovnih zakonov ne pozna nego sebi na korist;

gledé na to, da so vse te razmere tu ob meji italijanskega kraljestva na škodo ugledu avstrijske države, na korist ugledu sosedne države;

se podpisani usojajo vprašati:

1. Ali so Njega Prezvzišenosti justičnemu ministru znane kaotične, kričeče razmere pri sodiščih grofovine goriške in gradiške in pri deželnem sodišču v Trstu?

2. Ali misli poučiti omenjena sodišča o rabi uradnega, notranjega jezika in o rabi sodnega jezika v občevanju z ljudstvom s posebnim razločnim ukazom tako, da je rabiti v gori opisani slovenski skupini pokrajin s slovenskimi strankami le slovenski jezik.

3. Ali misli naložiti c. kr. višjemu sodišču Tržaškemu, da daja sodnemu naraščaju prilike dovolj, učiti se slovenščine v dejanskem delovanju?

4. Ali misli ukazati sodnikom in predsednikom, da priporočajo za nastavljanje uradnikov le take osebe, o katerih so se

istinito prepričali, da poznajo deželni jezik v govoru in pisavi?

5. Ali misli ukazati sodnikom in predsednikom, da beležijo v kvalifikacijske tabele vestno sposobnosti glede znanja jezikov in povdarjajo politično nasprostvo prositelja proti narodnosti v deželi?

6. Ali misli Njega Prezvzišenost imenovati za slovenske pokrajine le take uradnike, ki so istinito vešči slovenščini, naložiti že imenovanim, da v gotovem roku izkažejo znanje deželnega jezika, ter svojo voljo tudi dejanski pokazati s tem, da sega po mlajšem naraščaju in v nujnem slučaju izpod področja c. k. višjega sodišča v Trstu v oni v Gradcu in Žadru, ter vposega disciplinarnim potom?

7. Ali misli Njega Prezvzišenost justični minister sporazumno z Njega Prezvzišenostjo ministrom notranjih poslov uplivati odločno na podrejene organe, da se predlagajo kot porotniki možje, ki so obeh deželnih jezikov zmožni, oziroma uplivati na to, da se ustanovite dve porotni klopi, ena za slovenska, druga za italijanske pokrajine?

8. Ali misli naložiti državnim pravniki, da izdajajo obtožnice proti obtožencem slovenske narodnosti v slovenskem jeziku, predsednikom, da vodijo

obravnavo, ter preglašajo sodbo v tem slučaju slovenski.

9. Ali misli naložiti državnim pravdnikom, da pri odklanjanju porotnikov delajo na to, da se jezikovnemu razmerju zadosti?

V Gorici, dne 9. januarja 1896.

**Alfred Coronini, Blazij Grča, prof. Berbuč,
Klančič, dr. Gregorčič, dr. Rojic, Lapanja,
Muha.**

Interpelacija

poslanca dr. **Aleksija Rojica** do Njegove Vzvišenosti gospoda c. kr. ministra za bogočastje in uk.

Podpisanec vložil sem kot zastopnik slovenskih roditeljev v Gorici, ki zahtevajo javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom, dne 16. in 21. novembra utok na visoko c. kr. ministerstvo za uk in bogočastje proti sklepu c. kr. deželnega šolskega sveta goriškega z dne 13. novembra 1895., s katerim je ta odobril bivšo vojašnico za silo, razdrapano poslopje v Podturnu, kot šolsko poslopje

slovenski ljudski šoli, ki se ima ustanoviti v mestni občini goriški na takem mestu, da bo dostopna vsem šolski dolžnosti podvrženim otrokom šolskega okraja goriškega postavnim potom ne daljšim od 4 km.

V utoku navedel sem očitvidne in uradno potrjene razloge, ki spričujejo, da omenjeno odobrenje vojašnice kot šolske hiše za slovensko šolo je nezakonito, ter sem radi tega pričakoval mirnim srcem ugodno rešitev svojega utoka. Splošno govori se in gotovo je, da c. kr. naučno ministerstvo je rešilo utok, kolikor se dá najhitreje, v sredi meseca decembra, ter da c. kr. deželni šolski svet je imel pisano rešitev že 20. decembra 1895. v rokah.

Od tistega dne do danes pretekli so trije tedni; c. kr. deželni šolski svet naznanil je rešitev svojim članom v seji dne 23. decembra, c. kr. mestnemu šolskemu svetu nemudoma ter 27. decembra deloma celo c. kr. politični oblasti v Gorici, le podpisancu, zastopniku slovenskih roditeljev, ki so v prvi vrsti prizadeti, ni se še vročila dotična rešitev. Vajen sem sicer, da vsaktere moje vloge v tej zadevi, bodisi na visoko c. kr. naučno ministerstvo, bodisi na veleslavni c. kr. deželni šolski svet, ostajajo brez rešitve, ki bi se meni vročila, in molčal sem.

Tudi v tem slučaju bi morda molčal, ako bi se dalo posneti iz pojavov deželnega ali mestnega šolskega sveta, da je utok ugodno rešen. Ali v prej omenjeni podrtiji popravlja in kopa se na vse pretege in splošno govori se, da vojašnica bi imela služiti vsaj začasno kot šolsko poslopje. Po vesti ne morem privoliti niti v to, da bi se nezakonito poslopje začasno rabilo v namene slovenske šole, katera bi vsled tega že pri svojem začetku neizmerno trpela. Sovražniki slovenske šole v Gorici, pristaši nestrpne stranke, se že veselé, da je vojašnica odmenjena slovenski šoli, češ: otroci ne bodo hodili v šolo, ker ne bodo mogli — kar je popolnoma resnično — in tedaj sploh ne bo treba ustanoviti in vzdrževati šole, ali le navidezno, toliko, da se ne bo moglo reči, da ni slovenske šole v Gorici.

Ti naklepi in te nade znane so tudi Njegovi Vzvišenosti gospodu cesarskemu namestniku v Primorju in predsedniku deželnega šolskega sveta, ki jih baje odobrava in bi jih rad izvedel, ako mogoče. Podpisanec ne more odobravati ni teh naklepov ni omenjene rešitve, ni postopanja c. kr. šolskih oblastij napram njemu v zadevi omenjenega utoka, marveč pritoži se na c. kr. upravno sodišče zoper to, da se je nepostavno po-

slopje odmenilo v rabo slovenški šoli. V to potrebuje pismeno rešitev svojega utoka z dne 16. in 21. novembra.

Zato stavlja na Njegovo Vzvišenost gospoda c. kr. ministra za bogočastje in uk naslednje vprašanje:

Ali hoče Njegova Vzvišenost ukazati podrejenim oblastim, da vročé podpisancu nemudoma rešitev njegovih utokov na visoko c. kr. ministerstvo z dne 16. in 21. novembra, ker jih potrebuje za pritožbo na upravno sodišče?

V G o r i c i, 9. januarja 1896.

Dr. Aleksij Raf. Rojic m. p.

Interpelacija

poslancev **A. Klančiča** in tovarišev do Njegove Vzvišenosti gospoda c. k. ministra za bogočastje in uk radi slovenske ljudske šole v Gorici.

Deželni šolski zakon z dne 6. maja 1870., dež. zak. št. 30, določuje v §. 38., kakor sledi: „Ustanavljanje in vzdrževanje potrebnih ljudskih šol je skupna zadeva vsakega šolskega okraja, kateri ima tedaj skrbeti za vse

njih materijalne potrebe in tudi za plačo učiteljskega osebja“. Zakon z dne 8. febr. 1869., dež. zak. št. 9, določuje v §. 18. obseg šolskih okrajev tako le: „Šolski okraji imajo tisti obseg, kakor politični okraji. Mesta, katera imajo lastno občinsko postavo, delajo vsako za se poseben šolski okraj“. Po tem takem je mesto goriško, ki ima lastno občinsko postavo ali statut, za se šolski okraj, ki ima ustanavljati in vzdrževati potrebne ljudske šole ter skrbeti za vse njih gmotne potrebe in tudi za plače učiteljskemu osebju. Državni zakon z dne 14. maja 1869, drž. zak. št. 62, postavlja kot načelo, da je vsekakor treba napraviti javno ljudsko šolo povsod, kjer biva eno uro na okoli po petletnem povprečnem računu čez 40 otrok, ki morajo čez pol milje daleč hoditi v šolo. Ministru za bogočastje in uk je naročeno, da izvrši te zakone, oziroma da izdá potrebne naredbe in ukaze podrejenim šolskim oblastvom, v prvi vrsti c. k. deželnemu šolskemu svetu, da jih izvrše v svojem področju po določbah zakona.

Vkljub tem jasnim določbam državnih in deželnih šolskih zakonov; vkljub temu, da šteje goriška mestna občina, odštevši šolski okrog starogorski, ki je nad 4 km od mesta oddaljen, po petletnem povprečnem računu

nad 400 šolski dolžnosti podvrženih otrok slovenske narodnosti; vkljub temu, da v smislu §. 20. državnega šolskega zakona roditelji ali njih namestniki ne smejo puščati svojih ali svoji skrbi izročениh otrok brez pouka, ki je zapovedan za obče ljudske šole; vkljub odloku najvišje šolske oblasti v državi in rzsodbi c. k. upravnega sodišča; vkljub svojemu lastnemu sklepu z dne 5. novembra 1895. mestni zastop goriški ni prišel še do tega, da bi ustanovil prepotrebno ljudsko šolo za mestne otroke slovenske narodnosti.

Vsled tega so slovenski roditeljisiljeni, da vzdržujejo ljudsko šolo na svoje stroške, ako hočejo, da so njihovi otroci deležni šolskega pouka.

Odkar je društvo „Sloga“ odpovedalo plačo svojim učiteljem, so slovenski roditelji v največji negotovosti in nemiru. Za december dala je c. k. vlada podporo, da se je nadaljeval šolski pouk za 480 otrok. Početkom januarja 1896. ni nikdo vedel, ali se bo šola nadaljevala ali ne. Po prijaznosti učiteljskega osebja se je začela šola z novim letom in 6. januarja se je nakazalo šoli zopet nekaj podpore, da naj se nadaljuje s 4 razredi do 16. t. m. Za ostale 4 razrede morajo roditelji skrbeti in enako jim bo skrbeti za vse razrede po 16. jan., kajti ni nade, da bi mesto otvorilo šolo do tedaj.

Mesto je obečalo šolo do 1. jan., pa je ni ustanovilo; zdaj jo obečuje do 16. jan., pa je gotovo ne bo. In če se posreči, da se šola v resnici otvori 1. febr., je pa v takem kraju, da otroci je ne bodo mogli obiskovati, in da bodo roditelji zopet tam, kjer so zdaj.

Vse je negotovo gledé slov. šole v Gorici. Le to je gotovo, da „Sloga“ ne more vzdrževati svoje šole in da mestne šole otroci ne bodo mogli obiskovati, če se nastani v podturenski kosarni.

Iz vsega pa sledi, da 480 slov. otrok v Gorici ostane brez šole, ako ne bodo roditelji plačevali šole iz svojega žepa. Alito je nezakonito; kajti občina ima dolžnost skrbeti otrokom za šolski pouk, in vlada ima dolžnost, prisiliti občino, da izpolni, kar je dolžna.

Z ozirom na to vprašajo podpisani Njegovo Vzvišenost gospoda c. k. ministra za uk in bogočastje:

1. Kedaj otvori mesto goriško slovensko ljudsko šolo v takih prostorih, da jo bodo mogli obiskovati vsi slovenski otroci mesta goriškega?

2. Kako hoče Njegova Vzvišenost poskrbeti, da dobi do tedaj 480 slov. otrok nepretrgoma postavni šolski pouk?

V Gorici, 9. januarja 1896.

Interpelacija

poslancev dr. **Henrika Tume** in tovarišev do Njegove Vzvišenosti gospoda c. kr. ministra za bogočastje in uk radi slovenske ljudske šole v Gorici.

Slovenski roditelji z ozemlja mestne občine goriške, izvzemši one, ki bivajo v šolskem okraju starogorskem, ki je nad 4 km. od mesta oddaljen, prosili so z raznimi vlogami, naj se ustanovi javna ljudska šola v mestu, katero bi mogli obiskovati njihovi otroci.

Šolske oblasti in upravno sodišče so razsodili, da prošnja je opravičena, ter so izrekli, da mestna občina goriška je dolžna, ustanoviti slovensko ljudsko šolo na takem kraju, da bo dostopna vsem otrokom s pomočjo postavne poti 4 km.

Ta ukaz se da natančno izvršiti, ako se dobi ali postavi šolsko poslopje novi šoli v sredi mesta, kamor ni od nobene točke mestnega ozemlja, izvzemši šolski okrog starogorski, ki je že itak sam za se in ločen od mesta. nad 4 km poti.

Ukazu se je uprla vladajoča stranka v mestu, ki trdi, da mesto goriško ima italijanski značaj, da ta značaj treba varovati

pred vsem drugim, da slovenska javna šola, ako mora biti, ne sme biti v mestu, marveč zunaj mesta, da le v tem slučaju je mestnemu zastopu mogoče pozitivno sodelovati pri ustanovitvi te šole.

Cesarski namestnik v Primorju, ki je ob enem načelnik deželnemu šolskemu svetu, udal se je tej zahtevi toliko laže, ker je najbrže pričakoval, da tako se reši to šolsko vprašanje mirnim potom, in ker je bilo c. kr. namestništvo v Trstu, ki je pred mnogimi leti prvo postavilo in zagovarjalo to načelo z ozirom na slovensko ljudsko šolo, ki se je zahtevala v Trstu, rekoč, da slovenska šola v Trstu ni potrebna, ker slovenski otroci lahko zahajajo v okoličanske šole, ki niso oddaljene nad 4 km.

Goriški upravitelji so le to zahtevali, kar jih je naučilo že pred leti veleslavno c. kr. namestništvo v Trstu. Zato so brez težave dosegli, da jim je c. kr. deželni šolski svet potrdil kot šolsko poslopje kosarno v Podturnu, na občinski meji proti Št. Petru.

S tem je bila slovenska šola neizmerno oškodovana, predno se je ustanovila, ker se je postavila v tak kraj, kamor otroci ne bodo moglo zahajati, tako da na videz je bilo slovenskim roditeljem dano, kar so zahtevali, a v resnici jim ni bilo dano, ker njihovi otroci

ne bodo mogli uživati šole, ki jim je odmenjena.

Tako postopanje deželnega šolskega sveta je v popolnem nasprotju z njegovo nalogo, pospeševati ljudsko šolstvo v deželi, a ob enem je tudi v nasprotju z obstoječimi zakoni ter z njegovo razsodbo z dne 24. junija 1894.

Deželnemu šolskemu svetu so bili, ko je to odločeval, na razpolago krivi podatki gledé na oddaljenost podturenske kosarne od posameznih točk mestne periferije, ob kateri bivajo slovenski šolski dolžnosti podvrženi otroci. Zato se je mogel začasno tolažiti vsaj s tem, da otroci, če tudi jako slabo postreženi, ne bodo imeli nad 4 km. poti v rečeno kosarno.

Ali ko so stopili zastopniki slovenskih roditeljev na noge, priznati je moral deželni šolski svet, da pot v podturensko kosarno je neopravičeno dolga ter da mnogim otrokom znaša nad 4 km, kateri vsled tega niso vezani hoditi v šolo.

Naravna posledica bi bila, da bi bil deželni šolski svet, spoznavši svojo pomoto, preklical odobrenje podturenske kosarne; pa tega ni storil. Trdovratno drži se poslopja, ki nikakor ni sposobno za to, v kar ga je namenil, ter skuša, kako bi mu odvzel vsaj kričeče znake nezakovitosti.

Ta skrb dovedla je cesarskega namestnika v Primorju do čudne misli, naj se všolajo slovenski otroci na mestnem ozemlju goriškem v razne eno- in dvorazredne šole v okolici goriški, kamor jim ni nad 4 km poti.

Slovenski otroci mestne občine goriške, ki imajo pravico do štirirazrednice in do celodnevnega pouka na mestne stroške, naj hodijo v okoličanske eno- in dvorazrednice s poludnevniim poukom, v prenapolnjene šole, ki niti domačih otrok nimajo kam dejati! Kake se more to zagovarjati?

To načelo cesarskega namestnika je slovenskim otrokom in slovenski šoli v Gorici silno nevarno. Ako je dovoljeno všolati otroke z Grčine v Kromberg, s Solkanske ceste v Solkan, od Mosta v Pevmo, iz Stračic v Podgoro, od Barke v Št. Andrež, kamor imajo po 3 — 4 km poti; ni razvidno, zakaj bi se ne smeli všolati v Št. Petru otroci z Goriščeka, s Pristave, s Korna, s Travnika, s Studenca, z Grada, iz Podturna, ki nimajo niti 3 km poti v Št. Peter, kajti od bivše vojašnice v Podturnu do šolskega poslopja v Št. Peter je komaj 5-600 m.

S takim izvajanjem šolskega zakona bo sedanja vladajoča stranka v Gorici popolno zadovoljna, ker slovenski otroci izženejo se iz mesta, med tem ko se ustanavljajo itali-

janskim otrokom nepotrebne šole; ali slovenski občinarji goriški morajo se temu odločno upreti,

Ni verjetno, da bi hotel deželni šolski svet goriški izvesti opisani načrt do zadnje točke; ali če nima tega namena, naj tudi načela ne postavlja, ki dosledno vede do tega.

Deželni šolski svet naj izvede svoj odlok z dne 24. junija 1894 s tem, da odloči slovenski šoli v Gorici tak prostor, ki je dosegljiv od vseh strani šolskega okroga goriškega s pomočjo postavne poti 4 km. Tak prostor dobi se edino le v sredi mesta. Takemu prostoru se deželni šolski svet ne more ogniti, ako hoče vršiti svojo nalogo, ne ozirajoč se nato, kaj poreče k temu stranka, katero je postavil cesarski namestnik na čelo goriškemu mestu.

Podpisani stavljajo do Njegove Vzvišenosti gospoda c. kr. ministra za bogočastje in uk sledeči vprašanji:

1. Ali je znano Njegovi Vzvišenosti, da c. kr. deželni šolski svet goriški je naročil mestnemu šolskemu svetu goriškemu, naj stopi v dogovor z okrajnim šolskim svetom za okolico goriško, da se všolajo posamezni kraji na mestnem ozemlju goriškem v razne eno- in dvorazredne šole v šolskem okraju okolice goriške?

2. Kako more Njegova Vzvišenost opravičiti tako postopanje c. kr. deželnega šolskega sveta ?

V Gorici, 9. januarja 1896.

Interpelacija

poslanca **I. Berbuča** in tovarišev na visoko c. kr. finančno ministerstvo.

Že površen pogled na razredne tarife za pokneženo grofijo goriško - gradiščansko in one drugih pokrajin kaže, da je obtežena naša dežela po zadnji uravnavi zemljiških davkov na temelji zakona z dne 24. maja 1869 št. 88. drž. zak. primeroma z najvišjim zemljiškim davkom, ki ni v nikakem pravem rnzmerji s čistimi doneski.

Ti razredni tarifi za skoro vse cenitvene okraje naše pokrajine slone na temelji tako pretirane cenitve čistega doneska, da ni pričakovati od revezije zemljiškega katastra v zmislu §. 41. začetkom navadnega zakona in zakona z dne 1. jan. 1895. št. 3 drž. zas. nisakega izdatnega uspeha, nikake bistvene olajšave in nobenih takih koristij, ki bi mogle zapreči popolen gospodarski pro-

pad naših posestnikov, ako se ne znižajo pred vsem razredni tarifi vseh obdelavnih zemljišč na Goriškem v primeru z dejanskimi razmerami in z onimi drugih pokrajin.

Da bi podprli s števili svojo trditev, usojamo si opozarjati c. kr. finančno ministerstvo posebno na razredne tarife za Vipavsko dolino tostran in onstran Hublja. Ta števila govoré jasno in kažejo razliko v cennitvi čistih doneskov ozemlja povsem jednake vrednosti in dobrote, ležečega v isti dolini tostran in onstran Hublja.

Razmere podnebja in tal, cena pridelkom in delu, prometne razmere, upliva-joče na razpečavanje teh zemljiških pridelkov, in druge okolščine so v označeni dolini tostran in onstran Hublja povsem jednake, saj je to jedna in ista dolina, katero deli slučajno politično-geografična črta — Hubelj.

Izvestno je, da imajo vinogradi v vipavski dolini na kranjski strani v obče celó ugodnejšo lego nego na Goriškem. Površen pogled po dolini kaže tudi, da je ozemlje onkraj Hublja bolj ravno in obdelovanju primernejše nego ono tostran Hublja, ki je v svojem brdovitem delu kamenito in malo plodovito, dočim se razprostira ravan večinoma le ob bregih reke Vipave, katera odnaša in uničuje vsled velikih in gostih po-

vodenj poljske pridelke ter obtežuje na tak način obdelovanje in gnojitev navedenega zemljišča.

In vendar, kaka razlika med razrednimi tarifi obeh pokrajin tostran in onstran Hublja.

(Poslanec je bil prečital na to tabelo, iz katere je bila razvidna razlika v številkah. To tabelo je prinesla „Soča“ v 51. številki. To tabelo je prinesla „Soča“ v 51. številki z l. 1895.).

Tedaj je preudarjen čisti donesek zemljišč, uvrščenih v prvo razredno vrsto na goriški strani — in sicer donesek njiv za 8 gld., travnikov za 10 gld. 50 kr., vrtov za 14 gld. 50 kr., vinogradov za 8 gld., pašnikov za 1 gld. 55 kr. in gozdov za 6 gld. 50 kr. za vsak n. a. oral više nego donesek zemljišč jednake obdelavne vrste v kranjskem okraju Vipava.

V povprečno enakem razmerju so med seboj postavki čistega dohodka ostalih vrst vseh obdelavnih razredov.

In na istem, deloma še višjem cenitnem temelju so sestavljeni razredni tarifi za druge vrstilne doneske na Goriškem, kjer trta rase.

Da si je med razrednimi tarifi vseh obdelovanih vrst tostran Hublja izredno velika, mislimo, da je umestno, še posebej opozarjati visoko c. kr. ministerstvo na kričeči razloček o cenitvi gozdov ter primerjati goriške tarife s kranjskimi, iz katerih se raz-

vidi, da je odločen čisti donesek naših gozdov I. vrste na 7 gld. 75 kr. donesek gozdov I. vrste v vipavski dolini pa na 2 gld. Neverjetno, a resnično je, da je postavljen čisti donesek naših gozdov zadnje (V.) vrste za 80 kr. više nego donesek gozdov I. vrste na onstran Hublja.

Ako se primerjajo razredni tarifi za Goriško z onimi, ki so podlaga odmerjenju zemljiškega davka za vinstvene kraje mejne grofije istrske, se tudi tam razvidi da je bila cenitev čistega doneska naših zemljišč neizmerno visoka, ker presega daleč pri vseh obdelovalnih vrstah ono najrodovitnejših zemljišč isterskih.

Tako je n. pr. čisti donesek najbolj cvetočih sadnih in zelenjadnih vrtov koperskega okraja, ki dajajo najfinejše prve pridelke in najzlahtnejše sadje, bodisi za bližnji tržaški trg, do katerega se tako lahko in ceno pride, bodisi za izvaževanje, postavljen na 2 gl. 30 kr. do 25 gl. na oral: čisti dohodek naših vrtov pa, ki stojé gledé rodovitosti daleč za isterskimi, je odločen na 11 do 30 gl.

Donesek vinogradov in oljčnih nasadov v Istri je postavljen na 1 gld. 10 kr. do 20 gld., naših vinogradov pa na 3 do 25 gld.; dohodek njiv v koperskem okraji od 1 do

12 gld., v našem pa 3 gld. 30 kr. do 28 gld.; dohodek istrskih gozdov od 20 kr. do 3 gld. 20 kr., v našem pa od 3 gld. do 7 gld. 75 kr. in celo na 9 gld.

Opirajé se na ta uradna števila, ki govoré sama za se jako jasen jezik;

uvažujé velike gospodarske stiske, prizadete našim posestnikom v vinstvenih krajih po grozdni plesnovini „oidium“, po perenospori in trtni uši, ki prouzročujejo velike prej neznane stroške v obrambo vinstva in vzdrževanje vinogradov;

uvažujé notorični propad naših posestnikov osobito v vinstvenih krajih;

uvažujé tudi neovrgljivo resnico, da je taka dvojna mera, kakoršno kažejo spred označene tarifne postavke, — rekel bi — skoro ustvarjena v to, da žali čut jednako-pravnosti ter da prouzročuje v isti dolini, ločeni v dva dela le po slučajni politično-geografični črti, nezadovoljnost in razburjenost med ljudstvom, ki ima vendar z onim onstran Hublja jednake dolžnosti in pravice, da spodkupuje tedaj vero v vladino objektivnost in pravico, torej tudi njeno avtoriteto;

opirajé se konečno tudi na dobrohotne izjave Nj. ekscelece, gospoda finančnega ministra, o priliki razprave državnega proračuna za leto 1896., da mu je volja podpirati po-

sestnike ter varovati jih pred gospodarskim propadom :

usojajo si podpisani staviti do Nj. ekscele-
lence nastopni vprašanji :

1) So li znane Vašej ekscelenci kričeče razlike razrednih tarifov vseh obdelavnih vrst za zemljišča tostran in onstran Hublja v Vipavski dolini in drugih vrstilnih odsekih na Goriškem, kjer trta rase ?

2) Hoče li odrediti Vaša ekscelenca, da se ko hitro mogoče odstranijo oni pretirani razredni tarifi ter se nadomestijo s takimi, kakoršni veljajo za istovrstna zemljišča v vipavski dolini onstran Hublja ?

V G o r i c i, dne 9. januarija 1896.

IV. seja 17. januarja 1896.

Seja je bila napovedana na 5. pop., a pričela je ob 6.; uzrok najbrže — zakulisne borbe. — Poslanci navzoči vsí razun odstopivšega B e n a r d e l l i j a. — Deželni glavav prečita večjo vrsto došlih peticij, med temi raznih cestnih odborov; dalje učiteljskega društva za tolminski okraj za pripoznanje volilne pravice vsem stalno nameščenim uči-

teljem. Važna načrta deželnega zakona za goriško mesto sta oni o dokladah na najemščine in oni, da bi morale razne zavarovalnice vzdrževati goriško ognjegasno društvo. — Ker nekatere teh peticij spadajo v pravni odsek, ki ni bil še voljen, predlaga dr. Venuti, naj se ta odsek 7 udov izvoli še v tej seji. Obvelja.

Sledé tri interpelacije; prvo je podal posl. Grča, drugi dve je prečital dr. Rojic. — Interpelacije so te-le:

Interpelacija

poslanca **Blazija Grča** in tovarišev do visoke c. k. vlade radi naprave odtoka hudourniku

Lepenšek pred Šempasom:

Gledé na to, da je visoka c. kr. vlada državno cesto pred Šempasom l. 1883. znatno vzdignila in s tem proti cesti deroči hudournik Lepenšek vtlesnila v njegovo strugo;

gledé na to, da imenovani hudournik ob nalivih tako narašča, da ob državni cesti, kjer se tók vode lomi, izstopa, kar se je m. decembra 1895. dvakrat zgodilo;

gledé na to, da je hudournik pret. decembra dvakrat preplaval in zasul z gruščem zemljišča ob državni cesti, ter žugal prodreti državno cesto;

gledé na to, da ta hudournik kakih 200 metrov od omenjene kritične točke se izliva v bližnji hudournik O z e l j a n š č e k, in to tik mosta črez državno cesto, kjer napravlja primeroma velike zasipe in most stavi v nevarnost;

gledé na to, da visoka c. kr. vlada v varstvo državne ceste ravno zdajci namerava ob cesti postaviti varstbeni zid (bran) prav tam, kjer se tók hudournika lomi, ki bo vodo odganjal od državne ceste, toda ob nalivih je zaganjal in sul grušč na nasprotno zemljišče;

gledé konečno na to, da je lahko temu hudourniku napraviti odtok črez (ozir. pod) cesto v drugi kakih 300 metrov oddaljeni vodotok imenovan „Tribušček“, kar se je z ozirom na značaj hudournika uže l. 1883., ko se je cesta višala, svetovalo organom c. kr. vlade; vprašajo podpisani:

Ali hoče visoka c. k. vlada skrbeti za to, da se hudourniku Lepenšček napravi odtok črez (pod) državno cesto pred Šempasom v bližnji vodotok Tribušček, da se bo po njem ob nalivih voda, ki bi sicer strugo Lepenščeka prestopala, odpeljala in izlivala v vodotok Tribušček?

S G o r i c i, 17. januarja 1896.

Podpisani vsi Slovenci.

Vladin zastopnik pravi, da pošlje na lice mesta inženirja, ki preišče v interpelaciji opisane okoliščine. O uspehu bo potem poročal. (Dobro !)

Interpelacija

deželnega poslanca dr. **Aleksija Rojca** in sopolancev na Njega Prezvzišenost deželnega glavarja radi laških dopisov deželnega odbora v slovenske pokrajine kronovine.

Z dopisom z dne 27. nov. 1895. števil. 5146/95., kojega se prilaga pod A, naprosil je deželni odbor goriški c. kr. davčni urad v Tolminu, naj izplača iz ustanove Rjavec za leto 1893/94. c. kr. glavarstvu, ondi, za razdelitev med ubožnike občine Slap in Št. Viška gora znesek gl. 29.40 a. v., in to v laškem jeziku, vsled česar je c. kr. okr. glavarstvo v Tolminu obvestilo župni urad na Št. Viški gori po nemški.

Ker je notranji uradni jezik c. kr. okrajnega glavarstva in c. kr. davčnega urada v Tolminu nemški;

ker c. kr. politična in finančna oblast na Primorskem priznava in spoštuje deželni jezik slovenski, nalagajoč, naj podpisani uradi občujejo s strankami v slovenskih pokrajinah slovenski;

ker c. kr. okrajno glavarstvo v Tolminu in c. kr. davčni urad, ondukaj, spoštujeta ukaze višjih oblastij in deželni jezik slovenski ter dejanski občujeta s slovenskimi strankami le slovenski ;

ker iz gori navedenega dopisa torej sledi, da deželni odbor goriški vsiljuje po slovenskem delu poknežene grofovine Goriške in Gradiščanske laščino ;

ker se od laške stranke v deželi smatra nezaslišano drznostjo le misel, da bi isti deželni odbor izdajal dopise po furlanskem delu grofovine po slovenski ; usojajo se podpisani v varstvo enakopravnosti in istovrstnosti slovenskih pokrajin in deželnega jezika slovenskega staviti sledeče vprašanje :

1. Zakaj je izdal deželni odbor Goriški dopis na c. kr. davčni urad in c. kr. okrajno glavarstvo v Tolminu z dne 27. nov. 1895. št. 5146 laški ?

2. Ali je Njega Prezvzišenosti, deželnega glavarja, resna volja odpraviti nepravilno in na škodo slovenskih pokrajin pristransko rabo laškega jezika po deželnem odboru ?

V Gorici, dne 17. januarja 1896.

Deželni glavar opomni, da predloži interpelacijo deželnemu odboru, ker to je nje-

gova reč; potem bo poročal v njegovem imenu.

Interpelacija

poslancev dr. **Aleksija Rojca** in tovarišev do Njegove Vzvišenosti gospoda c. kr. ministra za bogočastje in uk.

Po mnogih prošnjah slovenskih roditeljev v Gorici in po strogih ukazih c. kr. vlade je c. kr. mestni šolski svet goriški slednjič vendar določil dneve, v katerih naj se vpisujejo slovenski otroci mesta goriškega v na novo ustanovljeno mestno ljudsko šolo. To so bili dnevi 13., 14. in 15. januarja, in sicer od 8. do 11. ure predpoldne.

C. kr. mestni šolski svet goriški ima sicer, ako se ravna po predpisih šolskega zakona z dne 6. maja 1870 in po določbah državnega temeljnega zakona o državljanskih pravicah z dne 11. decembra 1867, natančen zapisek vseh slovenskih otrok na ozemlju mesta goriškega in onih, ki obiskujejo zasebno ljudsko šolo društva „Sloga“; vendar je hotel dati slovenskim roditeljem priliko, da se izjavijo, ali želijo res ljudsko šolo z maternim kot učnim jezikom s tem, da vpišejo svoje otroke v novo šolo.

Iz postopanja mestnega šolskega sveta in njegovih organov o tej priliki je razvidno, da mu je bilo na tem ležeče, da bi se pokazalo kolikor mogoče majhno število slovenskih otrok.

Razglas c. kr. mestnega šolskega sveta z dne 10. januarja št. 6, s katerim so se naznanili roditeljem dnevi in pogoji vpisovanja, objavljen je bil, dasi namenjen slovenskemu občinstvu, samo v italijanskem jeziku. Razobešen je bil samo v mestu in ne tudi v okolici mesta goriškega, a še v mestu bil je potrzan že prvi dan skoro raz vseh zidov.

Vpisovanje ni bilo zadostno razglašeno; zato je moral šolski odbor, katerega so izvolili slovenski roditelji dne 5. januarja, izpolniti, kar je c. kr. mestni šolski svet opustil, ter sporočiti roditeljem odredbo šolske oblasti.

Vpisovanje vršilo se je tako, da izmed dveh odposlancev c. kr. mestnega šolskega sveta je eden vpisovanje vodil, roditelje izpraševal in potrebno narekoval, med tem ko je drugi vse to zapisoval. Navzoč član mestne policije goriške, previden s potrebnimi imeniki, razkazi in zapisniki, je ob enem kontroloval, ali se izpovedbe roditeljev ujemajo s podatki, ki so bili njemu na razpo-

lago, ter je delal svoje opombe, ako se je pokazala kje kaka razlika.

Prvi dan smelo je po več oseb h kratu v sobo, v kateri se je vpisovalo; mestni policaj stal je v predsobi, da bi vzdrževal red, ako bi trebalo; ali ves čas, vse tri dni vladal je med občinstvom najlepši red.

Drugi dan smeli so roditelji v vpisovalno sobo le eden po eden: mestni policaj je stal pred vrati v vpisovalno sobo, a občinstvo v predsobi in po stopnicah. Tretji dan prihajali so roditelji pred vpisovalca eden po eden, policaj je stal na vratih predsobe, a občinstvo se je gnetlo vrhu stopnic. Tako postopanje je imelo podobo nekake srednjeveške skrivne sodbe ter ni obujalo posebnega zaupanja pri čakajočem občinstvu.

Ko je prvi dan odbila ura najst, vzdignila sta se vpisujoča uradnika in odšla, ne zmeneč se za roditelje, ki so že dolgo tam čakali na vpis. Drugi dan prišlo je več ljudij od onih prvega dne; pa vpisovalca sta veliko počasnejše delala. Ob enajsti uri odšla sta zopet, rekoč, da imata tak nalog, ter sta pustila 60 do 70 roditeljev, ne da bi vpisala njih otrok. Nevolja med občinstvom bila je toliko večja, ker nekateri so prišli že drugič v Podturn, ne da bi bili mogli opraviti, kar so želeli, in ker večina

navzočih je morala pustiti delo in posle, da bi zagotovila svojim otrokom vpis v mestno šolo. Tretji dan je mestni župan vsled pritožb to nekoliko odpravil in uradnika sta vpisovala, dokler je bilo ljudij.

Ali tretji dan bila je druga neprilika. Že prejšnji večer začelo je snežiti in po malem deževati, da je bila drugi dan po vseh cestah bruzgalica in sneg, katerih otroci niso mogli zmagovati. Šolski odbor bil je prisiljen poskrbeti otrokom in roditeljem vozove, da so mogli od zasebne šole do podturnske kosarne, po blatnih cestah in nepotlakani ulici „Via Lunga“.

Vse te okolščine so vzročile, da roditelji in otroci so trpeli mnoge neprilichnosti in da mnogi niso mogli niti do tega priti, da bi svoje otroke vpisali. Zato je šolski odbor vložil prošnjo, naj se rok za vpisovanje podaljša, ozirom naj se vpisuje vsaj še prihodnjo nedeljo.

Pri vpisovanju bila je mestnima uradnikoma vidna skrb, da sta vsled naloga, kakor sta rekla, kolikor mogoče otrok zavrnila. Dasi ne začne šola pred februarjem, bili so trije otroci zavrtnjeni kot premladi, če tudi je eden rojen 6., drugi 8. januarja, a tretji 1. februarja 1890.

Štirindvajset otrok je bilo zavrtnjenih,

ker so prestopili štirinajsto leto življenja, vkljub §. 32. zakona z dne 6. maja 1870., ki določuje, da otrok, ki je dolžan hoditi v šolo, sme se izbrisati še le potem, ko more s spričevalom javne ljudske šole dokazati, da že zna najpotrenejše reči. Omenjeni otroci ne morejo tega dokazati, ker še vedno obiskujejo ljudsko šolo s pravico javnosti.

Sedemnajst v Gorici nastanjenih otrok so zavrnilo, ker njih roditelji bivajo drugod, ne gledé na rzsodbo upravnega sodišča z dne 4. febr. 1881. (V, 1001), ki pravi, da vse postavne določbe, zadevajoče všolovanje otrok — §. 59. drž. š. zak., §§. 1, 10, 11, 22 dež. š. zak. — kažejo na to, da pri všolovanju otrok odločuje edino le njih bivališče in nikakor ne bivališče njih roditeljev ali postavnih zastopnikov.

Jednajst otrok bilo je zavrnenih s pretvezo, da bivajo v šolskem okraju starogorskem, dasi ni meja med mestnim in starogorskim šolskim okrogom, ki spada pod Gorico, natančno določena, dasi treba to mejo z ozirom na korist šole od mesta odrivati in ne pritegovati, dasi imajo dotični otroci v mesto samo četrt, k večjemu majhne pol ure, a na Ajšovico do šolskega poslopja blizu ene ure hoda. Ni pravično siliti otroke iz bližnje mestne okolice, ko se napravlja v

mestu štirirazrednica, posebno ko ti otroci že zdaj obiskujejo zasebno šolo v mestu.

Dva otroka z Grčine, ki obiskujeta zasebno šolo v Gorici, sta bila zavrjnena z opazko, naj se dasta vpisat v Krombergu. Jeden otrok, rojen in stanujoč v Gorici, je bil zavrjen, ker je mati pristojna v Št. Ferjan.

Trideset otrok z Grčine, spadajoče pod Gorico, bilo je vpisanih z opombo, da morajo hoditi letos v šolo v Kronberg; a opomiti je, da šola v Kronbergu je prenapolnjena, da nad 30 ondašnjih otrok prav radi tega ni bilo sprejetih v šolo početkom šolskega leta.

Osem otrok od Barke je bilo vpisanih z opombo, da letos naj hodijo v šolo v Št. Andrež.

Šestindvajset otrok ni bilo sprejetih, ker bivajo zunaj ozemlja mesta goriškega, med tem, ko se sprejemajo otroci iz okolice v italijanske mestne šole brez ugovora. Italijanski otroci iz Gorice hodijo v italijansko šolo v Podgoro, da le število množe; slovenski otroci goriški se pošiljajo v Kromberg in v Št. Andrež; a slovenski otroci iz teh krajev se ne sprejemajo v mestno šolo goriško. Torej okolica naj sprejema goriške otroke, ne pa nasprotno. Kaka pravica je ta?

Podpisani stavljajo na Njegovo Vzvišenost gospoda c. k. ministra za bogočastje in uk naslednja vprašanja:

1. Ali je Njegovi Vzvišenosti znano to postopanje c. k. mestnega šolskega sveta goriškega pri vpisovanju v slovensko mestno šolo goriško?

2. Ali hoče Njegova Vzvišenost za to skrbeti, da bo mogoče vsem otrokom slovenske narodnosti na ozemlju mesta goriškega dobivati šolski pouk na mestne stroške v šolah z maternim kot učnim jezikom?

3. Ali hoče Njegova Vzvišenost ukazati, da se vsi šolski otroci, ki so se pri vpisovanju v mestno šolo nepostavno zavrnil, brez odloga vpišejo v to šolo?

V G o r i c i, 17. januarja 1896.

Preide se na dnevni red. Tudi v tej seji se na splošno sporazumljenje odloži z dnevnega reda izvolitev 3 udov v komisijo za pregledovanje zemljiškega katastra. — Na to se prečitajo poročila šestih manjših zalogov, ki so v deželni upravi, in sicer o sklepu računov za l. 1894. in o proračunu za l. 1896. — Konečno se izvolé v pravni odsek poslanci: Pajer (preds.); Venuti (namestnik), Verzegnassi, Lovisoni, Tuma, Grča, Muha.

Deželni glavar omeni, da polovica časa, odmerjenega zasedanju, je že prešla (kdo je kriv, da se ni ničesa storilo, tega ni povedal), naj odseki torej pridno delujejo. S tem je bila seja zaključena.

V. seja 25. januarja ob 5. pop.

Ob 5.15 je deželni glavar otvoril sejo. Navzoči so bili vsi poslanci. Novoizvoljeni poslanec za laško veleposestvo Giacomo conte Panigai je storil slovesno obljubo. Potem je bil prečitan in odobren zapisnik poprejšnje seje.

Deželni glavar naznani zopet večjo vrsto peticij, ki se izročé merodajnim odsekom. Dalje naznani jako važen predlog poslanca Grče, ki meri na to, da bi se ustanovile trtnice za amerikske trte in ustanovilo mesto poljedelskega nadzornika.

Na to so pričele interpelacije, katere se glasé :

Interpelacija

poslanca **Blazija Grča** in tovarišev do Njegove Prezvzišenosti gospoda c. k. namestnika v Primorju, kot predsednika c. k. deželnega šolskega sveta za Goriško in Gradiško.

Državni šolski zakon z dne 14. maja 1869. drž. zak. št. 62, s katerim se ustanavljajo načela o ljudskem šolstvu, določuje v §. 22., kakor sledi: „V šole se sprejemajo otroci samo o začetku šolskega leta, toda izvzeti so taki slučaji, ko se roditelji drugam presele“.

V nasprotju s to postavno določbo sprejele so se baje v javno ljudsko šolo z italijanskim učnim jezikom v Gorici v ulici Cipresi nedavno tri deklice: Ivana Volc, Štefanija Marvin in Rozalija Marvin, ter v javno deško šolo z italijanskim učnim jezikom v ulici Vogel deček Josip Volc, ki so do tedaj obiskovali zasebno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom, ne da bi se bila njihova roditelja Ivan Volc in Ivan Marvin, stanujoča v Gorici v Kapucinski ulici in v ulici Barzellini, preselila kam drugam.

Nič ni znano, da bi bil slavni c. kr. mestni šolski svet izjemoma dovolil, da se smejo ti otroci sprejeti v šolo med šolskim

letom, in sicer v šolo z drugim učnim jezikom nego je oni, v katerem so ti otroci do zdaj dobivali šolski pouk. Pač pa se pripoveduje, da sta roditelja vpisala svoje otroke v italijansko šolo, ker sta bila v to prisiljena. Volcu, ki je delavec v lekarni Kürner, je baje gospodar žugal, da ga odslovi, ako ne vpiše svojih otrok v italijansko šolo; a Marvino, kočijažu, bilo je baje rečeno, da nima pričakovati zaslužka od mestnega županstva, ako ne preloži svojih otrok iz slovenske v italijansko šolo.

Enakih žuganj in poskusov, pregovoriti roditelje, da bi vzeli svoje otroke med letom iz slovenske šole ter vpisali jih v italijansko, pripoveduje se več; ali ob enem se dostavlja, da roditelji, četudi ubogi in delavskega stanu, so odločno zavračali mestne dostojanstvenike in njih odposlance, ki so z žuganjem ali z obečavanjem skušali doseči, da bi reveži postali nezvesti zakonu in naravi.

Ker je šolskim oblastim dolžnost paziti na to, da se šolski zakoni natanko izvršujejo in da se ne dopušča uplivanje, ki je nasprotno zakonu in naravi, stavlja jo podpisanci do Njegove Prezvzišenosti gospoda c. kr. namestnika v Primorju, kot predsednika c. k. deželnega šolskega sveta goriškega, naslednja vprašanja :

kr. ministerstvu za bogočastje in uk, ki jih je odstopilo v rešitev podrejeni šolski oblasti.

Veslavni c. kr. deželni šolski svet dal je zastopnikom edino na prvotne prošnje rešitev z dne 24. junija 1894., ozirom 28. februarja 1893., s katerima je spoznal, da mesto goriško je dolžno ustanoviti slovensko ljudsko šolo; na vse druge vloge molči še vedno kot zid in kamen.

Slovenski roditelji in njih zastopniki ne vedo čisto nič, kar se godi v zadevi slovenske ljudske šole v Gorici, razen to, kar izvejo po ovinkih in po netočnih zasebnih poročilih; med tem se nasprotnikom slovenske šole točno sporočajo uradnim putem slovenske vloge in njih rešitve.

Tako je veslavni c. kr. deželni šolski svet rešil pritožbo slovenskih roditeljev z dne 13. t. m. radi italijanskega razglasa o upisovanju v slovensko mestno šolo v smislu državnih temeljnih zakonov ter je dostavil rešitev c. kr. mestnemu šolskemu svetu v Gorici s potrebnim ukazom, ne da bi dostavil ob enem isto rešitev tudi pritožujočim se roditeljem.

Slavni c. kr. mestni šolski svet goriški, namestnikov ljubljeneč, vtaknil je ukaz predpostavljene šolske oblasti v žep, in veslavni c. kr. deželni šolski svet ga ne more

1. Ali je Njegovi Vzvišenosti znano, da se vpliva v Gorici na nepostaven način na uboge roditelje, da bi vzeli svoje otroke iz slovenske ter vpisali jih v italijansko šolo?

2. Ali je res, da so bili zgore imenovani štiri otroci sprejeti med šolskim letom iz slovenske v italijansko šolo?

3. Ako je res, ali hoče Njegova Vzvišenost odrediti, da se imenovani otroci v smislu zakona povrnejo šoli, kateri so bili vzeti?

V G o r i c i, 24. januarja 1896.

Interpelacija

poslancev dr. **Rojica** in tovarišev na Njegovo Prezvzišenost gospoda c. kr. ministra za bogočastje in uk radi reševanja raznih vlog od strani c. kr. deželnega šolskega sveta za Goriško in Gradiško.

V zadevi slovenske ljudske šole v Gorici vložili so zastopniki slovenskih roditeljev od leta 1891. do danes brez števila vlog neposredno pri veleslavnem c. kr. deželnem šolskem svetu ali posredno pri visokem c.

preprostiti, da bi dostavil rešitev tudi roditeljem, ki so se pritožili. Tem je mnogo lažje na oni pritožbi in nje rešitvi, ker zadeva razglas, o katerem se trdi, da je nanzanjal tudi začetek slovenske mestne šole. Zato jim je toliko huje, da nimajo rešitve, ki jim je bila obečana.

Podpisani vprašajo Njegovo Prezvzišenost gospoda ministra za bogočastje in uk:

1. Ali hoče Njegova Prezvzišenost potrebno ukreniti, da veleslavni c. kr. deželni šolski svet goriški bo ne le reševal vloge slovenskih roditeljev goriških in njih zastopnikov, marveč da jim rešitev vselej tudi dostavi v primernem roku?

2. Ali hoče Njegova Prezvzišenost ukazati, da se nemudoma dostavi zastopnikom slovenskih roditeljev v Gorici rešitev njihove pritožbe z dne 13. januarja, naperjene proti razglasu c. kr. mestnega šolskega sveta goriškega z dne 10. januarja?

V G o r i c i, 24. januarja 1896.

Interpelacija

poslanca dr. **Henrika Tuma** in tovarišev do Njegove Prezvzišenosti gospoda cesarskega kraljevskega ministra za bogočastje in uk.

V teku trinajstih mesecev od lanskega do letošnjega januarja vložili so društvo „Sloga“, ki vzdržuje slovensko zasebno ljudsko šolo v Gorici, ter zastopniki slovenskih roditeljev in ti sami, zbrani v zaupnih shodih, brez števila vlog, pritožb, prošenj in utokov pri veleslavnem cesarskem kraljevem dežel-nem šolskem svetu ter pri visokem cesarskem kraljevem ministerstvu za bogočastje in uk.

Na vse to dobili so jeden sam odgovor kot rešitev na utok radi podturnske vojašnice in tudi ta še le po stavljeni interpelaciji in potem, ko je ležal sedemnajst dni na mizi slavnega c. kr. mestnega šolskega sveta goriškega.

Naše pritožbe, naše prošnje, naši naveti in dokazi so v očeh visoke cesarsko kraljeve šolske uprave, kakor se zdi, le pene, na katere ni vredno ozirati se; veljavo imajo le italijanski goriški Benjamini in njih novo-

izvoljeni državni poslanec za mesta in trge Goriškega.

Z vlogami z dne prvega decembra 1895. je bilo dokazano, da slovenska mestna šola se ne more otvoriti ne prvega januarja, ne prvega februarja v podturnski vojašnici, ter je bilo razloženo, kakó se da pomagati v tem oziru.

Visoka c. k. vlada je hotela biti bolj modra od domačinov, ki poznajo vse razmere od blizu, ter je hotela zimi in naravi ukazati, kar se ji ni posrečilo vkljub nenavadno mili letošnji zimi.

Visoka c. kr. vlada hoče po sili, naj se otvori slovenska mestna šola v rečeni vojašnici. Kakšno je to poslopje, posneti je iz priloženega spričevala zdravnika doktorja Aleksija Rojca.

Slovenski roditelji ne morejo pošiljati svojih otrok v mokro in vlažno poslopje, ako nočejo, da si nakopljejo raznih boleznij in kal smrti. Niti odrasel človek ne more bivati brez škode za svoje zdravje v poslopju z okuženim zrakom v najbližji okolici in v poslopju samem; toliko manj pa nežen otrok, ki je jako sprejemljiv posebno za kužne bolezni, ki se neizogibno izcimijo v poslopju s tako nesrečno lego in uredbo, kakoršno ima Katinelijeva vojašnica, v ka-

teri so že razsajala golica in druge bolezni. Omenjeno spričevalo glasi se tako-le :

Naprošen od slovenskih starišev, ki imajo otroke godne za obiskovanje ljudske mestne šole, pregledoval sem podpisanec nekdanjo Catinellijevo vojašnico v Podturnu, namenjeno sedaj za šolsko poslopje. Ob tej priliki našel sem sledeče :

Hišo neposredno obkrožujejo od ene strani za poredoma stranišča, kurniki in odprta gn o j i š č a sosednih kmetov ; od nasprotne strani pa odprt smrdljiv odtok gn o j i š č in uličnega kanala. Voda v odprtem kanalu je gn o j n i c a, ki zaostaja in vedno močno smrdi.

Šolska stranišča so v sredi poslopja in takó urejena, da bodo vedno kužila zrak v celem poslopju.

Vse novozidane stene rečenega poslopja so še popolnoma vlažne in bodo — ako se okna zapró, še bolj pa, če se zakurijo peči — nezdrav sopar izparovale.

Radi nezdrave lege, radi vedno okuženega zraka v najbližji okolici in v poslopju samem, bo to poslopje za šolo vedno nesposobno ; dokler se pa zidovi ne posušijo, je že po postavi prepovedano prebivanje v takem poslopju tudi odraslim ljudem, — tembolj je pa nevarno za nežne

otroke, ker je nevarnost velika, da dobé difteritis s druge nalezljive bolezni radi okužene okolice, ali pa davico in druge bolezni radi vlage zidov in radi okuženega zraka v šoli vsled slabe lege šolskih stranišč.

V Gorici, 19. januarja 189à.

Dr. Aleksij Rafael Rojic,
zdravnik.

Govori se, da slovenska mestna šola je bila otvorjena dne 20. t. m., ali gotovosti nimamo o tem; kajti slovenskim roditeljem ni bilo to naznanjeno od pristojne oblasti, kakor treba.

Res je, da so bili dne 11. t. m. po mestnih zidovih prilepljeni in potem hitro potrgani neki italijanski lepaki, v katerih je bilo rečeno, da je otvoritev slovenske šole dekretovana za dan dvajsetega januarja. Ali lepaki so bili italijanski, neumljivi slovenskim roditeljem, katerim so bili namenjeni, ter niso omenjali, ali hoče slavni c. kr. mestni šolski svet navedeni dekret izvršiti, ali dejati ad acta, kakor mnogo drugih, ali skleniti morda še pritožbo na upravno sodišče, kakor navadno.

Vrhu tega sta izrazila mestna uradnika, ki sta vpisovala otroke v slovensko mestno šolo, da zgore omenjen razglas je poln po-

greškov. In res se nista ravnala po njem, ker nista sprejela slovenskih otrok z vsega ozemlja mesta goriškega, kakor je bilo rečeno v razglasu, marveč sta zavračala one z Grčine, od Barke in Baronovišča, ter sta odkrito povedala, da razglas je pogrešen. Slovenskim roditeljem ni bilo mogoče vedeti, ali ni razglas pogrešen tudi tam, kjer omenja dekret o otvoritvi šole z dnem 20. januarjem.

Zato stavljajo podpisani do Njegove Prezvzišenosti gospoda cesarsko kraljevega ministra za bogočastje in uk naslednja vprašanja :

1. Ali je res, da je začela mestna ljudska šola s slovenskim učnim jezikom v Gorici 20. januarja tega leta?

2. Ako je, ali hoče Njegova Prezvzišenost ukazati, da se to naznani slovenskim roditeljem v njim umljivem slovenskem jeziku?

3. Ker je podturnska vojašnica po naj-novejših zdravniških spričevalih nerabljiva za šolske namene, kje misli Njegova Prezvzišenost, naj se nastani slovenska mestna šola, dokler se ne dobijo za njo primerni stalni prostori v smislu ukaza visokega cesarsko-kraljevega ministerstva z dne 16. decembra 1895.?

4. Ker mesto namerava nastaviti na slovenski mestni šoli samo štiri učiteljske moči, kaj naj se zgodi z onimi šolski dolžnosti podvrženimi slovenskimi otroci gorškimi, ki ne bodo mogli biti deležni šolskega pouka pri teh štirih učiteljih in katerim ni na razpolago druga javna šola, katero bi mogli obiskovati?

V G o r i c i, 24. januarja 1896.

Interpelacije laških poslancev

V prvi interpelaciji dr. M a r a n i omenja nalog deželnega šolskega sveta na c. kr. mestni šolski svet, naj v 4 tednih že poroča o tem, kaj je storil, da slovenska mestna ljudska šola dobí primernejše prostore, ker sedanje Catinellijevo poslopje ni popolnoma sposobno za šolsko rabo. Ali katero drugo sedanjih šolskih poslopij je popolnoma sposobno? In že v 4 tednih naj se nekaj stori! To je nemogoče! Ministerstvo je kar slepo verovalo pritožnikom; ako bi bilo poprej poprašalo mestne oblastnije, sodilo bi drugače! Catinellijevo poslopje se nahaja v središču mestne občine in ne ob periferiji. Naposled vpraša ministra: ali hoče poskrbeti za to, da se

bodo spoštovale točne določbe zakona tudi pri vprašanju te slovenske šole?

V drugi interpelaciji pravi, da slov. šola je bila otvorjena 20. januarja, a da je ni bilo prav nič potreba, dokazuje dejstvo, da se je sicer vpisalo 371 učencev, a da nikdo teh ne prihaja v šolo. To je silna za-ušnica (un potente schiaffo) onim, ki so za šolo agitovali. Vladni činitelji so očitno pri-stranski ravnali v tem uprašanju v korist ne ki skrajni stranki. Deželni šolski svet je naložil in ministerstvo ter upravno sodišče sta potrdila, da treba ustanoviti meša-no štirirazrednico v mejah mestne občine (in-nerhalb der Stadtgemeinde) in to v mejah 4 ki-lometrov, kakor veva zakon. Občina se je takoj (!) izrekla, da je pripravljena to sto-riti, ali v času in na način, kakor ona spozna po svojih razmerah. Za šolo treba poslopja, notranje oprave in učiteljev; za pridobitev učiteljskih močij treba časa in ravnanja po določbah zakona. Ali na vse to se ni oziralo in dež. šol. svet ter ministerstvo sta z ža-lostno pristranostjo (!) postopala takó, ka-kor ni najti primere v birokratičnih letopi-sih, nasprotno pritožbe Slovencev so bile vedno takoj uslišane. — V takem tonu gre še nekaj časa dalje, in naposled vpraša mi-nisterskega predsednika: ali so mu znane

take pristranosti in nezakonnosti (!!)

šolskih oblastnij, in ali jih hoče odpraviti?

Tretjo interpelacijo je prečital poslanec Michielli: V „Oservatoru“ 22., 23. in 25. nov. 1895. so bile razpisane začasne službe učitelja-voditelja, učitelja in dveh podučiteljic; dné 30. nov. je pa bil priobčen popravljen razpis mestnega šol. sveta, da vse štiri službe bodo stalno oddane. To popravo je naložil dež. šol. svet, ne da bi bil povedal razloge, zakaj takó hoče. Interpelacija dokazuje namišljeno nezakonnost te odredbe in vpraša ministerskega predsednika, ali hoče poskrbeti, da se ne izvrši ta ukaz v škodo goriškega mesta?

Na to je čital dr. Venuti dolgo interpelacijo o istem predmetu. Pravi, da mestni zastop je spoznal tako ravnanje kot neutemeljeno; zató se je pritožil in imenoval dva učitelja stalno, podučiteljici pa začasno. Ali deželni šol. svet je z odlokom 16. jan. 1896. št. 66. odobril imenovanje voditelja in učitelja, odklonil pa začasni podučiteljici in zahteval, naj predloži v zakonitem času dve drugi učiteljici v stalno imenovanje. Tudi proti tem določbam se je pritožil mestni zastop. — Ako tudi je mesto moralo ustanoviti slov. šolo, vendar mu je dolžnost paziti na to, da bo tudi zares

le šola in ne ognjišče politiško narodnostih strastij semenišče prihodnjih agitatorjev in ubogljivo orodje v rokah agitatorjev. Agitatorjev imamo v Gorici že dosti, ni jih treba mestu še vzgojevati, da bodo kalili mir itd. Bilo je torej naravno, da pri izbiranju učit. osebja se je hotelo ogniti tistim, o katerih se je doznalo, da so udani p a n s l a v i z m u, kateri prenašajo iz čitalnice tudi v šolo od kjer ukazujejo stopati otrokom mimo glediške kavarne z divjim kričanjem: s e m o s l o v e n i, s e m o S l o v e n c i! (Glasen smeh med slovenskimi poslanci in občinstvom; Lah! kličejo: bravo, bravo! Občina hoče učiteljev in ne apostolov. Ona hoče poprej poskusiti učit. osebje predno ga sprejme v veliko družino svojih uradnikov. Tudi državanastavlja najprej začasno in potem šele stalno. Enako je na drugih mestnih šolah veliko začasno nameščenih učiteljskih močij. — Naposled vpraša naučnega ministra: ali hoče poskrbeti, da bodo veljale tudi za slovensko ljudsko šolo zakonske določbe o nameščevanju učit. osebja?

Novoizvoljeni, a ne še potrjeni poslanec conte Panigai je prečital interpelacijo, katero je sestavil dr. P a j e r proti veljavnosti „o d b o r a za slovensko ljudsko šolo“, ki

se je ustanovil na drugem zaupnem shodu starišev. Interpelacija zanika pravico temu odboru, da bi smel podajati vloge, pritožbe itd. v imenu starišev. Na to vpraša vlado: 1. Ali jej je znano, da se je ustanovil v Gorici na podlagi zakona tak odbor in kakšni so mu nameni? — 2. Ako jej to ni znano, kakó opraviči rešitev jedne vloge tega odbora? — 3. Ali misli vlada tudi v prihodnje uvaževati vloge, pritožbe itd. posamičnih oseb ali odborov, ki po zakonu niso v to poklicani?

Dr. Lovisoni je interpeloval vlado zastran laškega vseučilišča. Tako vseučilišče zahtevajo: število laškega prebivalstva, njih kultura, zgodovina itd., in naposled pravica, ki je prvi činitelj za srečo narodov. Upravno sodišče se je opiralo na člen 19. ustav. zakona, ko je utemeljevalo razsodbo zastran slovenske ljudske šole. Ali zakon ne loči ljudskih šol od vseučilišč. Ako torej država nalaga laški občini, da ustanovi slov. ljudsko šolo na podlagi enakopravnosti narodov, mora enako naložiti tudi sebi dolžnost, da ustanovi laško vseučilišče. Naposled vpraša, ali misli vlada ustanoviti laško vseučilišče?

Dr. Verzegnassi je interpeloval pravosodnega ministra, zakaj ni dal odgovora na znano spomenico odvetniške zbor-

nice goriške z dne 23. dec. 1894., v kateri se je pritoževala, da sodišča poslujejo v nasprotju z ministersko okrožnico z dne 20. jan. 1880. št. 19.516.

Poslanec *Dottori* je pa podal enako interpelacijo prof. *Berbuča* zastran previsokih razredov zemljišč na Goriškem.

Na to so bili izvoljeni v komisijo za pregledovanje zemljiškega katastra gg. *Ivan Lapanja*, *Rudolf grof Pace* in dež. glavar; namestniki *Mahorčič Aleksander* in zemljemerec *Nigris*. — S tem je bil dovršen dnevni red, t. j. vse tocke, razun gornje, so bile odložene na naslednjo sejo.

VI. seja 28. jan. ob 5. pop.

Na italijanski strani ni bilo dr. *Pajerja*, ki je naznanil, da je nekaj bolehen. — Deželni odbor naznani dve peticiji; jedna je *Frančiške udove Volarič* za enkratno podporo, s katero bi izdajala skladbe pokojnega soproga ter s tem pridobila nekaj denarja za vzgojo otrok.

Vladni zastopnik vitez *Bosizio* odgovori na interpelacijo posl. dr. *Rojca* zastran poboja med orožniki in ljudstvom v *Renčah*.

Da bi župan ne bil razumel nemške okrožnice, ni verjetno; ali tudi v slučaju, da bi je ne bil razumel, bi župan moral prepovedati streljanje s topiči na javni cesti že v zmyslu zakona o krajevni policiji. Orožniki so bili vsi Slovenci, torej jih je ljudstvo razumelo. — Glavarstvo piše slovenskim občanom le slovenski; uradniki so tega jezika zmožni. Mlajši uradniki so pa pridodeljeni temu okrajnemu glavarstvu z namenom, da se v slovenskem okraju naučé — slovenskemu jeziku. (Dobro, dobro!)

Na interpelacijo posl. Grče o izletu tržaških Slovencev na Sv. Goro odgovarja, da vladnim činiteljem ni bilo namen, žaliti Slovence, marveč le v skrbi za red in mir niso mogli dovoliti skupnega prehoda skozi mesto v društveni obleki, z društvenimi znamenji in zastavami.

Na to so pričele interpelacije.

Dr. Venuti je interpeloval vlado za stran sodnega poslopja v Gorici. Bitstvo interpelacije je to-le: Že v seji 30. avgusta 1870. je interpeloval veteran med poslanci pl. Dottori v isti reči; omenjal je nedostojen stan obeh poslopij. Vladin zastopnik je odgovoril, da pravosodno ministerstvo se že dogovarja s finančnim, saj bi se na prostoru c. kr. davkarije zgradilo poslopje za

vse potrebe obeh področij; nadejajo se, da dogovori končajo kmalu, da tudi stavbinski urad je dobil že nalog, podati v tej reči poročilo. Vlada sama je povsem prepričana, da je treba dostojnih prostorov za sodišče v Gorici. In res, l. 1874. sem sam videl krasen načrt poslopju za obe sodišči, zapore in za davkarijo. — Ali preteklo je skoro četrto stoletje in poslopja ni. Še le l. 1894. se je dognalo neko sporazumljenje med obema ministerstvoma in izdelala sta se dva načrta. Ali zadnji čas zopet krožijo glasovi, da iz te moke ne bo kruha, namreč, da finančno ministerstvo misli zgraditi le za svoje potrebe primerno poslopje. — Interpelacija omenja še s par stavki neprimerne prostore obeh sodišč in zaporov ter vpraša :

1. Ali je resničen glas, da so se razbila pogajanja med pravosodnim in finančnim ministerstvom zastran skupnega poslopja na prostoru stare mitnice?

2. Kdaj misli Nj. P. minister zadovoljiti nujni potrebi, da se zgradi sodno poslopje v Gorici?

Dr. Lovisoni in tovariši so pa interpelovali zastran dvojezičnih napisov pri sodiščih v Korminu in Tržiču in sploh o sodni rabi dveh ali več jezikov. — Interpelacija je pisana bombastično; vendar izraža

načelo, ki je nehoté nam Slovincem v prid in ustreza povsem našim namenom v prav isti reči. Najprej nekaj glavnih mislij:

Oktober 1. 1894. ostane v žalostnem spominu pri laškem prebivalstvu. Kot strela s jasnega nebá priletel je ukaz, da pri laških (?!) sodiščih je postaviti vse napise tudi v slovenskem jeziku. Od Kvarnera do Alp je krvavelo sleherno laško srce. In to je naravno. Ti napisi so značili, da neki nov in nepoznan jezik je slavil svoj prihod v svetišče pravice, da bo tu po krivici delil gospostvo z italijanščino. Po krivici pri vseh laških sodiščih, ali še najbolj v Korminu in Trziču. V teh sodnih okrajih je 28.883. Italijanov, Slovencev le malo tisoč, ki živé na Krasu in v Brdih. Tu je vedno gospodovala laščina. Devin in Doberdob sta prišla šele l. 1848. pod Trzič, ker sta izjavila, da prav dobro umeta laški. To daje laščini prednost pred slovenščino. Ni nam sicer niti od daleč na umu, da bi pobijali enakopravnost vseh jezikov in narodov; toda državni temeljni zakon ni hotel, da bi kak jezik postal gospod v tuji hiši. Pustite nam torej, naj se v laški zemlji delí pravica edino v laščini. Enakopravnost je mogoča le pri enakih pogojih; ali italijanščina je najdražja hčerka la-

tinske matere, je lepa, lahka, melodijozna, itd. itd., slovenščina pa je še le v povojih. Enakopravnost ne znači zmešnjave več jezikov pri istih sodiščih. Evo uzrok: Vsak jezik ima neke posebnosti, skrivnosti, katere more razumeti le popolno znanje istega jezika. Redko bo poznal sodnik ali odvetnik po dva jezika takó popolno, da bo nemogoče sleherno nesporazumljenje. Italijanom bo slovenščina enaka hijeroglifom. — In v takem tonu gre še dalje, a naposled interpelantje vprašajo: Ali hoče vlada odstraniti slovenske napise pri sodiščih v Korminu in Trziču? Slovenske interpelacije so te-le:

Interpelacija

poslanca dr. **Aleksija Rojica** in drugov na Njega Prezvzišenost deželnega glavarja radi imenovanja deželnega računarja.

Dne 12. maja 1894. umrl je predstojnik deželne računarije Andrej Jeglič.

Od tistega časa do danes je njega izpražnjeno mesto nepokrito in deželna računarija brez predstojnika v rokah in vodstvu nižjih računskih uradnikov.

Pri deželnem računskem uradu službujeta sedaj dva uradnika in dva praktikanta, od katerih je le eden več slovenskega jezika,

v tem, ko bi ga morali znati vsi štirje. V celi pokneženi grofovini je 100 občin čisto slovenskega prebivalstva in jezika, samo 38 občin furlanskega in italijanskega jezika, v tem, ko sti še dve občini mešanega prebivalstva.

Iz tega se vidi, da se mora pri računskem uradu prezirati slovenski deželni jezik in da se postavljajo na stran uradniki slovenske narodnosti.

Glavno delo deželnih uradov tiči na računskem oddelku, najvažniša poročila podajati ima predstojništvo računarije deželnemu odboru.

Radi tega je bilo neobhodno potrebno, da bi se bilo mesto deželnega računarja takoj po izpraznitvi tudi pokrilo.

Na razpis službe deželnega računarja oglasilo se je mnogo in med temi prav izbornih močij, ki bi gotovo bile deželnemu uradu na čast in korist.

Kljubu temu deželni odbor do danes, tedaj približno dve leti, ni ničesar ukrenil.

Ker je iz tega domnevati, da deželni odbor ali zanemarja svoje dolžnosti ali namerava hraniti izpraznjeno mesto deželnega računarja, kakemu celó nesposobnemu deželanu,

usojajo se podpisani vprašati:

1. Iz kakih razlogov Njega Prezvzišenost deželni glavar ne skrbi, da se zasede mesto deželnega računarja?
2. Ali misli ukreniti takoj, da se to mesto odda sposobnemu prosilcu?

V Gorici, 28. januarja 1896.

Deželni glavar odgovarja, da stari dež. odbor ob koncu svoje dobe ni hotel oddati takó imenitne službe. Zdaj pa, ko je novi odbor že začel poslovati, pa bo brez odloga imenoval deželnega računarja.

Interpelacija

poslancev dr. **Aleksija Raf. Rojca** in tovarišev do Njegove Vzvišenosti gospoda predsednika ministerskega sveta.

Slovenski roditelji v Gorici, ki zahtevajo javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom, podpisali so prošnje na veleslavni c. k. deželni šolski svet in na visoko c. k. ministerstvo za bogočastje in uk leta 1891., 1892. in 1893. s pojedinimi svojimi imeni, večinoma celó pred notarjem. Pri vseh naslednjih pritožbah in utokih podpisovala sta samo dva roditelja v imenu drugih; poobla-

stilo zāgovorniku pri c. k. upravnem sodišču podpisal je celó samo dr. Rojic kot zastopnik roditeljev; nikoli se ni dogodilo, da bi bil kdo zanikal, da so dotičniki opravičeni vlagati vsakovrstne vloge v tej zadevi. Tega tudi ni mogel nikdo zanikati, kajti vsak podpisaneec na prej omenjenih prošnjah je za se in posebi opravičen do vseh korakov, ki se mu zdijo potrebni v tej šolski zadevi.

Ta opravičenost je še jasnejša, odkar je c. k. upravno sodišče dne 26. junija 1895. razsodilo, da mestna občina goriška je dolžna dati slovenskim roditeljem in njih zastopnikom javno ljudsko šolo, katero so zahtevali za svoje ali sebi izročene otroke.

Od tistega časa ima vsakdo, ki je podpisal prošnje, na katere je sledila navedena razsodba upravnega sodišča, neoporečno pravico, zahtevati od državne uprave, da izvrši omenjeno razsodbo, če treba tudi eksekutivnim putem, ter trditi in varovati svoje iz one razsodbe in dotičnih zakonov izvirajoče pravice v vsaketerem trenutku in nasproti vsakateri upravni in šolski oblasti. Državne oblasti, med katere se šteje tudi velenjavni c. k. deželni šolski svet, imajo pa sveto dolžnost, kateri se ne morejo izogniti, da raznovrstne vloge sprejemajo in rešujejo ter da varujejo in branijo pravice šibkih in

zatiranih nasproti mogočnim krivičnikom, ki zadržujejo in teptajo pravico, ki skušajo celó oblasti strahovati, da bi se zbale in zanemarile svojo dolžnost.

Ko je postalo šolsko vprašanje resneje, sešli so se slovenski roditelji goriški, dne 24. novembra 1895. in 5. januarja 1896. v zaupen shod, katerega se je udeležilo vsak krat nad 300 roditeljev, da so se skupno posvetovali o korakih, ki so se jim zdeli potrebni v dosego ljudske šole, katera jim je prisojena.

S tem, da so se roditelji združili, niso zgubili pravice, katere so posamični imeli do slovenske šole vsled zakonov in rzsodbe upravnega sodišča. A v namen, da bi si delo olajšali, pomnožili so število svojih zastopnikov s tem, da so imenovali pri shodu dne 5. januarja še nekatere može, da v imenu vseh pri shodu zbranih, branijo koristi slovenske ljudske šole v Gorici v trdem boju proti mestni upravi, ki se trdovratno upira vsemu, kar more biti slovenski ljudski šoli v korist, dokler more.

Izvoljenci ne potrebujejo od slovenskih roditeljev goriških nikakih pooblastil, da smejo zahtevati točno in postavno izvršitev omenjene rzsodbe upravnega sodišča, ter da tirjajo, naj dotlej mesto goriško plačuje

stroške za pouk slovenskih otrok, ker v to je vsakdo izmed njih po sebi popolnoma oproščen in legitimovan.

S tem, da so izvoljenci sprejeli častno volitev ter naslov „šolskega odbora“, niso zgubili pravic, ki jim pristojajo kot pojedin-
cem, ter je „šolski odbor“, ki znači množino
pojedincev, opravičen v vse to v šolski za-
devi, v kar so opravičeni njegovi člani.

Šolski odbor je bil izvoljen pri zaup-
nem shodu slovenskih roditeljev dne 5. ja-
nuarja ter je bil koj naznanjen vladi. Dne
6. januarja izplačalo je c. kr. okrajno gla-
varstvo polumesečno podporo slovenski za-
sebnim ljudskim šolam v Gorici in jeden prije-
malcev podpisal je dotično potrdilo na iz-
recno zahtevo vladnega zastopnika kot pod-
načelnik „šolskega odbora“, kateremu se je
izročila dotična podpora. Dne 13. januarja
sporočil je šolski odbor o priliki, ko je prosil
nadaljno podporo zasebnim šolam, veleslavnemu
c. kr. deželnemu šolskemu svetu svojo izvo-
litev in svojo nalogo, ki obstoji posebno v
tem, da zahteva ustanovitev slovenske javne
ljudske šole v Gorici na primernem mestu v
najkrajšem času, ter skrbi, da dotlej otroci
ne ostanejo brez pouka in da se v ta na-
men ohrani začasna zasebna šola, za katero
sprejemajo radodarne doneske. V drugi vlogi

istega dne pritožil se je radi italijanskih lepakov, s katerimi je bilo naznanjeno vpisovanje v slovensko ljudsko šolo, ter je prosil, naj se dotični rok podaljša. Z ozirom na lepake razsodil je c. kr. deželni šolski svet po izpovedi dotičnega poročevalca v navzočnosti več članov šolskega odbora, v smislu državnega temeljnega zakona in rok se je podaljšal na ta način, da se je vpisovalo še naslednjo nedeljo 19. t. m.

Dne 14. t. m. pritožil se je šolski odbor pri c. k. dež. š. svetu radi postopanja mestnih uradnikov pri vpisovanju otrok dne 13. in 14. januarja. Dne 15. januarja odposlal je načelnik šolskega odbora c. kr. namestniku v Trst v tej zadevi naslednjo brzojavko:

Excellenz von Rinaldini Statthalter

Triest.

Vorgehen des Stadtmagistrates bei Einschreibung slovenischer Kinder für öffentliche Volksschule der Exkaserne ist ein solches, dass es grössten Unwillen bei allen betheiligten Eltern hervorruft. Haben gestern und vorgestern schriftliche Beschwerden an Landesschuhlrath abgesendet. Bitte dringend um sogleiche Abhilfe. Alfred Coronini
na katero je dobil sledeči odgovor brzojavnim potom:

Graf Alfred Coronini.

Görz.

Statthaltereirath Czermack wird heute in Görz über erwähnte Beschwerde erforderliches veranlassen. Statthalter.

Vsled tega brzojavnega odgovora šli so člani šolskega odbora še tisti dan k imenovanemu namestništvenemu svetovalcu, ki jim je obečal, da jim določijo rešitev na pritožbo radi lepakov prav gotovo koj, ko se vrne v Trst.

Dne 16. januarja vročila sta člana šolskega odbora imenovanemu namestništvenemu svetovalcu osebno dve pritožbi, kateri je sprejel brez ugovora.

Dne 19. januarja pritožil se je šolski odbor radi nezdravih prostorov v Katineljevi vojašnici in 20. januarja drugič radi zavračanja slovenskih otrok pri vpisovanju. Prvo vlogo rešil je c. kr. dež. šolski svet brzojavnim potom in ekspresnim pismom ter naročil načelniku c. kr. mestnega šolskega sveta, kaj mu je storiti.

Deželni šolski svet je torej sprejemal in reševal vloge šolskega odbora ter dejanski priznaval njegov obstoj in da je opravičen potegovati se za pravično stvar.

Zato je imenovani šolski odbor osupnel, ko je dobil pismeno rešitev na pritožbo z dne 15. jan. radi predlaganih začasnih učnih močij na slovenski javni ljudski šoli, in ko je videl, da je njegova vloga ovržena — če tudi stvarno sprejeta — in sicer a limine, češ, da šolski odbor ni legitimovan za pritožbe v tej zadevi.

Šolski odbor je takoj spoznal, da to je uspeh onega člana deželnega šolskega sveta, ki rabi od prvega početka naprej svojo učenost in zgovornost v to, da ovira in zavlačuje ustanovitev slovenske ljudske šole v Gorici, ter da deželni šolski svet se je postavil v nasprotje s svojim prejšnjim postopanjem, ko je sprejel teorijo spretnega odvetnika.

Zastopnika slovenskih roditeljev vložila sta v isti zadevi utok pri deželnem šolskem svetu že 22. nov. 1895. Tedaj jima dež. š. svet ni zavrnil utoka, marveč jima ga je rešil z odlokom z dne 23. dec. 1895. št. 1210. Ako sta bila zastopnika prvič legitimovana za utok, kar sta bila brez dvojbe, se jima ne more zanikati ta pravica drugič.

Zato stavljajo podpisani do Njegove Prezvzišenosti gospoda predsednika c. kr. ministerskega sveta naslednja vprašanja:

Ali je Njegova Vzvišenost voljna po-

trebno ukreniti, da se pouči veleslavni c. kr. deželni šolski svet za Goriško in Gradiško :

1. da vsak, ki je podpisal prošnje, na katere je sledila razsodba c. kr. upravnega sodišča z dne 26. junija 1895. št. 3253., je opravičen zahtevati, da državna uprava to rasodbo izvrši v smislu obstoječih zakonov in naredb in, če treba tudi eksekutivnim potom na podlagi državnega temeljnega zakona z dne 21. decembra 1867, drž. zak. št. 145.?

2. da ta pravica pristojna ne le pojedincem, ki so prošnje podpisali, marveč tudi vsem njim ali več njih vkup, ki so združeni bodisi na vlogi s svojimi podpisi, bodisi pri zaupnem shodu s svojo navzočnostjo, bodisi v „šolskem odboru“, ki so ga volili in naprosili, da varuje koristi slovenske ljudske šole v Gorici, oziroma da zahteva izvršitev z gore navede razsodbe upravnega sodišča?

3. da torej veleslavni c. k. deželni šolski svet je dolžan sprejeti in reševati vloge rečenega „šolskega odbora“ v zadevi slovenske ljudske šole v Gorici in da jih ne sme a limine zavračati?

V G o r i c i, 28. januarja 1896.

Interpelacija

poslanca **Blazija Grča** in tovarišev do vis. c. kr. vlade radi uravnave struge hudourniku
L i j a k.

Hudournik „Lijak“ se pretaka čez državno cesto na meji ozemlja mesta Gorice in županije Šempas. Napaja ga deževnica trnovskega gozda. Ob deževju silno naraste, prestopi strugo in se razlije čez državno cesto ter se razširi proti meji županije Vogersko v pravo jezero. Izstopu hudournika ni kriv samo velik pritok deževnice in majhen padec struge, ampak posebno še zanemarjenost struge. Precej pod mostom čez državno cesto je struga skoraj popolnem zanešena. Celi otoki nanešene zemlje in grušča leže v njej. Vrh tega struga ni ravna, ampak dela velike ovinke, Vse to upliva, da ob vsakem večjem deževju voda izstopa že nad cesto, ter v precejšni daljavi sem proti Gorici in tje proti Šempasu zaliva cesto. Preteklega mesca decembra so konji bredli vodo po cesti čez koleno. Vsaj pol metra visoka voda je drla po cesti.

Gledé na to, da ob vsakem deževju hudournik Lijak zalije državno cesto, zadržuje promet, stavi v nevarnost vozove, živino

in ljudi; in gledé na to, da se tej nepriliki tako pride v okom, ako se cesta vzdigne in struga uravna, prašajo podpisani visoko c. kr. vlado:

Ali hoče visoka c. kr. vlada državno cesto ob hudourniku Lijak zvišati, most razširiti, strugo iztrebiti in presekat i ovinke, da voda ne bo zalivala ceste, ter se bo hitrejše odtekala?

V Gorici, 28. januarja 1896.

Interpelacija

poslancev **Alfreda** grofa **Coroninja**, **Blazija Grča** in drugov na Njega Prezvzišenost c. kr. justičnega ministra radi nepravilnostij pri sodiščih na Primorskem.

Dne 9. tega meseca interpelovali so podpisani Njega Prezvzišenost justičnega ministra radi nepravilnih odnošajev pri sodiščih na Goriškem ter se dotaknili v njej tudi sodnega osobja.

Vsled interpelacije došlo je od več strani pritožb in novih podatkov, katere grajane nedostatke nekoliko bolj pojasnujejo.

Iz teh podatkov, kakor tudi iz imenikov konkretalnega stanja za c. kr. višje sodišče

v Trstu sledi, da ima justična uprava na Primorskem na razpolaganje dovolj že nameščenih svetovalcev, sodnikov, pristavov in izprašanih prislužnikov slovanske narodnosti, in takih, ki so si z lastnim trudom prisvojili znanje slovenščine, da bi uvedla v dejanjsko rabo slovenski deželni kot sodni jezik.

Iz istih podatkov pa žal tudi sledi, da zastopniki justične uprave na Primorskem, predsednik c. kr. višjega sodišča v Trstu, predsednika c. kr. deželnega in okrožnega sodišča v Trstu in Gorici in c. kr. državna pravdnika ondukaj, delajo kolikor mogoče naravnost ali prikrito na to, da se izključuje raba slovenskega kot sodnega jezika od zapisavanja in pripušča le v rešilih.

Iz dejanjskih že opisanih razmer pri obeh sodiščih pa se kaže, da justična uprava na Primorskem hoté ne daje dejanjske prilike sodnemu naraščaju, da se vadi v rabi slovenskega kot sodnega jezika.

Dasi je v mestu in okolici Tržaški po specijalnem repertoriju c. kr. statistične komisije za 1890. leto 27.725 Slovencev, v okraju in mestu Goriškem pa celo 38.557 Slovencev proti le 16.959 Furlanov in Italijanov, tedaj prebivalstva in strank dovolj in toliko, da bi obe sodišči po zakonu morali

rabiti slovenščino pri zapisavanju v civilnih in kazenskih zadevah;

dasi je pri obeh sodiščih izbornih uradniških močij, ki so si priborile znanje slovenske pravne terminologije in bi dejanski rabile slovenski sodni jezik, ako bi smele, ter izvajaje ravnopravnost dajale pouk in priliko učenja sodnem naraščaju;

upa se uradovati v obeh deželnih jezikih le posamezni uradnik. Ker se ne sme, gledé na to skoro neverjetno postopanje višjih sodnih oblastev v Trstu in Gorici, pričakovati od nižjih uradnikov, da bi se ustavljali prigovarjanju predstojnikov gledé nerabe slovenščine ali ne upoštevali tudi prikrite želje istih, ker radi tega ni pripisovati nikake krivde sodnim pomočnim uradnikom, ako se ogibljejo slovenskega deželnega jezika, kedar ga znajo, in se ga ne uče, kedar ga ne znajo, marveč edino le zastopnikom justične uprave, usojajo si podpisani uprašati:

1. Ali je Njega Prezvzišenosti znano, da predsedništvo c. kr. višjega sodišča v Trstu, c. kr. deželnega sodišča ondi, c. kr. okrožnega sodišča v Gorici in c. kr. državno pravdnštvo zavirajo očitno ali povinkeh rabo slovenskega jezika pri zapisovanju v civilnih in ka-

z e n s k i h z a d e v a h ter pospešujejo rabo laščine v mestih, nemščine in laščine po deželi?

2. Ali je Njega Prezvzišenost voljan, izdati stroge ukaze, da se nimajo predstojniki sodišč in državnega pravdnštva držati zastarelih dosedanjih običajev, marveč obnašati po duhu novih, veljavnih zakonov in po dejanski potrebi prebivalstva?

3. Ali je Njega Prezvzišenost voljan skrbeti za to, da se sodnemu osebju sploh in mlajšemu naraščaju posebej nudi priliko, učiti se v dejanski rabi slovenščine pri kazenskih sodiščih v Trstu in Gorici in pri c. kr. okrajnih za mesto odrejenih sodiščih ondi?

V Gorici, dne 28. januarja 1896.

Na to se preide na dnevni red. P o s l a n e c **Grča** utemeljuje ta-le svoj predlog:

„Deželni zbor skleni:

Nalaga se deželnemu odboru, da pošlje visokemu c. kr. kmetijskemu ministerstvu peticijo, da bi ustanoviti izvolilo v pokneženi grofiji goriški in gradiški večje število trtnic za vzgojo in požlahtenje ameriških trt, in da nastavi deželnega nadzornika za kmetijsko gospodarstvo“. Ta predlog je poslanec utemeljeval z naslednjim govorom:

Visoki zbor! Predlog, kateri sem podal, obsega v enem stavku pet točk.

Deželni odbor naj bi naprosil vis. c. kr. vlado, da v prosepah vinarstva v naši deželi:

a) sedanje matičnjake za vzgojo ameriške trte v Šmarijah, Rihembergu, Dornbergu na Krasu in drugod razširi, ozir. obilnejše podpira;

b) da ustanovi bodisi sama vlada ali vzajemno z občinami večje število novih matičnjakov ne le v krajih, kjer trtna uš že uničuje vinograde, temveč tudi v občinah, kjer še ni te uničevalke vinogradov;

c) da v tih trtnicah ne le vzgaja, ampak tudi požlahtuje ameriško trto, in požlahteno ali cepljeno prodaje po najnižji ceni; za prenovljenje že pokončanih vinogradov pa jo oddaje brezplačno;

d) da trtnice uredi tako, da se bodo v njih vinorejci mogli učiti vzgoje in cepljenja ameriške trte;

e) da nastavi deželnega nadzornika za kmetijsko gospodarstvo.

Dovoljujem si, gospoda! vse te točke predloga vsaj nekoliko utemeljiti.

Visoki zbor! Velika večina naše dežele se peča z vinarstvom. Brda skoraj ne pridelujejo družega, nego vino. Prebivalce Vipavske doline, posebno dolenje, živi vinoreja. Tudi Kras in Furlanija se pečata z vinarstvom. Prebivalci naštetih delov dežele bi

morali zapustiti rodno zemljo in se izseliti, ako bi jim trta odrekla svoj žlahtni pridelek.

V goriškem in sežanskem glavarstvu se računani 1400 hektarov, v korminskem in gradiščanskem 320 hektarov pravih vinogradov.

Potem v prvih dveh 3500 hektarov, v drugih dveh pa 4500 hektarov polja s trtami.

Radi različnih boleznij, ki napadajo trto, so se v zadnjih letih troški za obdelovanje vinogradov silno pomnožili. V dobrih letinah kmet že komaj zmaguje stroške za obdelovanje in davke, v slabih letinah se pogreza v dolg.

Zdaj pa nam preti še trtna uš. Vsa vipavska dolina je že okužena, edino županija Šempas je še prosta. Prikazala se je tudi na Krasu okoli Komna, v Vrtojbi, Biljah, Renčah, Prvačini, Gradišču, Črničah, Sv. Tomažu, Sv. Križu, v Šmarjah, Rihembergu, Dornbergu, Vogrskem je trtna uš pokončala blizo 20—30 % vinogradov; v Gradiški in v Št. Petru pri Gorici so jo zatrli.

Zdatne pomoči zoper trtno uš nimamo, razun te, da se vinogradi prenové z ameriško trto. Na Goriškem imamo že nekoliko trtnic za vzgojo in cepljenje ameriške trte, toda veliko premalo. Dosedaj se vzgaja ameriška trta v Monasteru (baron Ritter), v Št. Petru pri Gorici (grof Coronini), na Vo-

gerskem (grof Alfred Coronini), na Gradišču (Peter Kerševan), v Rihembergu, Renčah, Dornbergu, v Gorici (kmetijska šola in Cristofoletti) in v Šmarjah. Državni trtnici ste na Gradišču in v Šmarjah. Vinogradov je komaj 20 hektarov prenovljenih z ameriško trto. Moj predlog meri na to, da bi vlada že obstoječe razširila, ozir. obilnejše podpirala.

Opomniti moram tudi, da sedaj imamo trtnice samo v okuženih krajih; potreba pa je trtnice napraviti tudi po neokuženih krajih, da se tudi tam sadi ameriška trta in se s tem v okom pride opustošenju po trtni uši, temveč, ker se trte, tudi ameriške, ne smejo saditi iz okuženih krajev v neokužene. Želeti je, da bi vsaka vinorodna občina imela trtnico za uzgojo in cepljene ameriške trte; toda posestniki v obče so preveč konservativni, preveč se drže stare domače trte. Ameriške trte začenjajo še le potem saditi, ko jim je uš uničila domačo. Na ta način ostane vinograd, kateri trtna uš napade, več let opustošen in ne donša pridelkov. Drugič, večina naših kmetov še ne zna ameriške trte požlahitati, to je pravilno cepiti. Glavni vzrok, da se ameriška trta ne širi zadosti hitro in v večjem obsegu po naši deželi je pa brez dvoma revščina. Tu je torej dolžnost države, da pomaga. Država rada pomaga, kjer ele-

mentarne nesreče zadenejo deželo; trtna uš pa je še večja nesreča za vinorejca nego marsikatera elementarna nezgoda, kajti ne uniči le pridelkov enega leta, ampak vzame up za mnogo let. Zatira tudi duha vinorejcu, ko vidi v bližnji prihodnosti revščino ali celo beraško palico pred seboj. Priznati se mora, da država tudi izdatno podpira prenovljenje vinogradov z ameriško trto, vendar je ta državna podpora na Goriškem veliko premajhna. Ni zadosti, da sadimo ameriško trto le tam, kjer je uš že uničila vinograde, treba jo je prehiteti z ameriško trto. Te trte bi morali saditi tudi v Brdih in v Furlaniji, kjer še ni razširjena trtna uš. Po moji misli bi bilo treba ustanoviti, če ne v vsaki večji občini, pa vsaj kakih osem trtnic v naši deželi, namreč eno v okolici Sv. Križa, eno v Šempasu, dve ali tri v dolnji vipavski dolini, po eno na gorenjem in na dolenjem Krasu, eno za sprednja, eno za zapadna Brda, in morda dve za Furlanijo. Ker pa tega občine same ne morejo storiti, kakor sem že omenil, deloma, ker je kmet sploh nasproten novotarjam, posebno pa še radi revščine, zato je dolžnost države, da pomaga, da obstoječe trtnice zdatnejše podpira in več novih ustanovi, in to tem več, ker bi država s tem vsaj deloma popravila krivico, katero dela

vinorejcem znana vinska klavzula. To bi državo stalo primeroma le malenkosti.

Za oskrbovalce bi se mogli v deželni kmetijski šoli izšolati mladi razumni kmetovalci v prav kratkem času, ki bi potem za primerno plačilo oskrbovali trtnice in ameriške trte cepili z domačo trto; cepljene naj bi vlada prodajala po najnižji ceni, za prenovitev pokončanih vinogradov pa je oddajala gotovo brezplačno.

Vsekako pa bi se moral ustanoviti tudi deželni nadzornik, ki bi vse trtnice nadzoroval in oskrbnikom dajal potrebne navode in poduk. Ta nadzornik naj bi obenem nadzoroval tudi druge gospodarske družbe, katere podpira država, in naj bi se zato imenoval „deželni nadzornik za kmetijsko gospodarstvo“. Kolikor je meni znano, je država nastavila takega nadzornika za Dalmacijo. Troškov bi ta nastava ne zahtevala mnogo, novih morda celo nič. Nasvetovani deželni nadzornik namreč bi lahko nadomestoval popotnega kmetijskega učitelja, vsekako bi se pa zanj smeli porabiti stroški, ki se trosijo za komisije, ki po vinogradih iščejo trtne uši. Ni je nam treba več iskati, imamo jo že povsod, razen v Brdih in v Furlaniji.

Konečno naj še omenim, da nasvetovane in naprošene trtnice bi bile obenem jako praktične in priročne vinorejske šole, in prav to je oni razlog, ki govori za to, da naj bi se napravilo kar mogoče mnogo trtnic. Tam bi se vinorejci učili cepljenja in bi na svoje oči gledali in spoznavali prednost ameriške trte.

Prepričan sem, slavna gospoda, da ste vsi tega spoznanja, da v obrambo vinoreje je zadnji čas, da se prav intenzivno po vsi deželi, kjer trtna uš že gloda ali še ne gloda domače trte, uvede in sadi ameriška trta „riparija“; preverjen sem, da uvidite, da občine same, ozir. vinorejci, premalo skrbe za razširjenje ameriške trte, in iz raznih zazlogov, posebno radi revščine, tudi ne morejo; golovo vsi častivredni gospodje visokega zbora sodite, da ima država dolžnost pomagati, zato opuščam obširnejše utemeljevanje predloga in se nadejam, da ga oglasno sprejmete“.

Na to je bil predlog tudi res soglasno sprejet in izročen peticijskemu odseku v presojo in poročilo.

Dr. A b r a m poroča imenom dež. odbora o pogozenju bregov hudournika Lokavščeka pri Ajdovščini; predlog glasi po 150 gld. podpore v petih letih. — Poslanec

Michielli meni, da je reč še premalo znana, zato naj se izroči finančnemu odseku v pretres in poročilo. — Dr. Gregorčič se upré temu predlogu. Reč je dobro znana; obravnavala se je več kot dovoljno že v zboru in potem v odboru. Letošnje poročilo je ležalo poslancem na razpolago v obeh jezikih; vsakdo ga je torej lahko pregledal, ako je hotel. Poročilo dež. odbora je takó temeljito, da bi ne mogel tudi odsek ničesa dodati. — Tem nazorom se pridruži tudi poročevalec dr. Abram. — Michiellijev predlog pade; zanj je glasovalo le 9 Italijanov. Sprejme se pa predlog dež. odbora z 10 glasovi Slovencev.

Posl. dr. Abram poroča dalje o načrtu zakona, ki določuje prispevek zavarovalnih društev za vzdrževanje dosedanjih in ustanavljanje novih požarnih bram. Načrt zakona je bil sprejet tudi v tretjem čitanju. Le §. 8. je bil spremenjen po predlogu dr. Tume, namreč, da deželni odbor bo imel pravico, nadzorovati prostovoljne in občinske požarne brambe.

Posl. dr. Tuma poroča imenom deželnega odbora o prispevku 5000 gld. v petih letih po 1000 gld. za zgradbo ceste od Soče do Loga (tu je Baumbachova pla-

ninska koča) v Trenti. Poročilo glasi doslovno:

Visoki zbor! Z dopisom od 8. t. m. št. 173/II je visoko c. kr. ministersvo dalo na znanje razpis c. kr. ministerstva notranjih poslov z dne 18. novembra 1895. št. 31865, s katerim je to visoko oblastvo nakazalo 2000 gld. iz državne blagajnice, da se nemudoma pričnó dela za zgradbo ceste med vasjó Soča in Baumbach-ovo kočó v dolnji Trenti.

Visoko oblastvo ponudilo je v zgradbo ceste 15.000 gld. podpore, to je tri četrtine na 20.000 gld. preudarjenih stroškov, ter gorko priporočilo deželnemu zboru goriškemu, naj pripomore iz deželnega zaloga s 5000 gld. v letnih obrokih po 1000 gld.

Visoko oblastvo poudarja nujnost skorne pomoči in važnost zapričetega dela, zanašaje se trdno na pripomoč prizadete dežele.

Nameravana cesta pričenja se pri cerkvi vasi Soče, imela bo povprek 3 m. širine, dvigaje se polagoma po prisojnem desnem bregu reke Soče, prestopila bi kaka dva km. pred Baumbahovo kočó na levi breg ter se končala v vasi Log pri steku Soče in potoka Zadnice. Po zvršeni gradbi bode varna pot od Bolca čez vas Koritnica, vas Sočo do Loga približno 20 km., od tod tovarna pot

do sv. Marije v Trenti, pol ure hoda, mimo izvira Soče čez prelaz Mojstroka v Kranjsko Goro na Kranjskem, približno štiri ure hoda, ali čez prelaz Luknja v Mojstrano in Dovje ob Rudolfovi železnici na Kranjskem, približno pet ur hoda.

Glasom poročila stavbinskega urada od 7. maja 1892. služiti ima nameravana cesta prometu turistov od Bolca do Baumbahove kočee k izvirom Soče, čez imenovana prelaza na Kranjsko in na Triglav, po dolini, ki spada med najlepše avstrijskih planin; odvažanju edinih pridelkov mlekarstva in gozdarstva in dovažanju hranila v dolino, katera izven malo krompirja ničesar ne obraja.

Največjo korist bi dajala cesta s tem da bi vsled omogočenega in zljajšanega odveza in privoza zrasla cena lesu, kateri zdaj ni moč spravljati iz doline drugače nego v kosih po 2 m. dolžine po strugi Soče in zgublja tako vso vrednost.

Neposredna in edina pomoč pa bi bil prislužek pri gradbi ceste v prehodni dobi, ko se jemlje prebivalstvu do sedaj edini vir dohodkov — kozoreja.

Po statističnih podatkih, katere je c. kr. glavarstvo v Tolminu skrbno nabiralo, vlada po Soški dolini, posebno pa v Trenti, skrajna beda, ter je občino Sočo smatrati kot

najsiromašnejšo na Primorskem. Število preqivalstva padlo je zadnje desetletje od 364 na 351 oseb, od 72 hiš je 9 opuščenih. Vsako leto roma ena tretjina prebivalstva v svet na delo. Letni povprečni čisti dohodek znaša le 33 gld. za osebo.

Obrti niso mogoče, ker stojé hiše oddaljene ena od druge, brez vozne zveze mej seboj in s svetom. Okraj bolški ne more iz svojih močij ničesar storiti za ubožnišo Sočo in Trento ter 10 do 15 % doklade za cestni odbor komaj zadoščajo za vzdrževanje že obstoječih cest.

Glasom poročila davčnega in zemlje-knjižnega urada v Bolcu je v celi občini Trenta 132 davkoplačevalcev, ki so plačali za leta 1888. do 1890. od 401—402 gld. davkov in 416—487 gld. neeraričnih doklad, tedaj 6 gld. 20 kr. do 6 gld. 82 kr. na vsako osebo; učenitev zemljišč je čezmerna; premoženje vseh posestnikov obsega okoli 14000 oralov v zemlji, cenjeno po 2 kr. štirijaški seženj, kar znaša približno 449000 gld.

Na tem premoženji teži vknjiženega dolga okoli 27000 gld., nevknjiženega okoli 40000, ves dolg večinoma na jestvinah.

Vsa občina prejela je v treh letih potom poštnega urada skupaj 3794 gld. 03 kr. V celi dolini redé 30 krav in 3000 kozâ in ovac.

V celi dolini plačujejo le štirje prebivalci pridobnino in to so krčmarji.

Mraz po zimi dospé do 22° Cel. pod ničlo, po leti vlada suša.

Iz teh podatkov dokazano je siromaštvo doline v Trenti in neobhodnost pomoči od strani dežele in države.

Država posegla je blagohotno svojo roko v izdatno pomoč in naša dežela že iz humanitete ne sme odrekati te edine pomoči ne gledè na to, da bi utegnila pravočasno dana podpora priversti blagostanje v dosedaj zanemarjeno občino na korist dežele same.

Deželni odbor, oprt na vse te razloge, predlaga :

Visoki zbor naj sklene :

Deželni zalog goriški donaša za zgradbo ceste iz Soče v Log 5000 gld. v letnih obrokih po 1000 gld. ter se ima odkazati za leto 1896. prvi obrok.

V Gorici. 10. jan. 1896.

Deželni glavar:

C O R O N I N I.

Poročevalec:

Dr. H. T U M A.

Vladin zastopnik vit. B o s i z i o toplo podpira predlog dež. odbora, ki je res te-

meljit in prepričevalen. Visoka vlada je prepričana o nujni potrebi te ceste in je voljna dati 15.000 gld., ako dá dežela 5000 gld.

Dr. Marani pravi, da laški poslanci ne zanikajo potrebe te ceste, le to zahtevajo, naj se o tej reči ne sklepa že danes, marveč izroči naj se finančnemu odseku v pretres in poročilo. Opozarjam gospode na slovenski strani, naj ne zlorabijo naše slučajne manjšine (Odločen upor in ohó-klici s slovenske strani) sicer bodo sami odgovorni za posledice. (Žalostno! — s slov. strani).

Vladin zastopnik ne razume upora od laške strani proti predlogu dež. odbora. Načrt ceste je natančno proučen, vlada je že sama storila vse potrebno, torej je neumestno sleherno zavlačenje.

Pol. dr. Gregorčič pravi, da dr. Marani sam ni zanikal potrebe te ceste. Vlada je tudi to priznala s tem, da je dovolila 15.000 gld. Letos je dala vlada še izredno podporo, da priskoči na pomoč ljudstvu, kateremu je vzela suša vse pridelke. Ali vlada sama pričakuje sodelovanje dežele pri tem delu. Tu ne gre za navadno cesto, marveč za nekako dobro delo najbolj zapuščenemu kotu dežele. — Reč je nujna, zato

treba že danes sklepati o njej, saj se že 20 let govori o njej, obravnavala se je tudi že več kot dovolj. Pri koncu zasedanja smo, dela je obilo, ne obkladajmo torej odsekov še z nepotrebnim delom. — Očitanje, da hočemo zlorabiti slučajno večino, je prazno. Ta točka je bila postavljena že za zadnjo sejo na dnevni red, ko ni še nikdo vedel, da dr. Pajer zbolí. Mi bomo glasovali za predlog, ker nam takó veva skrb za najsiromašnji kot naše dežele.

V l a d i n z a s t o p n i k oglasí se zopet in opozorí laške poslance, da vlada je že nakazala 2000 gld. v trdni veri, da tudi prizadeti deželni odbor ne odreče podpore.

Dr. M a r a n i ostane pri svojem predlogu in zopet zažuga s — posledicami.

Poročevalec dr. T u m a pravi, da podpora 5000 gld. je le enkratna in ne stalna, dasi razdeljena v 5 obrokov: ako bi reč torej že odstopili kakemu odseku, spadala bi v p e t i c i j s k i i n e v f i n a n č n i odsek.

Predlog deželnega odbora se potem vsprejme z v vsemi glasovi Slovencev proti italijanskim.

Na to se odobré razni predlogi deželnega odbora. Cesta od Grojne mimo Cerovega se sprejme med skladovne. Odobri

se podpora 400 gld., katero je poslal dež. odbor v Ljubljani zastran potresa. — Odobré se poročila finančnega odseka o sklepih računov za l. 1894. in proračunih za l. 1896. raznih malih zalogov, ki so v deželni upravi. Sklep seje ob 8¹/₂.

VII. seja 31. jan. 1896.

Začetek ob 5³/₄ pop. Odsoten še vedno dr. Pajer, ki je bolan na lepotici (Rothlauf). — Prečita in potrdi se zapisnik. — Deželni glavar naznani dve peticiji; jedna zadeva podporo za zgradbo ceste blizu Ivanjigrada na Krasu. — Na to sledita od slovenske strani dve interpelaciji, ki se glasite doslovno:

Interpelacija

poslancev **Alfreda Coroninija** in tovarišev na Njega Prezvzišenost c. kr. justičnega ministra radi kazenske zadeve proti odv. drju. **Marku Morpurgo**.

Dne 15. t. m. se je vršila pred c. kr. okrožnim sodiščem kazenska obravnava proti odvetniku drju. **Marku Morpurgo** radi **krive prisege**.

Kolikor se dá posneti iz kazenske javne obravnave, poveril je Ivan Katnik, c. kr. sodni sluga v Gorici, kot varuh maloletnih otrok pokojnega svojega brata neko pravdo imenovanemu odvetniku; to pravdo je izgubil ter bil primoran plačati svojemu pravnemu zastopniku gl. 152.52 a. v., t. j. na troških sumarne pravde. Ta znesek odštel je dne 23. julija 1887., kar kaže lastnoročno pisana pobotnica odv. drja. Marka Morpurgo.

Leta 1894. terjal je imenovani odvetnik od Ivana Katnika še enkrat plačilo že odštete svote. Ker je Katnik izvirno pobotnico založil in se krčil priznavati dolg, prišlo je do pravde, izidom katere je odvetnik dr. M. Morpurgo dne 16. februarja 1895. **prisegel**, da plačila odvetniških prislužkov v znesku gld. 152.52 a. v. ni nikdar prejel.

Po končani pravdi posrečilo se je Katniku najti pobotnico. Ker mu odvetnik dr. M. Morpurgo ni hotel povrniti vse škode, vložil je Katnik kazensko ovadbo. C. kr. okrožno sodišče se je **brnilo** ovadbo sprejeti na zapisnik ter je predsednik sodišča skušal Katnika odvrniti od ovadbe.

O tem je govoril dne 19. julija 1895. poslanec dr. Gessman v državnem zboru, je

opozarjal na pristransko ravnanje c. kr. okr. sodišča goriškega na korist in na ljubo odvetnikom židovskega rodù ter se izrazil: „es soll öfters vorkommen, dass solche Meineide von interessanten Mitbürgern geschworen werden“.

Navzlic temu se je kazenska pravda zatezala tako, da je šele dne 18. decembra 1895. bila določena glavna obravnava.

Prošnja zasebnega udeleženca Ivana Katnika za odreditev drugega kazenskega sodišča se je glasom odloka od 26. okt. 1895. št. 5593. odbila.

Obravnava se je brez pravega razloga odnesla na 15. dan januarja tega leta, pri kateri je sodni dvor odvetnika dr. a Marka Morpurgo **oprostil** krivde in kazni ter odkazal zasebnega udeleženca na redno pravdno pot.

Sodni dvor sprejel je edini **neute- meljeni izgovor** obtoženca, izgovor **pozabljivosti**, izključil hudobni naklep, pripoznavši sicer vse stvarne znake hudodelstva krive prisege, ter kazensko pravdo končal po skoro desetmesečnem teku.

Odvetnik doktor Marko Morpurgo je izkazal pred sodiščem izredno dober spomin, da je oni mesec, ko je vprašavno svoto gl. 152.52 prejel od Katnika,

vknjižil v manjših zneskih 159 gld., da pa je pozabil prejem edinega večjega zneska in tega zneska vsled pozabljivosti tudi vknjižil ni.

Državni pravdnik poudarjal je pred sodnim dvorom vse merodajne okoliščine in posebej to, da pri prostemu kmetu pri obtožbi radi krive prisege nikedarne pomaga izgovor: „**pozabil sem**“. (Živahen smeh med poslušalci. Razni klici: Takó je, takó! — Predsednik zvoní), toliko manj mogel bi se uslišati isti izgovor iz ust pravnega zastopnika kmetov, odvetnika dr. Marka Morpurgo, ter da je prepričan o tem, da obtoženec je vedé prisegel po krivem. Vsled oprostilne sodbe vložil je pritožbo ničnosti.

Ker je tukajšnemu prebivalstvu furlanske in slovenske narodnosti splošno znana vsiljenost odvetnikov židovskega rodù;

ker je istemu prebivalstvu dobro znano prijateljsko občevanje sodnikov pri tukajšnjem c. kr. okrožnem sodišču z odvetniki sploh in z doktorjem Marko Morpurgo posebej;

ker je prebivalstvo slovenske narodnosti vajeno slišati vse obravnave pred c. kr. okrožnim sodiščem v Gorici le v italijanščini in je odvetnik doktor Marko Morpurgo eden glavnih stebrov goriškega italijanstva;

ker je vsled zatezanja kazenske preiskave proti istemu in vsled proglasitve oprostilne sodbe ljudstvo splošno vznemirjeno in trpi ugled sodišča;

si podpisani vsojajo vprašati:

1. Ali je Njega Prezvzišenosti znana kazenska zadeva proti odvetniku Marku Murgu radi krive prisege?

2. Kako je opravičiti okoliščina, da se prošnji zasebnega udeleženca Ivana Katnika za odreditev drugega sodišča ni ugodilo, — oziroma:

kako je to, da zastopnik državne oblasti pred sodiščem t. j. c. kr. državno pravdnništvo ni delalo na to, da bi se preiskava in sodba vršila pred drugim sodiščem?

3. Ali misli Njega Prezvzišenost po državnem pravdnistvu delati na to, da se za slučaj razveljavljenja proglašene sodbe odredi za obravnavanje sodni dvor izven področja c. kr. višjega sodišča tržaškega?

3. Kako zadoščenje misli dati žaljenemu pravnemu čutu prebivalstva?

V Gorici, dne 31. jan. 1896.

Interpelacija

poslanca dr. **Henrika Tuma** in drugov na Njega Prezvzišenost c. kr. ministra za železnice radi zveze Gorice z notranjimi deželami po Soški in Vipavski dolini.

Dne 30. januarja 1894. interpeloval je poslanec Alfred grof Coronini visoko c. kr. vlado :

„Ali je voljna železniški zvezi po Vipavski dolini nakloniti svojo podporo ter rešiti to velevažno zadevo“.

Izvajal je pred svojim vprašanjem, da je poknežena grofovina goriška gradiška mejkronovinami avstrijske monarhije prava pasterka, da je šele po preteku 33 let dobila novo železniško zvezo Tržič-Červinjan, da je deželni zbor poleg ravno imenovane zveze dovolil 100.000 gld. za nakup glavnih delnic in gld. 6000 za potrebne načrte druge železniške proge Gorica-Ajdovščina, ter da je glavno nadzorništvo c. kr. državnih železnic prirejene načrte pretresovalo.

Vladni komisar obečal je interpelacijo predložiti visoki vladi. Dne 25. januarja 1895. stavil je poslanec dr. Aleksij Rojic na c. kr. ministerstvo trgovine vprašanje :

„Ali je upati, da se visoka c. kr. vlada v kratkem odloči za ozki ali široki tir že-

leznice po Vipavski dolini, in ali hoče visoka vlada izdatno pripomoči, da se zgradi ta železnica?“

Izvajal je v svoji interpelaciji, da se razpravlja o železniški zvezi po Vipavski dolini že od leta 1888., da je visoka c. kr. vlada z odlokom 4. nov. 1891. št. 22.985 izrekla, da bode podpirala tako podjetje, ako se prizadeti krogi zanjo oglasijo, da je ravno vsled te izjave deželni zbor odločil 100.000 gld. prispevka, da se je dne 4. do 6. julija 1893. vršil ogled predlagane črte, da se je vlada opominjala naposled in ponovno na to vprašanje, da pa na vse to ni dala od sebe nikakega glasù.

Vladni komisar je predložil tudi to interpelacijo visoki vladi.

Brezštevilmokrat obračali so se deželni in državni poslanci goriški, občine in deželni zbori goriški in koroški v zadevi predel-ske železnice na isto visoko vlado. Dotične peticije, interpelacije in resolucije dosepele so na odmenjeno mesto, vlada dajala je povoljne in nepovoljne odgovore, obete in ugovore, vprašanje o železniški zvezi po Soški dolini čez Predel pa je ostalo le porno pereče vprašanje, klic vpijočih v puščavi. „Vienna deliberante Vipava perit“, očital je poslanec dr. Rojč obotavljajoči se vladi, in to očitanje

danes po preteku novega leta bolj in bolj postaja utemeljeno.

Od leta 1850. naprej stoji vprašanje preme zveze severnih kronovin avstrijskih z jugom čez Ture in Predel na dnevnem redu, vlada sama predlagala je načrte leta 1870., 1872. in 1875. — vse brez vspeha in plodu.

Novo upanje navdajalo je zapuščeno prebivalstvo Soške doline preteklega leta, ko je pod vodstvom Njega Prezvzišenosti deželnega glavarja goriškega Franca grofa Coronini-ja deputacija čula iz ust Veličanstva samega tolažbo in zagotovilo naklonjenosti.

Ko je ob koncu preteklega leta prevzel vrhovno oblast ministerski predsednik grof Badeni ter v svoj program sprejel „posebno oziranje na gospodarske potrebe južnih kronovin“, oživele so še bolj dolgoletne želje. A nade in želje ostale so do danes le toliko. Nižava kronovine goriške dosegla jo za nje ugodno zvezo med Trstom in Italijo, vselej zvesti slovenski podaniki, ki so često in često prelivali kri za dom in cesarja, ki zaupno gledajo edino le na središče Avstrije, ostali so pa do danes osamljeni v svojih gorskih kotih, odkazani na borni obrodek mrzlih planinskih pokrajin, po nezgodah skoro opustošočih dolin, zane-

marjani stoletja in stoletja v borbi za vsakdanji kruh in obstoj svojega rodù.

Po milosti ljubljenega svojega vladarja dobili so avstrijski narodi za svoje gospodarske težnje novo oporišče v osrednji oblasti v ministerstvu za železnice.

Ako kateri, vzradostil se je nad tem slovenski rod po Goriškem, trdno nadejajoč se, da pričenjajo tudi zanj boljše gospodarske razmere, katerih temelj ima biti železniška zveza pokrajin, kjer bivajo, z notranjimi avstrijskimi deželani.

Gledé na nujno potrebo te zveze ;

gledé na ogromno važnost in korist te zveze ne le za kronovino goriško, ampak za celo Avstrijo ;

gledé na brezštevilne prošnje, interpelacije in resolucije, zadane v tej zadevi ;

gledé na obljube, storjene na najvišjih mestih, — usojajo si podpisani vnovič prášati visoko c. kr. vlado :

1. V kakem stanju nahaja se zadeva železniške zveze Gorica-Predel in Gorica-Vipava?

2. Ali misli c. k. ministerstvo za železnice storiti resen korak, da se pričnó priprave za zgradbo imenovanih železniških prog?

V G o r i c i, 31. jan. 1896.

Te dve interpelaciji je izročil dež. glavar pričujočemu vladnemu zastopniku.

Deželni glavar naznani, da dr. T u m a je podal samostalen predlog. Namestovalec dež. tajnika ga prečita; glasi se:

Ob nameravani preosnovi sodnih oblastev vsled novega civilnega postopka naj visoka c. kr. justična uprava jemlje ozir na zemljepisne in narodopisne razmere v pokneženi grofovini goriški in gradiški tako, da se furlansko-italijanska skupina loči od slovenske. Prva skupina naj se združi pod eno okrožno sodišče. Za sodne okraje Bole, Kobarid, Tolmin in Cerčno ustanoviti je novo okrožno sodišče v Tolminu. V Brdih sestaviti je novo okrajno sodišče iz občin Št. Ferjan, Šmartno, Biljana, Dolenje, Kožbana in Medana; isto tako na Krasu iz občin Devin, Opatjeselo, Doberdob, Nabrežina, Brestovica, Mavhinje, Št. Polaj, Selo, Slivno in Sv. Križ Tržaški.

V formalnem oziru predlagamo, naj se predlog odkaže nujnim potem pravnemu odseku v preudarjanje.

(Podpisani so vsi slovenski poslanci).

Ta zelo umestni predlog je — kakor se vidi takoj — že nekak odgovor na interpelacijo dr. L o v i s o n i j a in njegovih laških tovarišev. Kar so hoteli interpelanti z laške strani, to bi se doseгло z uredbo sodišč po gornjem predlogu.

Dr. T u m a predlaga, naj se ta predlog obravnjuje potom nujnosti že v tej seji in izroči že danes pravnemu odseku v pretresovanje in poročanje.

Dr. V e n u t i pravi, da je predlog zelo važen, zato treba časa za razpravljanje o njem; vsled tega bodo laški poslanci glasovali proti nujnosti z zahtevo, naj se predlog obravnjuje navadnim potom. (To je, da bi bil postavljen na dnevni red naslednje seje; takrat še le bi ga dr. Tuma utemeljeval in potem bi se izročil pravnemu odseku).

Dr. T u m a se protivi temu ugovoru. Prav zato, ker je predlog važen, kakor priznava sam predgovornik, in ker smo z letošnjem zasedanjem kmalu pri koncu, naj se obravnjuje že danes in potem izroči pravnemu odseku, ki bo imel več časa za razpravljanje o njem.

Nujnost predloga je sprejeta. Na to poskoči dr. M a r a n i s sedeža, za njim Venuti, Lovisoni, Verzegnassi in tečejo proti vratom; počasi za njimi so odšli Michielli, Panigai, — potem še le Dottori in zadnja Ritter in Locatelli.

Zbor je postal nesklepčen — in seje je bilo za ta večer konec.

VIII. seja 4. februarja.

Začetek ob 5³/₄. — Dr. Pajer je ozdravel in prišel k tej seji. Toda zbolel je baron Locatelli, ki je brzojavno opravičil svojo odsotnost. — Potrdi se zapisnik prejšnje seje. — Deželni glavar naznani dve peticiji: šole v Marijanu za podporo in veteranskega društva v Gorici za podporo nameravanemu spomeniku baronu Čehovinu v Branici.

Vladin zastopnik vitez Bosizio prečita ta-le važen odgovor c. kr. vlade na interpelacijo prof. Berbuča in tovarišev:

„Na interpelacijo, ki so jo stavili poslanec gospod Berbuč in tovariši v seji deželnega zbora z dne 9. januarja t. l. o tem, da se odpravijo nejednakosti v tarifih čistega donosa, postavljenih pri uravnavi zemljiških davkov, imam čast vsled razpisa vis. c. kr. finančnega ministerstva z dne 26. januarja t. l. št. 1833. odgovoriti tako-le:

Že davno se je izročil državnemu zboru predlog zakonskega načrta o reviziji zemljarskega katastra. Po besedah tega zakonskega načrta je reviziji namen, odpraviti med drugimi tudi očitne nejednakosti v tarifnih postavkih čistega donosa za sleherne cenilne okraje in za sleherne kulturne načine v razvrstilnih okrajih.

V tem oziru je določeno področje deželne komisije tako, da mora posebno paziti na to, da poizvé in odstrani tekom časa nastale oziroma obstoječe, in napram dejanskim donosnim razmeram očitvidne nejednakosti v obdačevanji, in da določi, za katere razvrstilne okraje, oziroma za katere kulture in v kaki meri spozna za potrebno spremembo obstoječih tarifnih postavkov. Pritožbe iz vipavske doline so došle Njega Ekscelenciji gospodu finančnemu ministru že prej deloma naravnost, deloma potom prezidija ministerškega sveta in poljedelskega ministerstva, in Nj. Eksc. jih svoječasno gotovo izroči deželni komisiji za revizijo zemljarinskega katastra v kompetentno uradno poslovanje“. (Dobro ! dobro !).

Na to prečita deželni glavar ta dva samostalna predloga :

Predlog dr. Gregorčiča za stran ceste od Kanala skozi Avče do Vogrščeka.

Za napravo, oziroma popravo okrajne ceste od Kanala skozi Avče do Vogrščeka ob kanalsko-tolminski meji, katere stroški so proračunjeni na 100.000 gld., dovoli se 15% podpore iz deželnega zaloga v največjem znesku 15.000 gld., katere izplača deželni odbor cestnemu odboru kanalskemu v treh

letnih obrokih po 5000 gld. od leta 1896. do 1898. pod sledečimi pogoji :

1. da država zagotovi 50% prispevek k stroškom te ceste v najvišjem znesku 50.000 goldinarjev.;

2. da cestni odbor kanalski zagotovi v isti namen 35% prispevek v najvišjem znesku 35.000 gld.;

3. da se cestni odbor kanalski zaveže, sprejeti to cesto, ko bo dodelana, v svojo upravo.

(Podpisani so vsi slovenski poslanci).

Nujni predlog dr. Rojica in tovarišev:

Obrtno - nadaljevalni šoli s slovenskim učnim jezikom v Gorici dovoli se stalna letna podpora jeden tisoč goldinarjev od leta 1895. naprej s pogojem, da deželni odbor sme voliti dva zastopnika v šolski odbor imenovane šole.

Deželnemu odboru se nalaga, da izplača šolskemu odboru imenovane šole podporo za leto 1895. koj, za naslednja leta pa v rokih, katere spozna kot primerne.

V formalnem oziru predlagam, naj se predmet potom nujnosti še danes obravnava in o njem sklepa.

(Podpisani so vsi slovenski poslanci).

O tem predlogu se je unela živahna, celó rezka razprava. S slovenske strani so

govorili dr. Rojic, dr. Gregorčič in dr. Tuma, na laški strani pa Pajer, Verzeznassi in Venuti. Jasno je bilo, da Lahin očejó dovoliti te podpore, kakoršno oni uživajo že 15 let; zató so raje pobegnili iz dvorane, da je bil zbor zopet nesklepčen.

IX. seja 10. februarija ob 5. pop.

Seja je pričela točno ob 5. pop.; navzoči vsi poslanci in knezonadškof. Odobri se zapisnik prejšnje seje.

Vladin zastopnik odgovorí na interpelacijo posl. Dottori-ja enako, kakor na ono posl. Berbuča zastran previsoke cennitve obč. zemljišč. — Na interpelacijo posl. Grčev seji 17. januarja zastran državne ceste in hudournika Lipovščeka pri Šempasu odgovorí vladin zastopnik v imenu c. kr. namestništva, da posebna komisija je dobila nalog, pregledati v interpelaciji omenjene kraje, preiskati v njej označene pomanjkljivosti ter staviti umestne predloge. Vladi bo resna skrb, odpraviti pomanjkljivosti na tej cesti. —

Posl. pl. Dottori interpeluje vlado zastran uravnave Sočine struge v Furlaniji.

Sočo imenuje mednarodno reko, zato je država dolžna, skrbeti za uravnavo njene struge.

Alfred grof Coronini je podal naslednjo interpelacijo:

Interpelacija

poslancev **Alfreda Coroninija** in tovarišev do Njegove Vzvišenosti gospoda c. kr. namestnika v Primorju radi poslovanja c. kr. šolskih oblastev v Primorju.

Deželni poslanci dr. Aleksij Rojic in tovariši stavili so v deželnem zboru goriškem dne 24. januarja 1896. interpelacijo na Njegovo Vzvišenost gospoda c. kr. ministra za bogočastje in uk, v kateri so med drugim rekli:

„Tako je veleslavni c. kr. deželni šolski svet rešil pritožbo slovenskih roditeljev z dne 13. januarja t. l. radi italijanskega razglasa o vpisovanju v slovensko mestno šolo v smislu državnih temeljnih zakonov ter je dostavil rešitev c. kr. mestnemu šolskemu svetu v Gorici s potrebnim ukazom, ne da bi dostavil ob enem isto rešitev tudi pritožujočim se roditeljem“.

V interpelaciji istega deželnega poslanca in tovarišev z dne 28. januarja je rečeno med drugim:

„Dne 14. t. m. pritožil se je šolski odbor pri c. kr. deželnem šolskem svetu radi postopanja mestnih uradnikov pri vpisovanju otrok dne 13. in 14. januarja. Dne 15. januarja odposlal je načelnik šolskega odbora c. kr. namestniku v Trst v tej zadevi naslednjo brzojavko :

Excellenz von Rinaldini, Statthalter,
Triest.

Vorgehen des Stadtmagistrates bei Einschreibung slovenischer Kinder für öffentliche Volksschule der Exkaserne ist ein solches, dass es grössten Unwillen bei allen betheiligten Eltern hervorruft. Haben gestern und vorgestern schriftliche Beschwerden an Landdesschulrath abgesendet. Bitte dringend um sogleiche Abhilfe. Alfred Coronini.

na katero je dobil sledeči odgovor brzojavnim potom :

Graf Alfred Coronini

Görz.

Statthaltereirath Czermack wird heute in Görz über erwähnte Beschwerde Erforderliches veranlassen. Statthalter.

Vsled tega brzojavnega odgovora šli so člani šolskega odbora še tisti dan k imenovanemu namestništvenemu svetovalcu, ki jim je obečal, da jim določijo rešitev na pritožbo

radi lepakov (z dne 13. januarja) prav gotovo koj, ko se vrne v Trst.

Ni dvomiti, da državni dostojanstvenik je držal besedo ter odposlal šolskemu odboru rešitev, kakor je obečal; ali ta je do danes ni še dobil. To ni drugače mogoče nego tako, da rešitev leži pri c. kr. mestnem šolskem svetu v Gorici. Znano je, da ta c. kr. urad se ne zmenja za ukaze predpostavljenih c. kr. šolskih oblastij, marveč da se jim ustavlja in dela po svoji glavi. Zató ni nemogoče, da je pridržal rešitev, namenjeno šolskemu odboru, ker ni bila po njegovi volji.

Z ozirom na to stavlja jo podpisani na Njegovo Vzvišenost gospoda c. kr. namestnika v Primorju kot predsednika c. kr. deželnega šolskega sveta naslednja vprašanja:

1. Ali je c. kr. deželni šolski svet za Goriško in Gradiško odposlal šolskemu odboru slovenske šole v Gorici rešitev na njegovo pritožbo z dne 13. januarja 1896.?

2. Ako jo je odposlal, kje je obtičala, da ni prišla še v roke šolskega odbora?

3. Ako je ni odposlal, kako se to strinja z dano besedo državnega dostojanstvenika?

4. V obeh slučajah: Ali hoče Njegova Vzvišenost za to poskrbeti, da dobi šolski odbor nemudoma rešitev na svojo pritožbo?

V Gorici, 10. februarja 1896.

Na to preide zbor k dnevnemu redu. Dr. T u m a utemeljuje svoj predlog za stran nove uredbe sodišč na Goriškem. (Glej dodatek zadej).

Predlog dr. T u m e se na to izroči pravnemu odseku v razpravo in poročanje.

Dr. Ant. G r e g o r č i č utemeljuje ob kratkem svoj predlog, naj se dovoli cestnemu odboru kanalskemu 15.000 gld. v treh letih za cesto na levem bregu Soče do tolminske meje. (Glej predlog v poročilu prejšnje seje). Ta predmet, pravi govornik, je zbornici dobro znan; obravnaval se je že v dež. odboru, v klubih, v odsekih in tudi v zbornici. Potreba te ceste je obče pripoznana. Tudi vlada je prepričana o nje važnosti in je voljna dati 50.000 gld., ako da dežela 15.000. — Gregorčičev predlog se soglasno izroči peticijskemu odseku, da poroča o njem še v tem zasedanju.

Dr. A b r a m poroča o dopolnilni volitvi conte P a n i g a i - a v laškem veleposestvu in priporoča potrditev.

Dr. T u m a izjavi imenom slov. poslancev, da niso imeli in nimajo ni na kraj pameti namena, da bi glasovali proti potrditvi te volitve; take korake znajo delati le našim laškim gospodom sorodni bratje v Poreču, ki razveljavljajo tudi soglasne izvolitve slovanskih

poslancev. Pri tej priliki izreka imenom Slovencev le začujenje, kakó hitro je vlada oskrbela novo volitev, za kar je potrebovala le 20 dnij. Ta hitrica je le občudovanja vredna. Mi nimamo nič proti njej, a priporočamo visoki vladi, naj bi bila enako skrbna in hitra, kedar bi utegnili priti Slovenci v podoben položaj. (Živahna veselost.) Volitev se potrdi.

Posl. Michielli poroča o prošnji odbora za zidanje nove cerkve v Gorici. Dovolí se 1000 gld. s pogojem, naj jih dež. odbor nakaže le tedaj, ko se delo prične in bo odbor moralno prepričan, da se zgradí ta cerkev.

Posl. prof. Berbuč poroča o prošnji kuratorija slovenske obrtne šole v Gorici. Poročilo se glasi:

Visoki zbor! Visoko c. kr. naučno ministerstvo dovolilo je z odlokom z dne 9. oktobra 1894. št. 18054., da se ustanovi v Gorici za mesto in okolico obrtno-nadaljevalna šola s slovenskim učnim jezikom. V smislu tega odloka sestavil se je z dnem 30. oktobrom 1894. začasni šolski odbor tej šoli ter so se imenovali potrebni učitelji, ki so bili v to potrjeni po veleslavnem c. kr. namestništvu.

Da je bila šola potrebna rokodelskim

in obrtnijskim učencem, razvidno je iz vodstvenega poročila koncem šolskega leta 1895. Že prvo leto upisalo se je toliko učencev in delavcev različnega stanu in razne starosti v to šolo, da jih je ostalo pri vsej veliki in lahko umljivi premičnosti takega šolskega življa in pri vseh neprilichnostih, s katerimi se ima boriti v začetku vsako novo podjetje, koncem šolskega leta še 42, od katerih je dovršilo I. tečaj 28 s prav dobrim oziroma dobrim uspehom, 8 s srednjim oziroma slabim, in le 6 ni bilo radi nerednega obiskovanja klasifikovanih.

Tudi v tekočem šolskem letu vpisanih je v imenovani zavod nad 60 učencev, kateri se poučujejo v dveh tečajih z dvema oddelkoma v vseh predmetih, ki so takim šolam predpisani, in po istih navodilih in načrtih, katere je izdalo visoko c. kr. naučno ministerstvo za obrtno-nadaljevalne šole.

Šolski prostori zidani so navlašč v šolske namene po vseh dotičnih pravilih in navodih višjih oblastij. Šolska oprava ustreza popolnoma svojemu namenu in učila rabijo se le tista, ki so v to pripuščena ali priporočena od državnih oblastij. Učitelji, ki poučujejo na tej šoli, so izprašani v svojih strokah ter od vlade izrecno pripuščeni k omenjenemu poučevanju.

Visoka c. kr. vlada je pripoznala tudi potrebo, korist in postavni temelj novejši šoli s tem, da jej je dovolila že za prvo leto 420 gl. podpore, in verodostojno je, da ji tudi zanaprej podpore ne odreče z ozirom na važnost takih zavodov sploh in tudi na to, da so preudarjeni stroški za leto 1896., — kakor razkazujejo priloge prošnji na visoki deželni zbor goriški za podporo temu zavodu — zelo visoki in presegajo vsoto 3800 gl.

Uvažujé vse te razloge in ta pojasnila; uvažujé važnost in korist vseh učilnih zavodov za napredek in omiko v obče, osobito pa obrtnih šol za razvoj obrtnije in napredek v obrtništvu ter povzdigo blagostanja;

uvažujé istinitost, da se goji z vso pozornostjo in podpira z vsemi sredstvi vsak — bodisi tudi embrijonalen — zavod te vrste v vseh državah in pokrajinah;

uvažujé dalje okolščino, da je tudi goriški deželni zbor doslej vedno blagodušno in radostno podpiral vsa taka započettja;

uvažujé naposled vladino določbo, da podpira ona stalno in zagotovi obstanek takim zavodom le tedaj, ako jim tudi drugi v to poklicani činitelji, v prvi vrsti deželni zbori, odmerijo stalno podporo;

predlaga finančni odsek, naj izvoli visoki deželni zbor skleniti:

Slovenski obrtno-nadaljevalni šoli v Gorici podeli se stalna podpora 1000 gl. (tisoč goldinarjev) na leto, počenši z letom 1895.

V Gorici, dne 7. januarja 1896.

Z a f i n a n č n i o d s e k :

Predsednik :

Dr. Verzegnassi.

Berbuč, poročevalec.

Dr. Rojic predlaga glasovanje po imenih, kar se tudi zgodi. Slovenci so glasovali vsi z „dà“, Italijani pa vsi z „no“. Ko je izustil dr. Pajer svoj zeló dovtipni „nóoo!“ zadonel je živahen smeh po dvorani. Odločil je knezonadškof, ki je glasoval za predlog in s tem je bila podpora dovoljena. Nadškofov „si“ je zbudil po dvorani živahno odobravanje. Predsednik zvoní in grozí, da ukaže izprazniti dvorano, ako se bode ponavljalo.

Poroč. dr. Abram: Dovolí se soglasno za l. 1896. znesek 600 gld. za napravo potrebnih vodnjakov po deželi.

Poroč. dr. Verzegnassi: Odobrí se deželni proračun za l. 1894.

Isti poročevalec čita deželni proračun za l. 1896. — V splošni razpravi oglasi se dr. Tuma, ki izjavi imenom Slovencev, naj bi se prihodnje leto proračun ne le pravo-

časno predložil, ampak izdelal tudi slovenski prevod, ker nekateri slov. poslanci niso popolnoma vešči laščine. — Na to se preide k podrobni razpravi.

Pri 1. točki predlaga dr. R o j i c, naj se dosedanji strošek 150 gld. za stenografa poviša na 300 gld., ker je potreben tudi slovenski stenograf. — Sprejeto.

Pri 3. točki se protivi dr. T u m a, da dež. odbor hoče ustanoviti mesto asistenta pri deželni računariji, predno imamo načelnika istemu oddelku, ki bi se izjavil, ali je to mesto potrebno ali ne. — Ta predlog je padel; proti so glasovali Italijani in nadškof.

Dr. T u m a se dalje protivi rednemu letnemu donesku 100 gld. za goriško požarno brambo. Prav letos je bil sklenjen zakon, po katerem bo imel deželni odbor na razpolago zalogo iz doneskov vseh zavarovalnic; iz tega zaloga naj bo odbor podpiral tudi požarno stražo goriško. — Poročevalec dr. V e r z e g n a s s i se protivi nazorom dr. T u m e. Prosi Slovence, naj glasujejo za teh 100 gld., saj je ta podpora skoro edina, katero dobiva mesto od dežele. — Dr. T u m o v predlog je bil odklonjen z glasovi laških poslancev in nadškofa; za Tumov predlog so glasovali le Slovenci.

Pri dež. dohodkih se je oglasil dr. A. Gregorčič; protivil se je nameravanemu povišanju doklade na zemljarino od 8⁰/₀ na 10⁰/₀ in predlagal, naj se pustí stara doklada le po 8⁰/₀. V nadomestilo tega pa naj se zviša na davek na opojne pijače in sicer pri vsakem litru žganja od 18 kr. na 22 kr. in pri drugih na 14 kr. — Ta prememba je je bila naposled soglasno sprejeta.

Od slovenske strani so se protivili tudi nekaterim poviškom plač deželnim uradnikom, ker ne poznajo dovoljno slov. jezika. Ali sprejeti so bili vsi predlogi — sprej označeno večino.

Poročevalec dr. Venuti: Načrt zakona o najemninskem krajcarju v Gorici (soldo pigioni). V latin zastopnik pravi, da ta načrt ima tolike pomankljivosti, da bi ne bil potrjen. Takó določa §. 8., da o globah, ktere bi nalagal magistrat, bi sodilo starašinstvo kot druga in zadnja instanca; §. 9. pa daje obč. zastopu pravico, doklado po svoji volji povišati. Takih določb državna oblast ne more pripustiti. — Dr. Pajer priznava te napake v načrtu zakona; zato predlaga, naj se načrt vrne deželnemu odboru v pretres in poročilo v prihodnjem zasedanju. — Dr. Venuti izjavi, da iste določbe so sprejete iz enakih zakonov v ne-

katerih drugih mestih. Vendar se pridružuje predlogu dr. Pajerja. — Ta predlog je bil končno soglasno sprejet.

Dr. Pajer poroča o prošnji mesta goriškega, da se odobri znesek 10.000 gld., ki je bil porabljen za — iskanje vode. — Dr. Tuma pravi, da mesto je najelo posojilo v določen namen, namreč, da napravi vodovod. Tu je pa porabilo veliko svoto v to, da je vodo še-le iskalo. Zató Slovenci ne odobré tega stroška. — Pajer pravi, da vodovoda ni bilo mogoče napraviti, ker ni bilo — vode; zató so jo morali še le iskati. V to pa je mesto porabilo le svoj denar, ne kake dež. podpore. — Zbor odobri strošek z 11 glasovi (Ital. in nadškof) proti 10 Slovencem.

Poročevalec dr. Verzegnassi: Sprejme se z jedno Pajerjevo spremembo načrt zakona o novi ureditvi učiteljskih plač.

Po poročilu dež. odbora o raznih predlogih in prošnjah, je bila seja zaključena ob 9. uri zvečer.

X. seja dné 11. februarja.

Začetek ob 4^{1/2}. Navzoči vsi poslanci in nadškof. Potrdi se zapisnik. Dve došli prošnji se izročite peticijskemu odseku.

Vladin zastopnik odgovori na interpelacijo posl. Grče in tov. zastran ureditve Lijaka pri Šempasu in pravi, da cestna uprava je dobila nalog, pregledati cesto in kraje ob nji, ki so izpostaljeni povodnjim. Po njenih predlogih in načrtih se ukrenejo po možnosti potrebne poprave. Zastran ureditve struge Lijaka se pa namestništvo obrne na poljedelsko ministerstvo s prošnjo, naj pošlje izvedenca, ki strugo preišče in naj izdelava načrte! Izjavlja pa, da ta dela bo mogoče izvršiti le tedaj, ako bo sodelovala dežela in pripomorejo prizadeti posestniki.

Dr. Marani interpeluje vlado zastran prihodnje komisije, ki bo pregledovala zemljiški kataster. Interpelacija, to moramo lojalno priznati, je bila jako umestna in prav dobro sestavljena. Več o njej prihodnjič.

Dr. Rojic prečita naslednjo interpelacijo:

Interpelacija

dr. **Aleksija Rojca** in tovarišev na Njegovo Vzvišenost gospoda predsednika c. kr. ministerskega sveta.

V četrtek dne 6. februarja razobesilo je slavno c. kr. okrajno glavarstvo za okolico goriško po mestnih zidovih v Gorici sledeči razglas v slovenskem jeziku:

„Št. 95. G. S. Dne 20. januarja t. l. otvorila se je v Gorici via Agraria (Catinelijevo poslopje) nova slovenska štirirazredna javna ljudska šola. O tem se obvešča roditelje (zastopnike) vpisovanih otrok. Od c. kr. deželnega šolskega sveta za Goriško in Gradiško. Trst, dne 2. februarja 1896. Rinaldini.“

V Gorici izhajajoči list „Corriere di Gorizia“ z dne 6. februarja prinesel je v tej zadevi naslednjo vest: „Un avviso sloveno. — Stamane venne affisso sugli albi della città un avviso sloveno riflettente la scuola civica slovena. E' firmato dal cav. Rinaldini presidente del Consiglio scolastico provinciale e ciò in seguito d'aver recisamente rifiutato il Consiglio scolastico urbano di pubblicare av-

visi in sloveno. L'attacchino era accompagnato da una guardia di p. s.“

Z ozirom na ti dejstvi vprašajo podpisani Njegovo Vzvišenost gospoda predsednika c. kr. ministerskega sveta:

1. Ali je res, da je veleslavni c. kr. deželni šolski svet ukazal slavnemu c. kr. mestnemu šolskemu svetu goriškemu, naj naznani začetek slovenske javne šole v Gorici z razglasom v slovenskem jeziku, a da ta ni hotel tega storiti in da zato je dal veleslavni c. kr. deželni šolski svet razobesiti zgore navedeni razglas?

2. Ako je to res, kaj namerava Njegova Vzvišenost ukreniti, da se zadosti žaljeni avktoriteti c. kr. deželnega šolskega sveta ter da se slavni c. kr. mestni šolski svet goriški prisili k izpolnovanju njegovih dolžnostij?

V G o r i c i, 11. februarja 1896.

Prečita se ta-le nujni predlog dr. T u m e in tovarišev zastran predelske železnice:

„Deželni zbor poknežene grofovine goriške in gradiščanske smatra železniško zvezo kronovine in posebej mesta Gorice s severnimi kronovinami monarhije po Soški dolini čez Predel eventuelno čez planine sploh

nujno in neizogibno potrebnostjo, da se pospešijo gospodarski pogoji v kronovini, da se doseže najkrajša in najugodniša proga med prvim trgoviščem monarhije v Trstu in najbogatejšimi kronovinami severne monarhije, in

da se pride vsaj deloma v okom vedno rastočemu vplivu novega trgovskega pristanišča onkraj Litve v Reki, ki preti sčasoma vničiti veliko trgovino v avstrijskem Primorju in pred vsem v Trstu;

ter se obrača na visoko c. kr. vlado s trdnim zaupanjem, da premaga neutemeljene pomisleke proti tej železniški progi ter jo v najkrajšem roku zgradi.

Deželnemu odboru se naloga, da naznani visoki c. kr. vladi ta sklep“.

V formalnem oziru predlagamo, naj se predlog obravnava in sklene nujnim potem.

(Podpisani vsi slov. poslanci.)

Dr. T u m a utemeljuje svoj predlog s kratkimi besedami: Predmet je popolnoma dobro znan, saj se obravnava tudi v zboru, od kar ga imamo. Zanašaje se na soglasnost v tem uprašanju, opusti nadaljno utemeljevanje. — Na to je bila soglasno sprejeta nujnost in konečno predlog sam.

Nujni predlog istega poslanca zastran vipavske železnice se glasi :

„Deželni zbor poknežene grofovine goriske in gradišćanske smatra železniško zvezo kronovine in posebej mesta Gorice z vzhodnimi kronovinami po Vipavski dolini do južne železnice pri Postojni ali drugi primerni postaji — nujno potrebnim, da se reši Vipavska dolina, zadeta po trtni uši, gospodarskega propada in da se pospešijo trgovinski pogoji v kronovini in mesta Gorice — ter pozivlje visoko c. kr. vlado, naj nemudoma prične gradbo te železniške proge.

Deželnemu zboru se nalaga, da naznani visoki c. kr. vladi ta sklep.

V formalnem oziru predlagamo, naj se ta predlog obravnava in sklene nujnim potem“.

(Podpisani vsi slov. poslanci.)

Dr. Tuma pravi, da tudi ta predmet je znan takó dobro, da ne potrebuje nikaškega utemeljevanja. Deželni zbor sam je že priznal potrebo te železnice l. 1892., ko je dovolil 100.000 gld. podpore in 6000 gld. za merjenje in načrte. Tudi vlada je progo že proučila in vse upanje je, da se tudi izvrši. Zató je nujna potreba, da deželni zbor zopet naglašá važnost te železniške črte za deželo.

Dr. Venuti: Predmet se je obravnaval že več let v zboru; tudi v zadnjem zasedanju je bil povod živahnim razgovorom. Mi italijanski poslanci smo priznavali potrebo in korist te železnice, ali vedno smo naglašali, da to vprašanje treba rešiti ob enem z drugim, ki je tudi velikega pomena za Gorico in deželo, namreč v zvezi s — furlanskim tramvajem. — Italijanski poslanci smo tudi danes enakega mnenja, namreč: ne opustiti tramvaja, ko govorimo o vipavski železnici. Zato predlagam: Predlog dr. Tume in tov. se izroči peticijskemu odseku, naj ga ta popolni in o njem poroča v prihodnji seji.

Deželni glavar pravi, da dr. Venuti ni govoril o nujnosti marveč že o reči sami. Zato da na glasovanje ta predlog dr. V. pozneje

Dr. Tuma se upira nazorom predgovornika. Predmeta nista v zvezi. Vsak naj se obravnjuje posebe. Saj gospodje na ital. strani lahko tudi podajo nujen predlog zastran tramvaja, o katerem se bo posebe sklepalo.

Po kratkem odgovoru dr. Venutija in zavrnitvi dr. Tume dá predsednik na glasovanje Venutijev predlog, ki je bil sprejet v obče presenečenje; zanj so glasovali

Italijani in nadškof. Za Tumov predlog so glasovali le Slovenci in je torej padel.

(Italijane same je presenetil ta uspeh. Hitro je poslanec Dottori kot predsednik peticijskemu odseku napisal na listek prošnjo deželnemu glavarju, naj skliče v njegovem imenu sejo peticijskega odseka takoj po zborovi seji. To se je tudi zgodilo, a Slovenci se je niso udeležili; zató je bil odsek nesklepčen.)

Prečita se naslednji predlog dr. H. Tume:

„Odnosno na § 57 deželnega zakona od 6. maja 1870. dež. uk. zak. št. 30 nalaga se deželnemu odboru, da pouči in pretrese natančno obstoječe razmere glede napravljanja in vzdržavanja javnih ljudskih šol ter predloži eventualno dež. zboru v prihodnem zasedanju načrt zakona, ki urejuje te razmere med posameznimi občinami, okraji in deželo“.

Ta predlog pride na dnevni red prihodnje seje.

Dr. Gregorčič pravi, da je na dnevnem redu 32 točk; ako bodo poročevalci čitali vsa poročila, ne bi končali vsega. Zató naj se prečitajo le predlogi. Sprejeto.

Poroč. pl. Dottori: Društvu sv. Vincencija Pavlanskega in ital. Alojzijevišča se dovoli za l. 1896. po 150 gld. podpore.

Poroč. dr. Tuma: Slovenskemu Alojzijevišču se dovoli 150 gld. podpore in 500 gld. za nakup hiše.

Poroč. pl. Dottori: Morski kopelji v Gradežu se dovoli 400 gld.

Poroč. dr. Abram: Občini Pliskovici se dovoli 500 gld. za popravo po streli poškodovanega zvonika; občina mora pa dati račun o porabi denarja.

Posl. Michielli: Obrtni šoli v Trziču se dovoli 200 gld.

Posl. Venuti: Dovolé se razne podpore laških visokošolcev, rezlarjem in dijakom obrazilnih umetnostij. — Dr. Tuma je bil nasproten podpori 100 gld. Gvidu Spongia (sinu umirovljenega svetoval. tajnika), ker je ta rodbina znana kot imovita, ali dovoljena je bila podpora tudi njemu z glasovi Lahov in nadškofa; proti le Slovenci.

Posl. Venuti: Dovolé se podpore raznim učencem obrtnih šol v Foljanu in Marjanu.

Posl. Lapanja: Dovolé se podpore raznim slov. visokošolcem.

Poročevalec dr. Abram: Dovolé se podpore za razne ceste; namreč cestnim odborom v Komnu 1300 gld., Ajdovščina 1000, Bolc 400, Cerčno 200 za jez pri stopniškem mostu, Gorica (okolica) 1600, (od teh 400 gl.

v pomoč občinama Visnjevnik in Krasno za cesto proti Vrhovlju), Sežana 1300, Tolmin 1200; za braniško cesto 2400 gld. na račun podpore 4600 gld., županstvu v Kožbani za obč. cesto ob potoku Kožbanjščeku 600 gld. Skupaj 10.000 gld.

Posl. Michielli: cestnemu odboru tržiškemu se dovoli 1200, červinjanskemu 2800, občini Romans 1000, za popravo jezov ob Idriji, Versati in Paškutu.

Dr. Tuma: Udovi Frančiški Volarič se dovoli enkratna podpora 100 gld.

Poroč. Michielli: Udovi Jožefi Radizza tudi letos 40 gld.

Poroč. dr. Tuma: Katarini Vuga zadnjič 50 gld.

Poroč. Michielli: Prošnja dosluženega vojaka Peteana se odstopi dež. odboru s priporočilom, naj mu podeli podpore iz zaloga za doslužene in ranjene vojake.

Poroč. dr. Tuma: Kupi se 20 iztisov Lebanovega Čehovina in prepusti raznim knjižnicam.

Poroč. Michielli: Društvu „Asylverein“ na Dunaju se dovoli 50, društvu za varstvo avstr. vinarstva pa 60 gld.

Poroč. dr. Tuma: Prošnja občin Opatjeselo, Sovodnje, Št. Andrež zastran mitnice

se odstopi dež. odboru, da jo reši dogovorno z namestništvom.

Posl. M u h a: Prošnji županov Antona Račeta in Jož. Babiča, naj bi se jima odpustila globa 70 gld., ker nista pravočasno predložila obč. računov, se odstopiti dež. odboru s pooblastilom, da more globi odpustiti.

Posl. M u h a: Prošnja čepovanske občine zastran razreditve tamkajšnje obč. ceste se odstopi dež. odboru, da bo poročal o njej v prih. zasedanju.

Poroč. G r č a: Pritožba nekotih šempaskih občinarjev in vitoveljskih sosedov proti razdelitvi županije se odstopi dež. odboru, da o svojem času napravi svoje predloge, kajti došla je le pritožba proti razdelitvi, ne pa kak tak predlog.

Poroč. G r č a: Prošnja zdravnika dr. Ferd. Rojca in tovarišev zastran razdelitve dornberške županije se odstopi dež. odboru v nadaljno poizvedovanje in poročanje.

Poroč. M u h a: Prošnja županstva v Biljani zastran razredbe ceste od Medane v Flejano do Barbane se prepusti dež. odboru, da poizvé mnenje cest. odbora korminskega in poroča v prihodnjem zasedanju.

Do tu je šlo vse gladko; pri zadnji točki se je vnela precej živa razprava. Poroč. dr. T u m a je prečital po sprejetem načelu

le predlog pravnega odseka, naj se izroči prošnja občinarjev dolenske županije proti postopanju županstva in večine v starašinstvu deželnemu odboru, da jo reši v svojem področju, ker dež. zbor v to ni pristojen.

Dr. Rojic pravi, da je slišal o odnošajih v tej občini mnogo pritožb; zato bi želel, slišati celo poročilo o tej reči.

Na to je prečital poslanec dr. Tuma vse poročilo; v daljem svojem govoru pa pojašneval narodnostne odnošaje v tej županiji. Pred razdelitvijo županije je bilo 1815 Slov. in 796 Ital. Po razdelitvi v delenjsko in kožbansko pa je v prvi še vedno 676 Slov. in 746 Ital., torej obeh skoraj enako. V starešinstvu je 7 Ital. in 5 Slov. Ukljub temu, ako so podatki v pritožbi resnični, večina povsem prezira manjšino. Res je, da uradni jezik določa starešinstvo, ali isto takó res je, da prebivalci druge deželne narodnosti imajo pravico, posluževati se svojega jezika, katerega mora spoštovati tudi županstvo. O tem govoré že razne rzsodbe upravnega sodišča. — Ali vse take nerednosti se morejo odpravljati rednim potom, t. j. potom pritožb v določnih rokih, česar pa občinarji niso storili. Iz nevednosti so se pa obrnili na nepravo pot, na dež zbor. Ali ker so v pritožbah navedene take nepravilnosti, ki

dajejo dež. odboru dovolj povoda, da poseže umes, predlaga pravni odsek, naj se pritožba izroči dež. odboru v rešitev v svojem področju.

Dr. R o j i c predlaga, naj se se izroči pritožba tudi glavarstvu v Gradišču, da tudi ono stori potrebne korake.

Dr. P a j e r nima nič proti predlogu odseka, pač pa se protivi dostavku dr. R o j c a. Določevanje uradnega jezika je reč občine; enako računi, imenovanje tajnika, zapisnik itd., ne spada v področje politične oblasti. Zakaj se niso občinarji pritožili rednim potom? Proti županstvu gre pritožba na starešinstvo, proti sklepom tega pa na dež. odbor. Ali tega niso storili. Ako se Slovenci dolenske županije čutijo prikrajšane v svojih pravicah, naj se pritožujejo; ako ne bodo zadovoljni z rešilom dež. odbora, pojdejo lahko na upravno sodišče. Sicer moram omeniti, da pred razdelitvijo te županije v dve so bili Italijani prezirani in žaljeni na najbolj krvave načine. Ako je zdaj malo narobe, — kaj hočemo? — Edino pravilna pot je, naj se izroči pritožba dež. odboru in za to bomo glasovali tudi mi.

Pri glasovanju je bil sprejet predlog pravnega odseka z glasovi Italijanov in nad-

škofa; za popolnjeni predlog Rojčev so glasovali le Slovenci. — Seja se zaključí.

XI. (zadnja) seja 12. februarja.

Začetek ob 4^{3/4}. Navzoči vsi poslanci in nadškof. Potrdi se zapisnik poprejšnje seje.

Vladin sastopnik odgovorí na interpelacije slovenskih poslancev v sejah 28 decembra in 9. januarja zastran slovenske šole.

Odgovor pravi, da bitstvo istih interpelacij je enako glavnim točkam pritožb, ki so bile podane na ministerstvo v tem uprašnju; ali glavni upor je obrnjen proti izbranemu šolskemu poslopju ob mestni meji v Podturnu. Ministerstvo se naslanja na svojo rešitev z dné 16. dec., po katerem je bilo isto poslopje označeno kot nesposobno za šolsko rabo, pripuščeno le v začasno rabo, a bilo je naloženo ob enem, da treba dobiti ali zgraditi brez odloga pripravno poslopje sredi šolskega okrožja.

Dr. Venuti interpeluje vlado zastran prometnih zvez v naši deželi; spravi zopet

v neločljivo zvezo vipavsko železnico in furlanski tramvaj ter vpraša ministra, ali hoče oboje smatrati kot jedno celoto.

Predsednik prečita ta - le samostalni predlog poslanca dr. T u m e in tovarišev :

„Deželni zbor poknežene grofovine Goriške in gradiščanske smatra sedaj obstoječe proporcionalne zakone, carinske, trgovinske in bančne pogodbe z deželami ogerske krone, ki potekó z dnem 31. decembra 1897., in posebej zakona od 24. decembra 1867. št. 2. in št. 4 dr. z. iz leta 1868., oziroma od 27. junija 1874. št. 61., 62., 64., 65. in 66., oziroma od 21. maja 1887. št. 47. do 51. dr. z. in dotične ukaze in naredbe — skrajno neugodnim gospodarskim koristim in razvoju kraljestev in dežel, zastopanih v državnem zboru, ter pozivlja visoko c. kr. vlado: da varuje pri ponovljenju pogodb pred vsem prid in koristi tolitavskih kronovin, da zniža prispevek tostranske državne polovice k skupnim potrebščinam v razmerju s sedanjim gospodarskim položajem obeh državnih polovic, da uredi davščine na sladkor, pivo, žganje in petrolij in carine sploh, in ustanové enaki pogoji za obe državni polovici gledé proizvajanja in prometa, ter da odpové

v to svrho carinsko - trgovinske pogodbe in dogovore, ki so ž njim v zvezi“.

(Podpisani vsi slov. poslanci).

Dr. Tuma je takó-le utemeljeval svoj nujni samostalni predlog, naj vlada pravočasno odpové pogodbo z ogersko državno polovico :

„Visoki zbor! Vsi deželni zbori takraj Litve vzdignili so v letošnjem zasedanju svoj glas proti obnovljenju dosedaj veljavnih zakonov in pogodb gledé na sorazmerje doneskov za skupne državne potrebe in carinsko - trgovinske zveze. Zastopstvom bogatejših kronovin gre pri rastočem propadanju tostranske državne polovice skoro za obstanek, drugim za izraz skupnosti in vzajemnosti. Doslej le goriški deželni zbor ni dal od sebe nikake izjave o tem vprašanju, perečem za vse dežele, zastopane v državnem zboru. Zanašaje se, da zbornica sprejme enoglasno stavljeni predlog, ter polagajoč, da je enodušna izjava deželnega zbora goriškega tudi patrijotičen čin, smatram nujnost predlaganja povsem opravičeno“.

Ko se nujnost sprejme :

„Predlog sam se nanaša na obče znane zakone o državnopravnem razmerju z ogersko polovico, na ukaze, naredbe

in pogodbe, ki so se izdajali in sklepali na podlagi prvih. Temeljna zakona tega razmerja sta oni od 24. decembra 1867. št. 2. drž. z. za leto 1868., ki določa, da imajo dežele, zastopane v državnem zboru, pokrivati razhodke skupnih poslov z onimi ogerske krone v razmerju 70:30, in oni od istega dne št. 4. dr. z. za leto 1868., ki določa, da deželno oblastje obeh državnih delov tvori eno carinsko-trgovinsko zvezo s skupno carinsko mejo. Oba veljala naj bi za deset let, t. j. očitvidno, dokler bi se ne premenilo razmerje med obema državnima polovicama. A z zakoni od 27. junija 1878. št. 61. gledé deleža ali kvote in od istega dne št. 62. gledé carinsko-trgovinske zveze, ponovila sta se za daljših deset let. Pristopil jima je še nov zakon od istega dne št. 64., s katerim ste obe državni polovici zajeli skupnega dolga 80 milijonov gld. pri avstro-ogerski banki. Seveda tudi tako, da je prevzela tolitavska stran 70 odstotkov, onkrajlitavska pa 30⁰/₀. Vsi ti zakoni so bili sklenjeni za deset let. A podaljšali so se dne 21. maja 1887. pod številkami 47., 48. in 49. še za deset let tako, da potekó z 31. decembrom 1897. ter se imajo odpovedati v šestmesečnem roku, tedaj do 1. julija 1897. Ako se ponové, bodo dežele, zastopane v državnem zboru, še celo

desetletje, t. j. do 31. decembra 1907., vprižene v stari jarem. Doslej je trajala zveza trideset let. Gotovo dolga doba v življenji države, kakor ogersko - avstrijske, ki se je jela razvijati in se razvija na podlagi ustavnih zakonov, pisanih od onih, ki so narekovali navedene zakone in pogodbe.

V tej dobi preteklega tridesetletja so postale trgovinske in gospodarske razmere cele države z inostranstvom do cela drugačne, skoro še bolj pa so se premenile v obeh državnih skupinah. Ves napredek gre edino na korist ogerske polovice, tostranska peša in pada od leta do leta. Narodi takraj Litve so prišli sedaj ob koncu tridesetletne zveze do spoznanja, da tako ne more dalje, da jim je dosedaj obstoječa zveza z Ogersko le kvarna. Zato so se vsi deželni zbori avstrijski enoglasno izjavili proti obnovitvi enakih zakonov. Več ali manj važnosti ko ima kaka dežela v skupni zvezi, tehtniši je nje sklep, temeljitejši razlogi, na katere se opira. Naša deželica je le mala, korist in škoda, kateri jo zadevate, skoro neznatna. Sklep deželnega zbora je torej le bolj izraz vzajemnosti z drugimi avstrijskimi kronovinami. Hočem se tedaj omejiti le na nekatere splošne statistične podatke.

Za precenjavanje moči države postavljajo se različni činitelji. Ali število prebivalstva ali svota davka, ali trgovinski ali finančni promet. Vzemimo le prva dva. Avstrijska polovica šteje 23,900.000 prebivalcev, ogerska 17.500.000. Po tem razmerju znašati bi moral delež k skupnim razhodkom za prvo 57·7%, za drugo 42·3%. Zadnje sedemletje dala je Avstrija 405 milijonov ravnih davkov, ogerska 267 milj. Po tem drugem razmerju prispevati bi morala prva le z 60·2 odstotki, druga z 39·8%. Ako vzamemo poprečno razmerje po prebivalstvu in ravnih davkih, padalo bi na Avstrijo okoli 59%, na ogersko 41% in nikakor ne 70% in 30%.

Razhodki skupnih poslov, ki so znašali 1867. leta 76 milj. in so kazali leta 1878. neznaten povišek, so se stopnjevali leta 1887. na 93 milj. ter dvignili leta 1896. na 114 milj. Gotovo pa v bližajočem desetletju prav znatno narastó, Kolikor bujnejše naraščajo dohodki, tem bolj kričeče razmerje med doneski. Od navedenih skupnih razhodkov plačuje Ogerska najprej 2%, od ostaline pa Avstrija 70%, Ogerska 30%, tako da je donášala za prvo in drugo desetletje Avstrija po 52 milj., za tretje po 63,800.000, in bi imela donášati za četrto po 78,200.000 na

leto, Ogerska pa za prvo in drugo desetletje po 1,500.000 gld. in 22,300.000 gld., za tretje po 1,800.000 gld. in 27,400.000 gld., za četrto po 2,300.000 gld. in 33,800.000 gld. na leto.

V tridesetletju izplačala je tedaj Avstrija 1 milijardo 678 milijonov po 70 %, namesto po 59 %, t. j. 1 milijardo 445 milijonov. Za četrto desetletje imela bi izplačati 782 milj. mesto $615\frac{1}{3}$ milj. gld. Ogerska pa je izplačala 768 milijonov, namesto 1 milijardo 5 milijonov, in bi imela izplačati 361 milj. mesto $427\frac{2}{3}$ milj. gld.

Avstrija plačala je tedaj v letih 1867. do 1897. gld. $233\frac{1}{3}$ milj. preveč in bi morala izplačati do leta 1907 še $166\frac{2}{3}$ milj. gl. preveč, tedaj v 40 letih okroglega darila ogerski polovici **400 milijonov gl.**

Ako cela država občuti izgubo take svote, kako teži to nepravilno darovanje na kronovine, kakor n. pr. Češko, katera trdi, da od prispevka za skupne potrebe v znesku gld. 114 milj., preudarjenega za leto 1896., nosi sama 60 milijonov.

Iz podatkov gledé carinske zveze sledi, da so skupni dohodki iz carine znašali 1867. leta 12 milj. gl. ter so narasli do leta 1896. na 49 milj.

Primanjkljaj med skupnimi razhodki in temi carinskimi skupnimi dohodki pokrivati ima vsaka državna polovica, kakor povedano, v razmerju 70:30. Takó se delé tudi skupni carinski dohodki na odplačavanje skupnih razhodkov. Od skupnega dohodka iz carine odbivajo se najpoprej carinska vračila, potem se odbije za upravne stroške v poprečnem znesku za Avstrijo gl. 1,400.000, torej čez $\frac{3}{4}$, za Ogersko 450.000 gld., torej pod $\frac{1}{4}$. Ostali znesek šele gre v razmerju 70:30 na odplačilo skupnih razhodkov. Kako je carinska zveza edino le na korist Ogerske, kaže naj za carinski dohodek najodličniše blago — kava. Za celo leto 1895. uvozilo se je okroglo 380.800 metriških centov kave v obe državni polovici, ki je dajala carine kosmato 16,900.000 gld. Od tega padlo je na Ogersko polovico 74.800 met. cent. in carine 3,300.000 gld. Po razmerji 70:30 od skupne carine, ne gledé na višje režijske stroške avstrijske polovice, pa se razdeljuje skupna carina od kave tako, da se odbiva na korist Ogerske 5,300.000. Torej ima Ogerska le pri tem blagu na leto okoli 2 milj. čistega dobička. Dasi ne tako izključno v prid Ogerske so slične razmere pri drugih trgovinskih predmetih.

Tako neugodne so določbe trgovinskih pogodb pri onih pridelkih in izdelkih, ki nekako značijo bogatstvo ene ali druge dežele: žganje, pivo, sladkor in kameno olje (petrolej). V teh trgovinskih predmetih obe polovici tekmujeti ter ena hoče nadkriliti drugo. Gledé na gori razvite odnošaje se skoro po sebi razume, da naša polovica ni varovala zgolj svojega prida. Vsled vseh teh le za Ogersko ugodnih odnošajev vspevala je le Ogerska. Ako vzamemo kot merilo blagostanja za Ogersko nje najvažniši pridelek, pšenico, kot prvi izvozni predmet, vidimo, da je leta 1867. pridelala 14,700.000 metr. centov, leta 1877. 20 milj.; leta 1895. pa 40 milj.; — torej, da se je moč Ogerske tekom 30 let ob naši zvezi — p o t r o j i l a.

Ravno tako krivičen je za tolitavsko stran zakon o skupnem posojilu, saj od 80 milj. tega pripada na nas 56 milj., na Ogersko 24 milj. Seveda od dolga prav za prav nima dobička drugi nego upniki, t. j. avstro-ogerska banka.

Le-ta je po zakonih od 27. junija 1878. št. 66. in 21. maja 1887. št. 51. skupen zavod in po členu 102. bančnega ustanovila deležni ste obe državni polovici dobička. Edino tu stoji pravo razmenje 70:30. No za to pa glavni dobiček pripada kakor re-

čeno imetnikom deležnic (akcij). Od dobička izplačati je namreč po 5% obrestij od deležniške glavnice, 8% zalaga se v pričuvni (rezervni) zaklad, 2% v pokojninski zaklad, potem dopolnuje se dividenda deležnikov na 7% vplačane glavnice. Po odbitku vseh teh odstotin deli se šele čisti dobiček takó, da deležniki dobè 50% kot superdividendo, ostalih 50% pa avstrijska polovica z ogersko v sorazmerju 70:30. Le pri avstrijsko-ogerski banki je tedaj naša polovica na boljšem od Ogerske. No tukaj ni mi znano, koliko deležnikov ima Ogerska, koliko Avstrijska. Vemo pa vsi, da pravi dobiček uživajo oni, ki so ustvarili ustavne zakone od leta 1867. in duvalizem ter izvajajo dejanski te dane zakone.

Dolgočasil sem morda visoki zbor s suhoparnimi številkami, a dobra volja, poudarjati nujnost korenite premembe, zapeljala me je, da sem ponavljal že znane reči. Vsekako nas statistični podatki učé, naj se ne pečamo s prevelikim prizadevanjem z vprašanji manjše važnosti zanemarjaje skupne ekonomične interese. Med tem, ko je naše oko oprto na malenkosti, pozabljamo, da se nekdo tretji obeša na naše teló ter je sèsa do iznemoglosti. Ako vsi avstrijski narodi pridejo do spoznanje tega, potem smo go-

tovi, da merodajni krogi odločno pretrgajo dosedanjo krivično zvezo ter se nam odpre boljša bodočnost.

S tem priporočam še enkrat, naj se sprejme moj predlog enoglasno.

Predlog dr. Tume in tov. je bil na to soglasno sprejet.

Preide se k dnevnemu redu:

Dr. Tuma utemeljuje svoj predlog, podan v prejšnji seji, zastran premembe deželnega šolskega zakona. — Pravi, da podoben predlog je podal že pred leti posl. dr. Gregorčič. Pri nas imamo okrajne šolske zaloge, ki dobivajo gmotnih sredstev le od zaklad na izravne davke. Ali te doklade so v nekaterih okrajih že takó visoke, da jih ljudstvo že komaj zmaguje. Že državni zakon na obsega določbe, da takim okrajem je treba priskočiti na pomoč; to pa mora storiti dežela. Dežela bi nič ne trpela pri tem, ker lahko nalaga naklade tudi na posredne davke, zlasti na žganjine itd. Tak šol. zalog bi plačeval vsaj en del izdatkov, n. pr. učiteljsko osebje, kakor je skoro v vseh drugih deželah. Od tega bi imelo dobiček tudi goriško mesto. Preosnova se je pokazala neizogibno potrebna, zató upam, da visoka zbornica sprejme moj predlog.

Predlog je bil sprejet z glasovi Slovencev in nadškofa; proti vsi Italijani.

Poslanci Verzegnassi, Rojic, Marani in Gregorčič poročajo o računih in proračunih raznih zalogov, ki so v deželni upravi.

Posl. dr. Gregorčič poroča o prošnji občine Renče za podporo obrtni šoli za zidarje. Poročilo se glasi takó-le:

Visoki zbor! — Županstvo v Renčah vložilo je dne 13. dec. 1895. pod številko 5630. na deželni odbor prošnjo, s katero prosi denarno podporo za ustanovitev obrtno-nadaljevalne šole za zidarje v Renčah. Deželni odbor je uvrstil to prošnjo med peticije, ki so se predložile v razpravo in sklepanje visokemu deželnemu zboru, a ta jo je izročil peticijskemu, oziroma finančnemu odseku.

Imenovano županstvo pravi, da je prosilo že pred več leti, naj bi se ustanovila v ondašnji občini obrtno-nadaljevalna šola za zidarje. Pristojne oblasti so bile načeloma vedno za ustanovitev take šole; ali primanjkovala so sredstva, ki so potrebna za vzdrževanje.

Zdaj se je občina zavezala, da bo vzdrževala šolske prostore ter da bo skrbela za potrebno svečavo in kurjavo. Okrajni šolski svet za okolico goriško obečal je letni

prispevek 30 gld.; kupčijska in obrtniška zbornica v Gorici dovolila je za leto 1896. prispevek 150 gld. in visoka vlada se je izrazila, da je napravljena nakloniti šoli državno podporo.

Z ozirom na te okolščine, kakor tudi z ozirom na to, da zidarska obrt je v Renčah in bližnji okolici močno razvita ter da zidarji sami so pripravljene žrtvovati kaj, da bi se omenjena šola ustanovila, priznava finančni odsek korist te šole ter potrebo, da jo dežela podpira.

Zato stavlja finančni odsek naslednji predlog: Visoki deželni zbor naj sklene: Županstvu v Renčah se dovoljuje letna podpora 200 gld. kot prispevek za vzdrževanje ondašnje obrtno-nadaljevalne šole za zidarje.

V Gorici, 7. februarja 1896.

Finančni odsek.

Dr. Verzegnassi,
načelnik.

Dr. A. Gregorčič
poročevalec.

Dr. Pajer poroča imenom pravnega odseka o načrtu zakona, po katerem se zaveže dežela dati 14.800 gld. za uravnavo

Mondine v Furlaniji; vsi stroški so preračunjeni na 49.600 gld. Sprejeto soglasno.

Dr. Abram poroča imenom peticijskega odseka o predlogu poslanca dr. Gregorčiča zastran ceste od Kanala do tolminske meje na levem bregu Soče. Sprejme se soglasno Gregorčičev predlog, s katerim je zagotovljenih 15.000 iz deželnega zaloga (in 50.000 državne podpore).

Poroč. Michielli: Cestnemu odboru korminskemu se dovoli 1200 gld. za most čez Reko in popravo ceste pri Dobravem.

Poročev. dr. Tuma: Veteranskemu društvu v Gorici se dovoli 100 gld. za spominek junaku baronu Čehovinu v njega rojstnem kraju — v Branici.

Poroč. Venuti: Občini Marijan se dovoli 300 gld. za popravo poslopja tamošnje strokovne obrtne šole.

Poroč. dr. Tuma: Vinarskemu društvu v Dornbergu dovoli se 100 gld. za nasade amerikske trte take vrste, ki so se že sponesle v teh krajih in ki so najbolj trdne proti trtni uši.

Poročev. Lapanja: Prošnja občin Soča in Trenta zastran kozá se prepustí deželnemu odboru v daljnje poslovanje.

Poročev. Dottori: Gledé na samostalni predlog poslanca Grče in tov. naroča

se deželnemu odboru, naj ukrene, kar spozná za potrebno; naprosi naj visoko poljedelsko ministerstvo, da ustanovi v deželi potrebno število trtnic in mesto poljedelskega nadzornika.

Deželni glavar pravi, da s tem je dovršen današnji dnevni red, a ostane še nekaj točk za obravnavanje.

Ali vladin zastopnik pravi, da je dobil Najvišji ukaz, naj danes deželni zbor sklene svoje delovanje; zato deželni zbor zaključi v Najvišjem imenu.

Deželni glavar sklene sejo in zborovanje po daljšem govoru s trikratnim „Evviva“ in „Živio“ na presv. cesarja. Poslanci so se odzvali s trikratnim „Evviva“ in „Živio“ in — letošnje zasedanje je bilo dovršeno.

DODATEK.

DODATEK.

Nova sodišča na Goriškem.

V IX. seji deželnega zbora je utemeljeval dr. Henrik Tuma svoj predlog zastran novega okrožnega sodišča v Tolminu ter novih okrajnih sodišč za Brda in Kras. Govor se glasi takó-le :

Visoki zbor ! Z novim letom 1898. stopi v veljavo novi zakon o civilnem pravnem postopanju, katerega nismo samo pravniki nepotrpežljivo pričakovali, ampak ga pričakuje tudi prebivalstvo cele države.

Sto šestnajst let je stara dosedaj veljavna postava, čeravnó nje sedanja oblika prvotni že davno ni več podobna. Dasi ima na sebi premnogo nedostatkov, loči se marsikateri pravnik, posebno starši, skoro težko od nje. Z novim zakonom pa pride nov živelj v pravniško delovanje.

Da pokažem pomen novega zakona v razmerju s starim, hočem opozoriti visoki zbor na kratko le na najobčutniše hibe starega postopka in najvidniše koristi novega.

Po starem postopanju je imela stranka izid pravde mnogokrat le v svojih rokah. Kedar ni prič za gotovo okoliščino, dopušča stari postopek, da ena stranka nalaga drugi prisego o tem, kar trdi.

Ta druga stranka je smela pred Bogom priseči, da ni res, kar trdi prva, in le-ta izgubila je pravdo. Obratno, ako si druga stranka ni upala trditve prve s prisego zanihati, imel je tožitelj pravdo le na svoji vesti, potrdil je s prisego, kar je hotel, in zmagal je pred sodiščem.

Drugi nedostatek bil je pri pričah. Ako po starem postopku dve priči prisežeti, mora veljati to, kar ste oni izpovedali. Če je bil sodnik še tako prepričan, da bi ena ali druga stranka utegnila po krivem priseči, ali da ste priči vedno po krivem spričevali le eni stranki na korist, moral je po zakonu vzeti prisego in izpoved za golo resnico in dajati prav onemu, o katerem je bil prepričan, da nima prav. Vsled tega, ker je bil sodnik vezan na to pravilo, urinil se je še tretji občutljivejši nedostatek. Tudi stari zakon sicer zahteva, naj se zapisnik pri obravnavah s strankami zapiše pred sodnikom. No, ker je bil sodnik in so bile stranke vezane na ona neovrgljiva pravila, nastala je polagoma pri vseh sodiščih navada, da so stranke z odvetniki ali

zakotnimi pisarji prinašale zapisnike seboj, jih predlagale sodniku in na podstavi le-teh je sklenil sodnik pravdo in izrekel rabsodbo.

Temu nasproti določa novi zakon, da se ima vsa obravnava le pred sodnikom vršiti. Sodnik ima stranke poučiti o pravnem predmetu, jim dati navodila k pravdi, opozarjati na dokazila in je pripravljati tudi uradoma. Le kar se je pred sodnikom vršilo, kar je le-ta slišal iz ust strank in prič, ima veljavo za izid pravde. Strogo so prepovedani odslej zapisniki, katere so stranke sestavile izven sodišča.

Sodnik ima soditi po prostem preudarku na podlagi izpovedij prič in dokazil, katere je sam zaslišal in odbral in ne gledé na njih število, slušajoč le svojo vest in izrekajoč edino le svoje prepričanje.

Iz teh napominjanih nedostatkov enega in prednosti drugega postopka sledi, kako važno je, da ljudstvo izvé pomen novega pravnega postopka in da se pravočasno pouči o novem zakonu.

Novi zakon pa bode ogromnega pomena le tedaj, ako se ne uvede le po obliki, ampak tudi dejanski po volji zakonodajalca tako, da sega res v življenje. Dejanski pa se more uvesti in izvajati novi pravdni

postopek le, ako se sodišča ustrojé po kraju, po narodnosti in po osebjú.

Sodnik bodi v vedni in tesni dotiki z ljudstvom. Stranka naj ga lahko poišče ter razume po besedi in jeziku.

Napotila me je pred vsem važnost novega zakona, da sem stavil današnji predlog. Poleg tega pa tudi izrek gospoda poslanca nasprotne stranke v eni predidóčih sej: „Dunque si lasci che in terra d'italiani la giustizia sia amministrata in solo italiano“. Tudi mi Slovenci moramo ob novem zakonu zahtevati: „Naj se na slovenski zemlji upravlja pravica le slovenski“. Opomnil je isti gospod poslanec na drugem mestu: „La parità delle lingue non dovrebbe significare la confusione di più lingue nei giudizi medesimi“. Tudi jaz podarjam še posebno, da se ne sme s tem, ako se drugemu jeziku veljavo priznava, delati zmešnjava več jezikov pri enem sodišču.

Delitev okrajev se mora vršiti po jeziku in narodnosti tako, da se vsakemu narodu pravica deli le v njega materinem jeziku. — Po novem zakonu treba se je ozirati še na drugo okolnost. Pritožbe strank proti razsodbi prvega sodnika ne bodo več hodile na višje sodišče v Trst, marveč na okrožno sodišče. Pred tem obravnavati bode pravde

ustno, približno na isti način, kakor sedaj kazenske zadeve. Pomnoži se tedaj znatno delo okrožnih sodišč ter naraste potreba strank, hoditi osebno pred nje, ako se ne bodo dajale v roke pooblaščenecv, tedaj se odrekale največjim ugodnostim novega zakona. Po sedanjih krajevnih razmerah pa ni pričakovati, da bodo hodile stranke iz Bolca, Cerknega in nižje Furlanije v Gorico. Večkrat bi jih daljne poti stale več nego je pravdna stvar vredna. Da se ognejo takim potom, raje opusté, iskati pravico. Ali pa postane stvar pismena po starem kroju! Ako stranke ne bodo dohajale osebno pred sodnika, izgubi postopek svojo pravo veljavo in upliv na ljudstvo. Pri delitvi sodišč ozirati se je tedaj na okrajna in okrožna sodišča.

Okrajna sodišča na Goriškem ostanejo lahko blizu kakor so sedaj, treba je le malo premembe. Poudarjati je tu, da se mora po novem zakonu dati vsakemu okraju le sodnik, ki pozna natančno jezik kraja, narodne šege in navade in posamezna narečja in besede, ki so v kakem kraju posebnega pomena.

Primerna razdelitev po razdalji in narodnosti je popolnoma mogoča, kar kaže pogled na zemljevid. Le-ta kaže, da ste slovenska in furlanska narodnost strogo deljeni po geografski črti, ki sega od morja, tržiškega

močvirja, ob obronku Krasa do Soče, odtod do obronkov Brd in ob njih do avstrijske meje ob Idrijci. Na desno te črte, ako gledamo nizdoli, prebiva furlansko pleme, na levo slovensko, oboje ločeno po naravnih mejah, izjemši mesto Gorica ob jezikovni meji, ki je mešanega prebivalstva. Lahko je tedaj deliti celo deželo po narodnosti in zopet vsak del záse po naravnih krogih. Furlanska nižava daje eno lepo skupino. Le-ta naj tedaj tvori eno okrožno sodišče záse, ki bi obsegalo sodne okraje Tržič, izjemši občini Devin in Doberdob; Gradišče in občino Ločnik, izjemši vas Zdravščino; Červinjan in Kormin, izjemši občine Delenje, Medana in Biljana. To okrožno sodišče štelo bi 64.497 prebivalcev. Drugo gorsko skupino tvorili bi okraji Bolec, Kanal, izjemši občino Lokovec, Tolmin, prištevši občino Gorenjo Trebušo in Cerčno z 49.295 prebivalci. Ker je ta skupina najbolj razsežna, bi se ji lahko dalo novo središče v Tolminu. Tretjo skupino sestavljajo na okraji: Ajdovščina, Gorica, prištevši ji občino Lokovec in odštevši ji Gor. Trebušo in Opatjeselo, in novi sodišči v Brdih in Devinu, skupaj 82.455 prebivalcev. Novo sodišče v Brdih naj bi obsegalo občine Št. Ferjan, Šmartno izpod Gorice, Dolenje, Medana in Biljana izpod Kormina z 11.439

prebivalci; ono v Devinu občine: Devin, Brestovica, Mavhinje, Slivno, Selo, Doberdob, Vojščica, Opatjeselo in Temnica, skupaj 7101 prebivalcev. Gledé kraškega sodišča bilo bi se ozirati na drugo instanco, ali bi se priklopilo pod okrožno sodišče v Gorici ali Trstu. V tem drugem slučaju združile bi se občine pod Devin tako, da bi pripadale obč. Devin, Brestovica, Mavhinje, Slivno, Selo, Št. Polaj, Nabrežina, tržaški Sv. Križ skupaj 6358 prebivalcev.

Predlog ne opredeljuje natančno posamičnih okrajev, ampak stavljen je le v splošnih potezah. Podrobnosti določiti ima visoko justično ministerstvo po potrebnih poizvedbah in željah občin. Moj predlog nima družega namena, nego spodbujati vlado, da se ozira tudi na potrebe naše narodnosti. Tudi nasprotna stranka naglašá potrebnost delitve po jezikih. Ona ima dosedaj vse, česar si želi in več kot potrebuje. Nam grešle za obstanek našega jezika pred sodiščem. Dosedaj so bili naši kraji pod vplivom ptujih uradnikov, brez pravega srca za naš rod, in niso poznali našega jezika. Bili smo nekako pod skrbništvom, in kakor vemo: vsako skrbništvo je drago. Postali smo polnoletni ter zahtevamo svoje pravice in premoženje. Imamo dovolj naraščaja, sodnike lastnega

rodù, znali bodo delati pravico svojemu ljudstvu v svojem jeziku.

Obračam se tedaj na zastopnika visoke vlade, da na merodajnem mestu poroča o skromni in pravični želji ter jo priporoči, da se spolni.

Visoka vlada vzgoji si potem zvesto in krepko ljudstvo tu ob skrajni meji Avstrije, ki bode vedelo in znalo ločiti, kaj je prav in kaj ni prav.

Kar se tiče formalnega pristavka glede nujnosti, obžalujem, da se je stvar do danes zavlekla, ker me gospodje poslanci nasprotne stranke niso zadnjič razumeli. Kajti ako bi bili glasovali za nujnost, naj se da takoj pravnemu odseku, ostajalo bi v proučevanje celih sedem dnij, tako, ker smo že pri kraji, ostajata le dva. Nujnost sama postala je vsled odhoda gospodov z une strani v zadnji seji brezpredmetna.

Zakon z dnè

veljaven za pokneženo grofovino Gorisko in Gradiško, s katerim se razveljavljata zakona z dnè 4. marcija 1879 št. 9 dež. zak. in 16. oktobra 1875 št. 28 dež. zak. in se spreminja zakon z dnè 10. marcija 1870 št. 18 dež. zak.

Po predlogu deželnega zbora poknežene Svoje grof. Goriške in Gradiške ukazujem tako:

§ 1.

Učiteljsko osebje na občnih javnih šolah obstoji iz nadučiteljev, učiteljev in podučiteljev, nadučiteljic, učiteljic in podučiteljic.

§ 2.

Na občnih javnih ljudskih šolah so učitelji razvrščeni v tri razrede, to je:

I. razreda z	600 gld.
II. » »	500 »
III. » »	400 »

§ 3.

V šolskem okraju Goriškega mesta je število učiteljev I. razreda pet desetink, učiteljev II. razreda tri desetinke in III. razreda dve desetinki skupnega števila stalno nameščenih učiteljev tega okraja.

V drugih šolskih okrajih je število učiteljev I. razreda dve desetinki, II. razreda štiri desetinke in III. razreda štiri desetinke skupnega števila stalno nameščenih učiteljev dotičnega okraja.

§ 4.

Kdor ima pravico učitelje predstavljati (imenovati), določuje in odkazuje razrede učiteljem po predlogu ožjega okrajnega šolskega sveta oziroma mestnega šolskega sveta.

Deželno šolsko oblastvo izda dekret v zmislu §§ 12 in 13 zakona z dnè 10. marcija 1870 št. 18 dež. zak.

§ 5.

Stalno nameščeni učitelji in podučitelji, ki so po prestanem izpitu učiteljske sposobnosti skozi pet let na kateri občni javni ljudski šoli v državnem zboru zastopanih kraljevin in dežel zaporedoma in z dobrim uspehom učiteljevali, dobijo 10 odstotni povišek svoje plače in tako

od petih do petih let, dokler ne dosežejo po-
viška za šesto petletje (petletino).

§ 6.

Kdor vodi katero občno javno ljudsko šolo,
ima pravico do poslovnega priklada, določenega
v letnem znesku 30 gld., če je šola enorazredna,

50 « če je dvorazredna,

75 « če je trirazredna

in slednjič 100 « če je štiri ali več razr.

§ 7.

Kdor vodi katero šolo (§ 12. zakona z dnè
14. maja 1869 št. 63 drž. zak.) ima pravico
do stanovanja obsegajočega vsaj dve sobi in
potrebne stranske prostore. Če se mu ne odkaže
stanovanje, gre mu za isto odškodba v Goriškem
mestu 200 gld., v drugih krajih pa 100 gld.
na leto.

§ 8.

Določila predstoječih paragrafov veljajo
tudi za učiteljice, samo da imajo one dobivati
80% dohodkov določenih za učitelje.

§ 9.

Učitelji in podučitelji dobivajo stanarine
letnih 160 gld., v Goriškem mestu in letnih 80
gld. v drugih šolskih okrajih.

Učiteljice in podučiteljice dobivajo stanarine letnih 120 gld., v Goriškem mestu in letnih 60 gld. v drugih šolskih okrajih.

§ 10.

Podučitelj dobiva letne plače 300 gld., podučiteljica 280 gld.

§ 11.

Učitelji občnih javnih ljudskih šol so oproščeni plačevanja tistih doklad k dohodarini od svojih dejanskih plač, od poslovnih prikladov, petletnin in od stanarine, katere se pobirajo za deželni in zemljiščno-odvezni zalog, za občine, za okrajni zalog javnih ljudskih šol in za zalog okrajnih cest; oproščeni so dalje plačila morebitnih zaostankov na teh dokladah za ves čas, kar ga preteče do tistega dnè, ko stopi v veljavo ta zakon.

§ 12.

Ta določila ne spreminjajo pravic do večjih dohodkov, ki so jih učiteljske osebe uže zadobile vsled deželnih zakonov z dnè 10. marcija 1870 štv. 18 dež. zak., 16. oktobra 1875 štv. 28 dež. zak. in 4. marcija 1879 štv. 9 dež. zak. in posebno se ona v § 5 ne odnašajo na po-viške plače po službenih letih (§ 30 zakona od

10. marcija 1870 štv. 18 dež. zak.) že pripadli predno dobi moč predležeči zakon.

§ 13.

Ta zakon stopi v veljavo tistega dnè, ko se razglasi.

Po njem se razveljavljata zakona z dnè 4. marcija 1879 štv. 9 dež. zak. in 16. oktobra 1875 štv. 28 dež. zak. in nehajo veljati vsa določila zakona z dnè 10. marcija 1870 štv. 18 dež. zak., katera se ž njim ne vjemajo.

§ 14.

Mojemu ministru za bogočastje in uk je naročena izvršitev tega zakona.

